

Rajat eivät kadonneet

-puhetta ja tarinoita kuntaidentiteetin merkityksestä kuntaliitosalueilta

**Anni Kyösti
Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Pro Gradu –tutkielma
Kunta- ja aluejohtaminen
Lokakuu 2012**

Tiivistelmä

Tampereen yliopisto, Johtamiskorkeakoulu, Kunta- ja aluejohtamisen koulutusohjelma

Tekijä: KYÖSTI, ANNI
Tutkielman nimi: Rajat eivät kadonneet – puhetta ja tarinoita kuntaidentiteetin merkityksestä kuntaliitosalueilta
Pro gradu-tutkielma: 99 sivua, 2 liitesivua
Aika: Lokakuu 2012
Avainsanat: Kuntaidentiteetti, kuntaliitos, kuntauudistus

Tutkielma käsittelee kuntaliitosalueiden kuntaidentiteettikokemuksia. Kuntaliitos on suuri muutos, ja sen vaikutukset ovat moninaisia. Tutkielma valottaa kuntaliitokseen liittyviä muutoksia, sekä niiden vaikutuksia kuntaidentiteettikokemuksiin. Teoreettisessa osiossa tarkastellaan identiteetin syntyprosessia ja erilaisia identiteetin kokemisen tapoja. Kuntaidentiteetti on melko uusi tutkimuskohde, mistä johtuen tutkimus pyrkii myös määrittelemään kuntaidentiteettikäsitteen merkitystä ja sisältöä.

Tutkimukseen on tehty yhteensä 22 henkilöhaastattelua neljällä eri kuntaliitosalueella; Salossa, Kouvolassa, Joensuussa ja Jyväskylässä. Tutkimusaineisto tarjoaa näkökulmia sekä suurempien kuntien että monien pienten kuntien kuntaidentiteettikokemuksiin. Haastatteluaineistojen analyysissä on käytetty diskurssianalyysia sekä narratiivista analyysia.

Tutkimuksen mukaan kuntaidentiteetit ovat tutkimusalueilla voimakkaita. Kuntaliitos suurena muutoksena on monissa kunnissa voimistanut kuntaidentiteettikokemuksia. Kuntaidentiteetti on voinut syntyä pitkän aikavälin saatossa, jolloin siihen ovat vaikuttaneet kuntien historiallinen kehitys sekä sosiaalivaltion palvelutehtävät. Toisille identiteettikokemukset ovat voineet syntyä hyvin lyhyen asumishistorian myötä. Kuntaidentiteetille on hyvin tyypillistä kumulatiivisuus. Se rakentuu kuin muuri; alhaalla ovat vanhat kivet, joiden päälle nousee uusia kerroksia ajan kuluessa.

Kuntaidentiteetti elää muutoksessa, kun se kohtaa uusia tapahtumia ja kehityskulkuja. Vanhat identiteetit elävät edelleen uusien kuntaliitosten myötä syntyneiden kuntien sisällä. Uusien kuntien identiteetit ovat vielä hyvin heikkoja, lähes olemattomia. Kuntauudistus on voimistanut paikallisia identiteettejä, kun ne ovat olleet uhattuina liitosprosesseissa. Kuntauudistuksen suunta on kohti uusia kuntaliitoksia, joissa tulisi huomioida myös kuntaidentiteettien vaikutukset liitosprosesseihin.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen tausta ja lähtökohdat	2
1.2 Aikaisempi tutkimus kuntaidentiteetistä	3
1.3 Tutkimuksen tavoitteet	5
1.4 Tutkimuskohde ja rajaukset.....	6
1.5 Tutkimuksen rakenne	7
2. Kunta muutoksen silmässä.....	9
2.1 Kunnan historiallisuus ja luonne	9
2.2 Kunnallisen itsehallinnon kehitys ja paikallishallinnon merkitys.....	13
2.3. Kunta-valtio-suhteen kehitys.....	18
2.4 Sosiaalipolitiikan kehitysvaiheet	22
2.5 Kuntaliitoksen heijastuminen organisaatioon ja paikallisyhteisöön	24
3. Teoria kuntaidentiteetin muodostumisesta.....	29
3.1 Sosiaalinen itsejärjestäytyminen kuntakontekstissa	29
3.2 Kunnan deinstitutionalisoituminen.....	32
3.3 Identiteetti ja kunnat	32
3.4 Paikkaidentiteetti	37
3.5 Sosiaalinen identiteetti ja ryhmäidentiteetti	40
4. Tutkimuksen toteuttaminen.....	43
4.1 Tutkimuksen kohdealueet.....	44
4.2 Tutkimusaineiston keruu ja menetelmät.....	47
4.3 Sosiaalinen konstruktionismi tutkimuksessa ja lähestymistapana	50
4.4 Diskursiivis-narratiivinen analyysikehikko.....	51
4.5 Haasteita kuntaidentiteettitutkimuksessa	53
5. Kuntaidentiteetin ilmenemismuodot tutkimusalueilla	55
5.1 Kuntaidentiteetti paikkadiskurssina	55

5.2 Sosiaalinen diskurssi ja ryhmädiskurssi	65
5.3 Tunnediskurssit ja puhunnan retoriikka	69
5.4 Kunnan deinstitutionalisoituminen.....	72
5.5 Kuntien ohjaus ja kuntakulttuurit puhunnassa	73
5.6 Puhunnan diskurssit – kuka identiteetistä puhuu?.....	74
5.7 Kuntaidentiteetti ehjänä liitoksen läpi	76
6. Kuntaidentiteetti elää muutoksessa	78
6.1 Kuntaidentiteetti osana institutionalisointiteoriaa ja kuntien deinstitutionalisoitumista	80
6.2 Kuntaidentiteetti monen tekijän summana	81
6.3 Yhteiskunnan ja politiikan suhde kuntaidentiteettiin	84
6.4 Tutkimuksen kritiikki ja jatkotutkimusmahdollisuudet	86
7. Johtopäätökset.....	88
Lähteet.....	91
Liitteet	100

Taulukot ja kuvat

Taulukko 1. Kunnan perusominaisuudet.	10
Taulukko 2. Kuntaidean jäsentyminen.....	12
Taulukko 3. Kunnallisen sosiaalipoliitikan sekä kuntien ja valtion sosiaalipoliittisen suhteen historiallinen tarkastelu.	23
Kuvio 1. Kunnallishallinnon muutospiirteitä Suomessa.....	19
Kuvio 2. Alueen institutionalisointiprosessin keskeiset ulottuvuudet.....	31
Kuvio 3. Paikan luonne.....	37
Kuvio 4. Diskurssi- ja roolikartta.....	76
Kuvio 5. Kuntaidentiteetin osatekijät.....	82
Kuvio 6. Kuntaidentiteetin kerrokset.....	84

1. Johdanto

”Identiteetti muodostetaan siinä epävakaassa pisteessä, jossa `ääneen lausumattomat` subjektiviteettia koskevat tarinat kohtaavat historian ja kulttuurin kertomukset” – Stuart Hall

Stuart Hall on tavoittanut jotakin hyvin oleellista identiteetin luonteesta. Se on yhtä aikaa vaikeasti hallittavaa ja lähes tavoittamatonta ja kuitenkin osa historian jatkumoa, joka syntyy jossakin kohtauspaikassa. Identiteetti on samaan aikaan yksilöllistä ja kollektiivista. Se on osa yksilön kokemusmaailmaa ja historian sekä kulttuurin tuotosta. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia tätä kiinnostavaa yhtälöä kuntien näkökulmasta. Millainen kuntaidentiteetti on, ja miten se ilmenee kuntaliitosalueilla?

Kunnat ovat kiinteä osa suomalaista yhteiskuntaa. Kuntalaiset samaistuvat kuntiin ja sitä kautta syntyy kuntaidentiteettikokemuksia. Kuntaidentiteettikokemuksiin ovat vaikuttaneet oleellisesti myös kuntien historialliset juuret ja sosiaalipoliittiset kehityssuunnat. Kuntaidentiteettitutkimus on ajankohtainen, mutta haastava aihe. Aiheen kiinnostavuuden ja havaitun tieteellisen tutkimuksen katvealueen vuoksi siihen on tartuttu tässä pro gradu – tutkielmassa.

Tämän tutkielman kantavana teemana on pohdinta kuntaidentiteetin olemuksesta ja ilmenemismuodoista. Kuntaidentiteetti on noussut esiin erityisesti kuntaliitosalueilla, minkä vuoksi tämän tutkimuksen aineisto pohjautuu kuntaliitosalueilla tehtyihin haastatteluihin. Tutkimuksessa pyritään teoreettisen ja empiirisen tarkastelun avulla saavuttamaan syvempi ymmärrys kuntaidentiteetin luonteesta.

Jotta tutkimus ei jäisi irralliseksi kontekstistaan, on se tarkoitettu nivoa keskusteluun kuntien roolista ja vallitsevasta kuntaideasta. Lisäksi tutkimuksessa pohditaan kuntaa paikallisuuden näkökulmasta käsin, sillä kunta on myös paikkakunta. Ihmiset kokevat paikallisuuden edelleen tärkeäksi ja kunnan alkuperäinen luonne ilmenee kuntalaisten puheessa ja kokemuksissa. Mielenkiintoisen aspektin tutkimukseen tuo meneillään oleva kuntarakenneskustelu ja se, millaisia linjauksia tulevasta kuntapolitiikasta tehdään. Tämä tutkielma antaa viitteitä siitä, miten kuntaliitokset vaikuttavat kuntaidentiteetteihin ja mitä voimme oppia tehdyistä liitoksista.

Kuten Stuart Hall kirjoittaa, identiteetti on usein ääneen lausumattomia merkityksiä – se, miten nämä tarinat heräävät eloon kuntaliitosten yhteydessä, valottuu tämän tutkielman kautta.

1.1 Tutkimuksen tausta ja lähtökohdat

Tämä tutkimus on jatkoa aikaisemmalle kandidaatintutkielmalleni, jossa tutkin kuntaidentiteettikokemuksia, ja niiden ilmentymiä kuudella sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alueilla (nykyt-alueet). Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alueilla yhteisen palvelutuotannon piiriin oli siirretty kunnan palvelutarjontaa erilaisten toimintamallien, esimerkiksi kuntayhtymien ja liikelaitosten avulla. Yt-alueiden taustalla vaikuttivat voimakkaasti Paras-lain asettamat paineet, kuten 20 000 asukkaan väestöpohjavaatimus sosiaali- ja terveystalveluiden järjestämisessä. Yt-alueiden kuntien keskuudessa nousi kiinnostavalla tavalla esiin pelko oman kunnan itsenäisyyden menetyksestä, kun palvelutuotanto ja osittain myös päätösvalta asioihin liittyen olivat siirtyneet uuteen organisaatioon. Tutkimuksessa ilmeni myös, että kuntien identiteetit eivät kiinnittyneet vain maantieteellisesti rajautuneeseen alueeseen, vaan tietyt kunnalliset palvelut olivat esimerkiksi tärkeitä elementtejä, itsenäisyyden symboleita. Kuntaidentiteettien vaikutus yhteistoimintaan oli selvästi havaittavissa tutkimustuloksista, minkä vuoksi koin tärkeäksi tutkia asiaa myös kuntaliitosalueilla. Kuntaliitokset ovat kokonaisvaltaisia muutoksia, joissa kaikki palvelut ja hallinto yhdistyvät uuden kunnan alaisuuteen, minkä vuoksi on erittäin tärkeää saada tietoa siitä, millaisia vaikutuksia kuntaliitoksilla on kuntaidentiteetteihin.

Pro gradu –tutkielmassani tarkastelen kuntaidentiteetin ilmenemismuotoja ja kuntaidentiteettikokemuksia neljällä liitosalueella. Kuntaliitoksen tehneet kunnat ovat kokeneet huomattavia hallinnollisia muutoksia ja uudelleenjärjestelyjä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kuntalaiset, kuntien työntekijät ja -edustajat kokisivat samaistuvansa uuteen kuntaan. Kuntaidentiteetti muodostuu monista erilaisista tekijöistä, kuten yksilön omista kokemuksista sekä erilaisista kollektiivisista sekä paikkaan kiinnittyvistä kokemuksista. Asiat ovat osittain ennallaan, mutta toisaalta uusi kunta on tuonut myös muutoksia. Kuntaidentiteetin muodostumisella on vahvoja vaikutuksia myös kunnan toimintaan, kuten esimerkiksi päätöksentekoon. Kuntaidentiteettikokemusten tutkimuksella voidaan mahdollisesti löytää identiteetin kiinnittymiskohtia tutkimusalueilta.

Kuntaidentiteettikokemusten tutkimus on viime aikoina noussut kiinnostuksen kohteeksi useammallakin taholla. Uuden kuntarakennetta koskevan selonteon (Valtiovarainministeriö 2012a) mukaan kuntakoon kasvattaminen vaikuttaa olevan tuleva kehityssuunta. Tutkimus on aihepiiriltään hyvin ajankohtainen, sillä se tutkii jo tehtyjen kuntaliitosten vaikutuksia kuntaidentiteettikokemuksiin. Kuntaliitosalueiden tutkimuksen avulla kuntarakennepöytäkusteluun on mahdollista tuoda uusia ulottuvuuksia, jotka tulisi ottaa huomioon mahdollisesti myös kuntarakennesuunnittelussa. Tästä syystä olisi tärkeää saada lisätietoa kuntien identiteettikokemuksista. Kuntaidentiteetin kokemuksia ei tulli-

si missään tapauksessa väheksyä, vaan päinvastoin niitä tulisi nostaa enemmän keskusteluun. Kunnat eivät ole ihmisille ainoastaan hallinnollisia yksiköitä, vaan niihin voi liittyä esimerkiksi huomattava emotionaalinen lataus.

1.2 Aikaisempi tutkimus kuntaidentiteetistä

Kuntaidentiteettitutkimuksia on toistaiseksi julkaistu melko vähän. Monet tutkimukset liittyvät alueelliseen identiteettiin, ja siinä tapahtuneisiin muutoksiin. Monet alueellisen identiteetin tutkimukset kuitenkin liittyvät oleellisesti kuntaidentiteettiin. Kuntaidentiteetti on noussut myös monessa tutkimuksessa ikään kuin sivujuonteeksi. Alueelliseen identiteettiin kohdistuvia tutkimuksia on huomattavasti enemmän kuin kuntaidentiteettitutkimuksia, mikä saattaa osittain selittyä kuntaidentiteettitutkimuksen haasteilla, joita ovat esimerkiksi eritasoisten identiteettien tunnistaminen sekä ristiriitaiset tutkimustulokset kuntaidentiteetistä. (vrt. esim. Zimmerbauer & Suutari 2007.) Seuraavaksi esitellään kuntaidentiteettiin liittyvää aiempaa tutkimusta.

Riikonen (1995) on tutkinut sitä, miten institutionaalisten käytäntöjen muuttuminen muuttaa myös alueellista todellisuutta. Tutkimuksen yhtenä teemana on alueellisen identiteetin rakentumisen analysointi tutkimuskohteena olevassa Koskenkylässä, joka sijaitsee Oulun kaupungissa. Tutkimus tarjoaa lisäksi teoreettisia tarkastelunäkökulmia institutionalisoitumis- ja deinstitutionalisoitumisprosesseihin, joita voidaan hyödyntää myös tässä tutkimuksessa.

Puustinen (1998) nostaa kuntaidentiteetin esiin yhtenä teemana ”Kuohuttava kuntaliitos” teoksessaan, joka käsittelee toteutuneita ja toteutumattomia kuntaliitoksia. Tutkimus keskittyy pääasiassa pohtimaan kuntaliitosten edellytyksiä ja esteitä reikäleipäkunnissa. Tutkimuksessa kuntaidentiteetti on noussut esiin Jyväskylän ja Jyväskylän maalaiskunnan epäonnistuneessa kuntaliitosyrityksessä vuosina 1994–1995.

Zimmerbauer (2006) on tutkinut kunnan deinstitutionalisoitumista ja alueellista identiteettiä Peräseinäjoen ja Seinäjoen kuntaliitoksessa. Identiteettiä tarkastellaan alueellisesta näkökulmasta ja keskeisenä käsitteenä on aluepuhunta. Aluepuhunta liitetään myös tärkeäksi osaksi alueellista imagoa. Artikkelissa tarkastellaan sitä, mitä vaikutuksia kuntaliitoksella on ollut liitoskunnan asukkaiden alueelliseen identiteettiin. Kuntaliitoksen jälkeen suurin osa Peräseinäjoen asukkaista koki samautumisen pysyneen ennallaan. Tutkimuksen mukaan kuntaliitoksella ei ollut ainakaan lyhyellä aikavälillä vaikutusta peräseinäjokiseen identiteettiin.

Zimmerbauer ja Suutari (2007) pohtivat artikkelissaan alueellisen identiteetin tutkimukseen liittyviä käsitteellisiä ja metodologisia haasteita. Tarkastelussa paneudutaan erityisesti kuntaidentiteettiin alueellisen identiteetin muotona. Zimmerbauer ja Suutari tuovat esiin toisistaan poikkeavia tutkimustuloksia, joita kuntaidentiteettitutkimuksista on saatu. Tämä selittyy osittain alueellisen identiteetin mittaamisen vaikeudella ja kuntaidentiteetin muuttuvalla olemuksella. Kuntaliitosprosesseissa kuntaidentiteetin rooli nähdään keskeisenä, mistä johtuen sen tutkiminen koetaan haasteista huolimatta tärkeäksi. Kuntaidentiteettiin liitetään keskeisesti tunnekokemukset ja ihmisten huolet sekä pelot alueen tulevaisuudesta. Kuntaidentiteetti koetaan ongelmalliseksi kuntaliitoksissa, kun toisaalta sen toivotaan laantuvan kuntaliitoksen ajaksi, mutta toisaalta paikallista resurssia halutaan aktiivoida yhteisön kehittämistyökaluna. Kuntaidentiteetille asetetaan ristiriitaisia paineita kuntaliitoskontekstissa.

Kuntaidentiteetti mainitaan Laamasen (2007) väitöskirjatutkimuksessa. Laamasen mukaan kuntaidentiteetti on kontekstisidonnainen ja kiistanalainen kuntarakenneskustelun osa. Toisaalta identiteetti irrotetaan hallinnosta riippumattomaksi osaksi, ja toisaalta se nähdään osana alueellista itsemääräämisoikeutta, kunnan kehittämistä sekä palveluita. Identiteetti on koettu sekä rakenteellisena piirteenä että ihmisten samaistumisen kohteena. Kuntarakenneskustelussa identiteettikysymykset on liitetty erityisesti pieniin kuntiin. (Laamasen 2007, 263–264.)

Kandidaattitutkielmassani (Kyösti 2011) tarkastelin kuntaidentiteettiä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alueilla. Tutkimuksessa nousivat vahvasti esiin kuntien identiteettikokemukset, ja niihin kohdistuvat uhat. Monella yhteistoiminta-alueella oli keskusteltu myös kuntaliitoksista ja kuntien identiteetit olivat hyvin herkässä tilanteessa muutoksien keskellä. Yhteistoimintaan perustuvilla yhteistoiminta-alueilla esiintyi voimakkaita tunteita oman kunnan, ja sen säilymisen puolesta, vaikka kyseessä oli sosiaali- ja terveystalvueluita koskeva yhteistyö, jolloin kunnalla säilyi täysi itsenäinen päätäntävalta muilla sektoreilla. Taustalla vaikutti kuitenkin aiemmin koettu kuntaliitoksen uhka. Monien yhteistoiminta-alueiden perustamisen taustalla oli se ajatus, että kunnat eivät halunneet alueelle kuntaliitoksia, vaan Paras-lain vaatimukset haluttiin ensisijaisesti toteuttaa yhteistoiminnan keinoin.

1.3 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkielmassa selvitetään, millaisia muotoja kuntaidentiteetti saa sellaisissa kunnissa, joissa on tehty vapaaehtoinen kuntaliitos. Tutkimusasetelma on jakautunut yhtäältä tutkimaan kuntaa paikkana, mutta toisaalta myös kuntaa organisaationa. Kunnan rooli organisaationa on huolehtia asukkaiden tarpeista ja toimia kuntalaisten edunvalvojana. Tutkimuksessa lähestytään paikallisuuden käsitettä kunnan näkökulmasta. Paikallisesti kunnan rooli kiinnittyy enemmän fyysisiin rakenteisiin ja paikalliseen ympäristöön. Nämä kunnan kahdet kasvot kohtaavat kuntaidentiteettipuhunnassa ja saavat erityyppisiä merkityssisältöjä.

Aiemman kandidaatintutkielmani mukaan paikallinen identiteetti muodostuu joillakin alueilla kunnallisten palveluiden kautta. Kuntaidentiteetti ilmeni muun muassa vahvana kiinnittymisenä joihinkin tiettyihin palveluihin tai rakenteisiin kunnassa. Tyypillisiä kiinnityskohtia olivat esimerkiksi sosiaali- ja terveystalveluiden järjestämisessä laboratoriot ja vanhustenhoitoyksiköt. Tämä tutkimus osoittaa, millä tavalla identiteetit ilmenevät kuntaliitosalueilla.

Tutkimuksen taustalla vaikuttavat ajatukset kuntien määrittelyssä tapahtuvasta muutoksesta ja valitsevasta kuntaideasta. Tutkimuksen aihepiiri liittyy vahvasti myös pohdintaan siitä, mikä on kunnan perustehtävä, ja miten se liittyy kuntaidentiteettiin. Määritelläänkö kuntaa palveluiden vai paikallisyhteisön kautta, ja miten se heijastuu kuntaidentiteettikokemuksiin? Kysymyksessä on kuntaa ja paikallisyhteisöä kehittävän dynaamisen ja palveluja jakavan palveluinstitutionaalisen hallinnon erottelu. Tutkimuksessa on tarkoitus pohtia myös taustoja, jotka ovat mahdollisesti vaikuttaneet kunnan perustehtävien määrittelyyn ja identiteettikokemusten muodostumiseen.

Tutkimuskysymykset:

Millaisia kuntaidentiteettikokemuksia vapaaehtoisissa kuntaliitoksissa ilmenee?

Millaisia muotoja kuntaidentiteetti on saanut kunnissa kuntaliitosten aikana ja niiden jälkeen?

Tutkimuksen konteksti sijoittuu 2000-luvun kuntauudistukseen, ja sen vaikutuksiin liitoskuntien kuntaidentiteettikokemuksiin. Tutkimuksen taustalla vaikuttavat käsitykset kuntaidean ajassa muuttuvasta luonteesta, kuntien itsehallinnollisesta asemasta sekä tulkinta kuntien paikallisuudesta. Kuntaidentiteettikokemuksia ja kuntaidentiteetin kiinnittymiskohtia ei voi irrottaa taustalla vaikuttavista ilmiöistä. Kuntaliitos on muutosprosessina haastava ja tutkimuksessa tuodaan esiin myös niitä vaikutuksia, joita kuntaliitosprosessilla on mahdollisesti ollut kuntaidentiteetin kokemisen tapoihin.

Kuntaidentiteetin kokemusta ei voida sitoa pelkästään vallitsevaan ajankuvaan, sillä siihen ovat vaikuttaneet myös aiemmin, esimerkiksi kuntien ja valtion suhteessa, tapahtuneet muutokset. Tästä johtuen kuntamuutosta tarkastellaan oleelliseksi katsotuin osin historiallisen muutoksen jatkumona. Tämä antaa mahdollisuuden peilata kuntaidentiteettikokemuksia vallitsevan tilanteen lisäksi historiallisiin kehityssuuntiin, joiden vaikutusta ei voida jättää huomiotta. Kuntaidentiteettikokemuksia tulkitaan lisäksi suhteessa deinstitutionalisoitumiskehitykseen sekä kuntien tehtävissä ja luonteessa tapahtuneeseen muutokseen.

Tutkielman tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa kuntaidentiteetistä, sen luonteesta ja suhteesta käsitteelliseen kuntamuutokseen. Tutkimuksen avulla voidaan saavuttaa syvempi ymmärrys kuntaidentiteetin luonteesta ja kytköksistä vallitsevaan kuntaideaan sekä paikallisuuteen. Kuntaidentiteetin käsitteen kautta voidaan tuoda uusia ulottuvuuksia vallitsevaan kuntakeskusteluun, jossa määritellään myös kuntakehityksen tulevia suuntalinjoja.

Tutkimus perustuu suurelta osin tutkimusta varten kerättyyn empiiriseen aineistoon. Tutkimusaineiston laajuudella ja eri tahojen haastatteluilla on pyritty varmistamaan sisällön kattavuus. Analyysiosassa tarkoituksena on tunnistaa erilaisia identiteettipuhunnan muotoja. Tutkimuksen teoreettista ja historiallista taustaa pyritään heijastamaan aineiston läpi siten, että tutkimuksen lopussa voidaan vastata esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

1.4 Tutkimuskohde ja rajaukset

Tutkimus tarkastelee kuntia alueellisesti rajautuneina paikkoina. Kuntakonteksti tarkentuu vielä erityisesti kuntiin, joissa on tehty vapaaehtoisia kuntaliitoksia 2000-luvulla. Kuntaliitoksiin liittyy oleellisesti muutos, joten tutkimuksessa käsitellään myös kuntaliitosta muutoksena. Pääteemana on identiteetti, joka rajautuu kuntakontekstiin. Kuntaliitokset ovat muuttaneet Suomen kuntakenttää menneinä vuosina ja tulevaisuudessa on odotettavissa lisää kuntaliitoksia. Tutkimuksessa halutaan tuoda laajasti esiin kuntaliitosten vaikutuksia identiteettikokemuksiin. Kuntaliitos on paljon muuta kuin vain hallinnollisten rajojen muutos. Kuntaliitoksiin liittyy hallinnollisten järjestelyiden lisäksi esimerkiksi emotionaalinen puoli, jota ei tulisi vähätellä liitosprosesseissa. (vrt. esim. Zimmerbauer & Suutari 2007, 357.)

Tutkimuskohteen eli kuntaidentiteetin luonteesta johtuen kuntaa käsitellään tutkimuksessa eri näkökulmien kautta. Kuntia käsitellään paikan kokemusten kautta, mutta myös organisaation ja hallinnon näkökulmista. Kaikki tarkastelutavat ovat oleellisia tarkasteltaessa kuntaidentiteettiä kuntaliitosten yhteydessä.

Aineisto on kerätty sellaisilta alueilta, joissa kuntaliitokset ovat toteutuneet. Kuntaliitokset ovat tapahtuneet vapaaehtoiselta pohjalta vuosien 2005 ja 2009 aikana. Tutkimuksen kohteina ovat neljä kuntaliitosaluetta, joissa liitos on tapahtunut kahden tai useamman kunnan välillä. Tutkimus keskittyy kuntaliitosalueiden erilaisiin identiteettidiskursseihin eli identiteettipuhunnan tapoihin. Tutkimuksessa ei ole tarkoitus ottaa kantaa muuten liitosprosessien toteuttamiseen tai muihin hallinnollisiin järjestelyihin. Tutkimus rajautuu kuntaliitosalueiden identiteettikokemuksiin. Kuntien identiteettikokemukset liittyvät kuitenkin moniin asioihin kunnassa, minkä vuoksi tutkimuksen lopullista sisältöä on vaikea arvioida etukäteen.

1.5 Tutkimuksen rakenne

Kuntaidentiteettitutkimus on toistaiseksi vielä vähän tutkittu aihe. Tästä syystä tutkielma nojautuu voimakkaasti aineistoon ja on rakenteeltaan analyysipainotteinen. Tutkimuksessa otetaan kuitenkin huomioon kuntien synnyn historiallinen tausta ja muut tutkimuksen kannalta oleelliset kehitysvaiheet. Tutkielman alkuosassa on esitelty tutkimuksen keskeiset lähtökohdat sekä aikaisempaa aiheeseen liittyvää tutkimusta.

Tutkielman toisessa osassa tarkastellaan kunnan olemusta erityisesti kuntaliitoksen näkökulmasta. Lisäksi luvussa pohditaan kuntien historiallisuutta ja kunnan luonnetta. Tämän jälkeen käsitellään kunnallisen itsehallinnon kehitystä ja paikallisuuden merkitystä sekä kunta-valtio-suhdetta. Lisäksi luvussa tuodaan esiin keskeisiä sosiaalipolitiikan kehitysvaiheita, jotka kytkeytyvät kuntaidentiteettikokemuksiin. Lopuksi luvussa tuodaan esiin perusasiat siitä, millainen muutos kuntaliitos on, sekä näkemyksiä siitä, miten kuntaliitos heijastuu paikallisyhteisöön ja kuntaorganisaatioon.

Kolmas osa jakautuu kahtia tarkastelemaan teoreettisesti kunnissa tapahtuvaa sosiaalista itsejärjestäytymistä sekä identiteettiä. Luvussa esitellään teoreettinen viitekehys, jonka avulla voidaan jäsentää kunnissa tapahtuvaa sosiaalista itsejärjestäytymistä. Anssi Paasin teoria alueiden institutionalisoitumisesta kuvaa prosessia, jonka myötä alueelle muodostuu oma identiteetti. Paasin teorian rinnalla tutkimuksen teoreettista viitekehystä täydentää kuntien deinstitutionalisoitumisen näkökulma, jolla tarkoitetaan kuntaliitosten yhteydessä sitä, että vanhat instituutiot jäävät elämään uusien rinnal-

le. Luvussa tarkastellaan lisäksi lähemmin identiteettikäsitettä. Teoreettinen tarkastelu alkaa identiteettikäsitteen muodostumisesta ja jatkuu tarkempiin identiteettimääritelmiin, jotka ovat oleellisia tämän tutkimuksen kontekstissa. Näitä identiteettimuotoja ovat sosiaalinen identiteetti ja ryhmäidentiteetti sekä paikkaidentiteetti.

Neljännän luvun pääteemana on tutkimuksen toteuttamiseen liittyvät asiat. Alussa esitellään neljä tutkimusaluetta, joissa jokaisessa on toteutunut vapaaehtoinen kuntaliitos. Tämän jälkeen kerrotaan tutkimusaineiston keruusta ja menetelmistä. Luvussa esitellään sosiaalista konstruktionismia lähestymistapana sekä tutkimuksessa käytettyjä analyysimenetelmiä, diskurssianalyysiä ja narratiivista analyysiä. Lopussa pohditaan kuntaidentiteettitutkimukseen liittyviä haasteita.

Viides luku on analyysiosa, jossa esitellään aineiston tarjoamaa laajaa perspektiiviä kuntaidentiteettikokemuksiin. Analyysissa tuodaan esiin niitä eri tapoja, joilla haastateltavat puhuvat ja kertovat tarinoita kuntaliitoksesta ja kuntaidentiteetistä. Luvun lopussa koostetaan lyhyesti analyysiosaa ja pohditaan, miten kuntaliitos vaikutti identiteettikokemuksiin.

Kuudennessa luvussa tehdään synteesi tutkimuksen teoreettisista tarkastelumalleista ja tutkimusaineistosta. Osiossa pohditaan sitä, miten teoreettiset mallit suhteutuvat tämän tutkimuksen aineistoon. Lisäksi luvussa arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta ja tutkimusprosessin onnistumista sekä jatkotutkimusmahdollisuuksia. Seitsemäs luku koostuu tutkielman johtopäätöksistä. Luvussa pohditaan sitä, mistä tutkimus sai alkunsa ja mihin tutkimusprosessissa päädyttiin. Viimeisen luvun tarkoituksena on pohtia tutkimuksen tuloksia, ja niiden merkitystä myös laajemmasta näkökulmasta.

2. Kunta muutoksen silmässä

Tässä luvussa tarkastellaan sitä toimintaympäristöä, jossa muutos eli kuntaliitos tapahtuu. Aluksi tarkastellaan kunnan historiallisuutta ja luonnetta. Tämän jälkeen esitellään malli, jota vasten kuntaidean muutosta voidaan peilata menneisyydestä kohti nykyistä kehitystä ja vallitsevaa kuntaideaa. Taustalla vaikuttaa pitkällinen muutosprosessi, jonka osana Suomen kunnat ovat olleet. Luku valottaa kuntien kehityshistoriaa sekä kunta-valtio-suhteen muutosta lyhyesti. Sosiaalipolitiikan kehitys ja kuntien laajentunut palvelutehtävä ovat lisäksi tarkastelun kohteina. Tarkastelemalla kuntaidean, kuntarakenteen ja hyvinvointivaltion palvelutehtävän muodostumista voidaan tutkimuksessa pohtia myös sitä toimintaympäristöä ja muutosten kenttää, jossa kuntaidentiteetit ovat syntyneet. Lisäksi nämä tarkastelutavat antavat mahdollisuuden pohtia sitä, millaisia vaikutuksia tapahtuneella kehityskululla on mahdollisesti ollut kuntaidentiteetin luonteeseen.

2.1 Kunnan historiallisuus ja luonne

Kuntien historiallinen synty ja tausta voivat osaltaan selittää sitä, miksi kuntayhteisöjä kohtaan koetaan niin voimakkaita tunteita ja miksi kunnat ovat ylipäätään niin tärkeitä ihmisille. Tocquevillen (2006, 104) mukaan kuntayhteisö on ihmisille niin luontainen, että se syntyy aivan kuin itsestään kaikkialle, missä on ihmisiä. Kuntayhteisöjen kehitystä selittävät kaksi päätekijää; itsenäisyys ja valta. Kunta tulee ihmisille merkitykselliseksi itsenäisyyden kautta ja ihmisten tunteet puolestaan kohdistuvat sinne, missä on valtaa (Tocqueville 2006, 110). Hallinnollisen ulottuvuuden lisäksi kunnilla on alueellinen ja sosiaalinen merkitys, joissa ilmenevät paikalliset kulttuurit, kuten arvot, normit ja tavat. Asutus on historian saatossa keskittynyt kuntiin, joissa asukkaiden sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen elämä on saanut mahdollisuuden kehittyä. Lähiyhteisöt voivat olla ihmisille merkityksellisempiä kuin yhteiskunta. Paikallisyhteisöt edustavat läheisemmin ihmisten henkistä ja persoonallista kasvua kuin esimerkiksi yhteiskunnan arvot, säännöt ja käytännöt (Harisalo 2011, 40–46; Mumford 1989, 5).

Seuraavaksi tarkastellaan sitä, miten kunnan olemusta voidaan määritellä. Pyy (1998) on tulkinut kunnan olemusta sen mukaan, mikä kunnassa on olennaisinta. Pyy mukaan kunnassa on olennaista sen pysyvät osat sekä se, miksi kunta säilyy yhteiskunnassa tapahtuvista muutoksista, kuten lainsäädännön uudistuksista, huolimatta. Kunnan alkuperäinen merkitys on ollut koota ihmisiä yhteen hoitamaan tärkeiksi ja yhteisiksi koettuja asioita. Tällaista on tapahtunut esimerkiksi, kun samalla

alueella asuvat ihmiset ovat halunneet puolustaa omaa asuinalueitaan. Kuntaan on liitetty kaksi keskeistä elementtiä, ensinnäkin sillä on alueellinen luonne ja toiseksi tähän alueeseen liittyvät tehtävät. (Pyy 1998, 71–72.)

Kunnalla on erilaisia toiminnallisia funktioita. Kunnan perusluonne voidaan kuitenkin nähdä kaksijakoisena. Kunta on yhtä aikaa paikallistason hallinto-organisaatio sekä paikallisyhdyskunta (Anttiroiko, Haveri, Karhu, Ryyänen & Siitonen 2005, 13). Kunnan perusominaisuudet on kuvattu yksityiskohtaisemmin taulukossa 1. Jaottelu korostaa kunnan viranomastehtävien ja institutionaalisen hallinnon erottelua fyysisestä ympäristöstä ja dynaamisista toimijoista. Nyholmin (2008, 188–189) mukaan taas kunta voidaan kokea institutionaaliseksi konseptiksi, jonka tehtäviä ei juurikaan kyseenalaisteta. Kunnan olemassaolon tarkoitus on muuttumaton, ja sitä ei voi kritisoida. Kunta voidaan lisäksi kokea vahvasti arvolutautuneena ja erityisesti muutoksessa näiden arvojen puolustaminen saa korostuneen roolin.

Taulukko 1. Kunnan perusominaisuudet. (Anttiroiko ym. 2005, 13.)

Kunta organisaationa	Kunta paikallisyhdyskuntana
1. Hallinto- ja palveluorganisaatio	1. Maantieteellinen alue ja sijainti
2. Tehtävät ja palvelustrategiat	2. Fyysinen ympäristö
3. Taloudelliset voimavarat	3. Yhdyskuntarakenne
4. Henkilöstö ja työyhteisöt	4. Tuotanto, elinkeinot ja työllisyys
5. Kunnallinen demokratia	5. Väestön määrä ja rakenne
6. Päätöksenteko ja johtaminen	6. Sosiaaliset ryhmät ja yhteisöt
7. Kuntien yhteistoimintamuodot ja verkostosuhteet	7. Poliittiset toimijat ja valtasuhteet
	8. Inhimillinen pääoma ja luovuus
	9. Historia, arvot ja kulttuuri

Kunta voidaan määritellä asukaslähtöisesti, jolloin sitä tulkitaan kuntalaisten itsehallinnon ilmentymänä. Kunnan tehtävänä on huolehtia muiden muassa asukkaiden hyvinvoinnista ja kestävästä kehityksestä alueella. Kunnat ovat tärkeä osa hyvinvointivaltion toimintaketjua, mikä näkyy esimerkiksi kuntien laajana palveluvastuuna. Kunta saa erilaisia merkityksiä ihmisten arjessa, politiikassa sekä tieteessä. Kunnan olemusta voidaan tarkastella erilaisten kuntakäsitysten kautta (kts. esim. Anttiroiko 1991). Kunnan luonne ymmärretään usein dualistisena. Kunta on itsehallintoyhteisö sekä osa julkisen hallinnon kokonaisuutta lakisäateisten tehtävien kautta. Tähän jakoon kytkeytyvät myös kuntarakennekeskustelun päälinjat. Toisella puolella ovat paikallisen itsemääräämisoikeuden ja kuntien koskemattomuuden puolustajat, kun taas vastapuolella ovat pyrkimykset kuntien koon uudelleenmäärittelyyn esimerkiksi kuntapalveluiden tehokkuuden näkökulmasta. (Laamanen 2007,

18; Anttiroiko ym. 2005, 13–19.) Kunnallisen itsehallinnon ja oman identiteetin puolustajat voidaan usein liittää paikallisen itsehallinnon puolustajiin.

Harisalon (2011, 41) mukaan yksi kunnan itsehallintoa määrittävä tekijä on se, että paikalliset asukkaat ja ihmiset vastaavat itse kotikuntansa asioista. Paikalliset asukkaat kantavat vastuun huonoista tai virheellisiksi koetuista päätöksistä, mutta vastaavasti saavat nauttia myös onnistuneiden päätösten tuloksista. Tämä huomio liittyy oleellisesti myös kuntaliitospäätöksiin. Liitospäätöksen peruuttamattomuus luo painetta kunnan päätöksenteossa, koska vanhaan ei ole mahdollista palata. Kuntaliitospäätöksen jälkeen uusi kunta ja vanha kunta ovat kuitenkin usein vertailun kohteina.

Jotta kuntakehitystä voidaan tarkastella laajemmasta perspektiivistä, seuraavaksi tarkastellaan kuntaidean jäsentymistä eri aikakausina. Kunnissa tapahtuneita muutoksia voidaan tarkastella suhteessa kuntaidean jäsentymiseen (kts. Taulukko 2). Taulukko kuntaidean jäsentymisestä kertoo siitä, miten kuntaidean määrittelyssä on tapahtunut ajallisia muutoksia. Taulukon tarkastelu jakaantuu paikallisen itsehallinnon tarkasteluun, jossa toinen näkemys korostaa kuntien itseisarvoa ja toinen välinearvoa, sekä käsitykseen julkisen sektorin roolista. Julkisen sektorin rooli on jaettu minimalistiseen ja interventionalistiseen käsitykseen.

Taulukko 2. Kuntaidean jäsentyminen (vrt. Haveri & Airaksinen 2011, 56.)

Käsitys paikallisesta itsehallinnosta Käsitys julkisen sektorin roolista	Kuntien itseisarvoa korostavat	Kuntien välinearvoa korostavat
Minimalistinen -julkisen sektorin rooli suppea -valtiolta väljä kehysohjaus jatkuvuuden ja ennustettavuuden turvaamiseksi	Kunnat alueyhteisöinä -hallintamalli: vaihteleva -kuntalaiset asukkaina valitsevat yhteisönsä sopivan toimintamallin ja palvelutason -kuntien erilaisuus korostuu -lokalismi	Kunnat palvelujen tilaajina -hallintamalli: markkinat -kuntien rooli suppea -kuntalainen: asukas -Uusi julkisjohtaminen (NPM)
Interventionalminen -julkisen hallinnon intervention merkitys yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisussa korostuu -runsas julkiset palvelut, voimakas sääntely (laki ja muu ohjaus)	Kunnat hallinnan areenoina -hallintamalli: meta-hallinta, verkostot -hajautetun järjestelmän osana itenäisillä kunnilla merkittävä rooli toimintojen paikallisessa koordinaatiossa -uusi hallinta-ajattelu	Kunnat palvelujen tuottajina -hallintamalli: hierarkia -tärkein tehtävä tuottaa samanlaiset palvelut samalla tavalla olosuhteista riippumatta -kuntien samanlaisuus korostuu -byrokratiateoria, institutionalismi

Kuntien rooli on ollut lähimpänä alueyhteisöllistä muotoa vuoden 1865 kunnallisasetuksesta 1920-luvulle saakka. Mallin perusajatuksena on paikallisen itsehallinnon itseisarvoinen luonne. Kunnat ovat vastuussa rajatusta alueesta ja kunnan kautta asukkaat voivat toteuttaa paikallisia valintoja. Johtamisen keinoin pyritään maksimoimaan asukkaiden hyvinvointi. Mallissa korostuu kuntien keskinäinen erilaisuus ja se, että paikalliset olosuhteet muokkaavat toimintatapoja ja valintoja. Alueyhteisöllistä lähestymistapaa voidaan pohtia myös lokalismi -käsitteen avulla. (Haveri & Airaksinen 2011, 56.) Niitä tutkimusotteita, joissa kunta on keskeinen kiinnostuksen kohde, voidaan kutsua kokoavalla käsitteellä lokalismi. Lokalismien taustalla vaikuttaa itsehallintoideologia, jonka mukaan toimiva demokratia edellyttää vallan hajauttamista. (Pyy 1998, 55; Jones & Stewart 1985, 6.) Paikallinen poliittinen toiminta on lokalismien keskiössä ja tarkastelussa ovat paikalliset vallan rakenteet. Lokalistisessa tarkastelussa kunnat ovat kuin pienen yhteiskuntia. Niillä on omanlaiset poliittiset, hallinnolliset, taloudelliset ja kulttuuriset rakenteensa. Tarkastelun keskiössä ovat niiden omat olosuhteet ja lähtökohdat. (Pyy 1998, 56; Harisalo 1988, 5–6; Stanyer 1980, 23–28.)

Toinen malli nimeää kunnat hallinnon areenoiksi. Mallissa kunnat nähdään hajautetun järjestelmän jokseenkin itsenäisinä osina. Näillä osilla on merkittävä tehtävä palveluiden sekä toimintojen paikallistason koordinoimisessa. Kunnat ovat hallinnon areenoita, joissa tehtävät ja toiminnot sovitaan yhteen ja lisäksi kansanvaltaistetaan kunnan tasolla tapahtuviin päätöksiin. Metahallinnon kei-

not korostuvat tässä hallintamallissa. Tämä malli luonnehtii parhaiten nykyistä kuntakäsitystä. (Haveri & Airaksinen 2011, 56–57.)

Malli, jossa kunnat nähdään palveluiden tilaajina, korostaa minimalistista kuntien välinearvoa. Mallin mukaan kuntien rooli on suppea ja kunnat järjestäisivät tärkeimmiksi katsottuja kuntatasolle sopivia palveluja tilaamalla ne yksityiseltä sektorilta. Malli perustuu uuden julkisjohtamisen oppeihin, ja siinä korostuu yksilön valinta, markkinat ja sopimukset. Malli ei tunnista kunnan yhteisöllistä merkitystä ja kuntalaisella on puolestaan asiakkaan rooli. Mallilla on ollut kasvavissa määrin puolestapuhujia viimeisen kymmenen vuoden ajan, mutta siitä ei kuitenkaan ole muodostunut hallitsevaa kuntaideaa. (Haveri & Airaksinen 2011, 57.)

Kunnat palvelujen tuottajina on interventionalistinen kuntien välinearvoa korostava malli. Kunnat ovat keskusjohtoisia palvelujärjestelmän osia, jotka järjestävät keskushallinnon määrittelemät palvelut samalla tavalla joka paikassa. Malli ei ota ollenkaan huomioon paikallisia olosuhteita. Byrokraattinen hallinta ja selkeät valta- ja vastuusuhteet ovat keskeisiä. Tämän mallin mukainen aika-kausi alkoi Suomessa 1930-luvulla, jolloin valtio määräsi kunnille uusia tehtäviä. Palvelujen tuottajarooli tiivistyi 1960-luvulla ja jatkui 1980-luvun loppupuolelle. (Haveri & Airaksinen 2011, 57.)

2.2 Kunnallisen itsehallinnon kehitys ja paikallishallinnon merkitys

Kuntahallinto perustuu asukkaiden paikalliseen itsehallintoon, josta on säädetty Suomen perustuslaissa. Kunta on paikallishallintoyksikkö, joka toimii poliittis-hallinnollisesti järjestetyllä itsehallintoperiaatteella. Näiden hallinnollisten rajojen puitteissa kunta on myös henkilöistä muodostuva yhteisö (Laamanen 2007, 57). Kunnassa asuvat ihmiset hoitavat itse omaan yhteisöönsä vaikuttavia asioita, kuten esimerkiksi sosiaalisia tehtäviä sekä maankäyttöä (kts. esim. Haveri, Laamanen & Majoinen 2003, 26). Suomen kunnallishallinto on kuitenkin muodostunut pitkällisen kehityksen tuloksena. Tämän kehityskulun tarkasteleminen auttaa hahmottamaan myös sitä toimintakenttää, jolla kunnat tällä hetkellä toimivat. Kuntarakenteen historiallinen tarkastelu antaa näkökulmia siihen, miten kuntia on aikaisemmin ohjattu ja mitä merkittäviä askeleita kunnallisessa itsehallinnossa on otettu ennen tätä päivää. Kunnallishallinnon kehityksellä on väistämättä yhteyksiä myös kuntaidentiteetin muodostumiseen.

Suomen kunnallishallinnon perusta on jäljitettävissä vuoden 1865 maalaiskuntia koskevaan kunnallisasetukseen sekä vuoden 1873 kaupunkien kunnallisasetukseen. Tuolloin kunnallishallinto erotettiin seurakunnista ja pitäjäjhteisöistä perustettiin maalaiskuntia. Kuntien perusteena käytettiin seu-

rakuntien ja kappeliseurakuntien jakautumista. Seurakuntajako perustui taas siihen, miten alueiden asukkailla oli ollut varallisuutta rakentaa kirkkoja. Harvemmin asutut ja köyhemmät alueet muodostuivat tästä syystä suuremmiksi, kun taas vauraammilla alueilla kuntakoot olivat pienempiä. Kun maallinen hallinto ja kirkko erotettiin toisistaan, köyhäinhuolto alkoi siirtyä kuntien vastuulle. Valtio ei pyrkinyt kuntien alueiden tai tehtävien yhdenmukaistamiseen 1800-luvulla, vaan kunnallisasetuksen valmistelussa korostettiin, että paikallisten olosuhteiden tuli saada vaikuttaa hallintoon. Asetuksissa säädettiin kuntien toimivallasta ja tehtävistä. Lisäksi kunnille annettiin laaja itsehallinto- ja verotusoikeus. (Laamanen 2007, 65; Soikkonen 1966, 413–415; Haveri, Laamanen & Majoinen 2003, 27; Halme & Kuukasjärvi 2010, 21–22; Helne, Julkunen, Kajanoja, Laitinen-Kuikka, Silvasti & Simpura 2003, 48.)

Kuntien roolit ja tehtävät ovat olleet monien muutosten kohteena. Kunnat olivat valtioon nähden itsenäisiä 1920-luvulle asti. Kunnat hoitivat palveluitaan omista lähtökohdista käsin ja toiminnan luonteessa korostui kunnan luonne paikallisena ihmisten yhteisönä. Kuntajako nousi keskusteluun 1800-luvun lopussa, jolloin kuntia haluttiin jakaa pienemmiksi. Perusteluina käytettiin kansainvälistä kehityssuuntaa, liikenteellisiä oloja sekä kansanvalistuksen näkökulmaa. Toisaalta kuitenkin kuntien pienen koon aiheuttamat ongelmat nousivat esiin jo 1870-luvulla. Suomen itsenäistymisen jälkeen säädettiin kuntalaki. Kuntajaotus säädettiin erilliseksi seurakuntien alueista vuonna 1925. Jo ennen vuotta 1932 osa kunnista tulkittiin liian pieniksi tehtävien hoitoon, jonka vuoksi lakiin lisättiin mahdollisuus kuntayhtymien perustamiseen. Kunnallishallinnon historia osoittaa, että paikallishallinnon rajat ovat muuttuneet ja eläneet tarpeen mukaan eri aikoina. (Haveri ym. 2003, 27; Laamanen 2007, 65; Soikkonen 1966, 283–284; Halme & Kuukasjärvi 2010, 21–22.)

Näkemykset kuntien ja valtion suhteista alkoivat muuttua, kun kuntien tehtävien laajentaminen alettiin kokea tavoiteltavaksi. Kuntien itsehallinnon asema muuttui 1930-luvulla, jolloin valtiolla katsottiin olevan oikeus määrätä tehtäviä kunnille. Valtiolla oli oikeus asettaa kuntien vastuulle lakisääteisiä terveydenhuollon ja opetuksen tehtäviä (Anttiroiko ym. 2005, 11; Laamanen 2007, 70). Eteläsaksalaisen liberalismiin ajattelumalli, jonka mukaan kuntien itsehallinnon tuli olla riippumattomana valtiosta, alkoi väistyä. Alettiin siirtyä kohti uutta ajattelutapaa, jonka mukaan kuntien valta oli valtiosta johdettua. Kuntien ja valtion itsehallintoa ei enää eroteltu, vaan kunnallisen itsehallinnon katsottiin olevan osa valtionhallintoa. Näkemys kunnasta kansalaisyhteisönä muuttui 1960-luvulla, jolloin valtion laajentunut hyvinvointitehtävä muutti kuntien roolia palvelujen tuottajaksi. Pienkuntavaltainen rakenne nähtiin ongelmalliseksi, koska se ei palvellut tasavertaisten palveluiden ideologiaa. (Laamanen 2007, 70; Soikkonen 1966, 344–349; Haveri ym. 2003, 27.)

Valtioneuvosto perusti komitean miettimään pienten ja taloudellisesti heikkojen kuntien mahdollisuuksia selvittää niille asetuista tehtävistä. Tämän tuloksena vuonna 1965 valmistui niin kutsuttu pienkuntakomitean mietintö, joka korosti käsitystä, että kunnallinen itsehallinto oli mahdollista säilyttää vain, jos kuntakokoa muutetaan. Voidaankin sanoa, että Kataisen hallituksen ajamaa kuntamäärän supistamista on ajettu jo 1960-luvulta alkaen. (Laamanen 2007, 71; Rytkölä 1957, 62; Sandberg & Ståhlberg 1997, 11.)

Kuntien tehtävät laajenivat merkittävästi 1970-luvulla. Laajennus koski terveydenhuoltoa, sosiaalipalveluita ja koulutusta. Kyseiselle vuosikymmenelle ajoittui kolme merkittävää tapahtumaa: kansanterveyslaki, asetus lasten päivähoidosta ja peruskoulu-uudistus. Nämä tapahtumat johtivat tilanteeseen, jossa monet pienet kunnat kokivat palvelutaakan liian raskaaksi ja päätyivät kuntaliitokseen. Kansanterveyslain (1972) mukaan tavoitteena oli ”mahdollisimman suuri terveyden määrä ja sen tasainen jakautuminen yhteiskunnassa”. Kunnat ja kuntainliitot perustivat alueelleen terveyskeskuksia runsailla valtionavuilla. Painotuksena olivat kansanterveystyö ja perusterveydenhuolto. Terveyskeskuksia haluttiin rakentaa niille alueille, joilla tarve koettiin suurimmaksi eli syrjäseuduille. (Laamanen 2007, 74; Nummela & Ryyänen 1993, 8; Haatanen 1993, 56.)

Erilaisten hallintouudistusten avulla kunnallista itsehallintoa on pyritty vahvistamaan 1980-luvun lopusta lähtien. Tällaisista toimenpiteistä voidaan esimerkiksi mainita vapaakuntakokeilu. Yksi vapaakuntakokeilun tavoitteista oli ”kehittää kunnallishallintoa paikallisia oloja nykyistä paremmin vastaavaksi”. Uudistusten lähtökohtana oli valtion tarkan ohjauksen vähentäminen ja päätösvallan siirtäminen alueelliselle ja paikalliselle tasolle sekä talousajattelun vahvistaminen kaikilla hallinnon tasoilla. Uudistuksilla oli kolme pääteemaa, joista ensimmäinen oli deregulaatio eli sääntelyn purkaminen, toinen oli desentralisaatio eli hallinnon hajauttaminen ja kolmas oli markkinaohjautuvuus, jolla tavoiteltiin asiakasohjautuvaa ja markkinaperusteista toimintatapaa. (Sisäasiainministeriö 1990; Mäki-Lohiluoma, Hartikainen, Kurikka, Panhelainen & Pekola-Sjöblom 1994, 9–10; Haveri, Laamanen & Majoinen 2003, 28.)

Kuntia on kannustettu taloudellisten palkkioiden avulla vapaaehtoiseen kuntaliitokseen 1970-luvulta saakka. Taloudellisilla kannusteilla on haluttu korvata yhdistymiseen liittyviä kustannuksia ja valtionosuuksien vähenemistä. Tukien määrä on ollut kasvusuhdanteessa sekä 1990-luvulla että 2000-luvulla. Merkittävä askel kohti kuntaliitoksia on ollut vuoden 2005 kunta- ja palvelurakennemuutos, jonka jälkeen kuntarakenteessa on tapahtunut huomattavia muutoksia. Lain seurauksena on

tehty monia kuntaliitoksia sekä perustettu yhteistoiminta-alueita. (Laamanen 2007, 76; Airaksinen, Laine, Kyösti, Härkönen, Afflekt, Lehtola & Paananen 2012, 11.)

Hallinnon- ja aluekehityksen ministeriryhmä on linjannut kesäkuussa 2012 kuntarakenteen uudistusta ohjaavat kriteerit. Näiden linjausten mukaan kuntaliitosselvityksen kriteereinä toimivat väestöpohja, työpaikkaomavaraisuus, työssäkäynti- ja yhdyskuntarakenne sekä kuntatalous. Jos yksikin määritellyistä kriteereistä täyttyy, on kunnan aloitettava liitosselvitys. Kriteerit toimivat pohjana valmisteilla olevalle uudelle rakennelaille, jonka on tarkoitus astua voimaan toukokuussa 2013. (Valtiovarainministeriö 2012b.)

Kunnallislaki on kokenut paljon muutoksia 1800-luvun loppupuolen asetusten jälkeen, mutta kuitenkin tuolloin säädetyt perusasiat ovat pysyneet pitkälti muuttumattomina. Keskeistä on edelleen kuntalaisten itsehallinto eli kunnassa asuvien ihmisten oikeus päättää omista asioista. (Haveri, Laamanen & Majoinen 2003, 27.) Kunta- ja palvelurakennemuutoksen käynnistämät muutospaineet ovat kasvaneet uusien kuntarakennetta koskevien selontekojen vaatimusten myötä. Kuntaidentiteetin kannalta keskeisiä kysymyksiä kuntauudistuksessa ovat itsehallinnon, palvelutuotannon järjestämisen ja paikallisuuden kysymykset, joista viimeksi mainittua näkökulmaa tarkastellaan seuraavaksi.

Kuntaa tarkastellaan harvoin paikallisuuden ja paikallisyhteyden näkökulmista. Sen sijaan hallinnolliset ja poliittiset rakenteet ovat useissa tarkasteluissa keskiössä. Kunta ei kuitenkaan ole vain hallinnollinen yksikkö, vaan se edustaa myös monitasoisista territoriaalista maantieteellisyyttä. Sen vuoksi kuntaa voidaan tarkastella tietynlaisena paikallisena toimijana, johon liittyy, ja jonka toimintaan vaikuttavat monet muutkin paikalliset toimijat. Paikallisuuden kautta voidaan tarkastella myös poliittisia prosesseja, jotka saavat paikallisia sävyjä esimerkiksi kuntaliitoksissa. Kokemukseen kunnan paikallisyhteydestä vaikuttavat lisäksi muut sen hetkiset paikalliset riippuvuudet ja sidokset, jotka voivat olla skaalaltaan vaihtelevia. Kiinnostavaa Pyy (1998) mukaan on kuitenkin se, että kunnan paikallisyhteys voi olla heikko, mutta samaan aikaan paikalliset suhdeverkot, edunvalvonta ja identiteetit voivat olla hyvin vahvoja. (Pyy 1998, 66–67.) Myös paikalliset juuret koetaan edelleen merkityksellisiksi ja ihmiset etsivät ryhmiä, joissa he voivat tuntea yhteenkuuluvuutta. Merkityksellisyyden ja yhteenkuuluvuuden tunteita löydetään samaa identiteettiä jakavien ihmisten joukosta. Monilla kunnilla on pitkä historia, jonka myötä alueille on muodostunut vahva paikallinen identiteetti. (Haveri 2008, 120; Neill 1998, 390–391.)

Paikallisuutta on mahdollista jäsentää käsiteparin `paikallinen` ja `ei-paikallinen` avulla. Paikallisuutta rakennetaan sekä sisältä että ulkopäin. Paikallisuus voidaan käsittää määrittelynä, jossa alueen asukkaat tuottavat arkipäiväisessä elämässään rajoja paikallisuudelle jaettujen taitojen, perinteiden sekä verkostojen avulla. Hallinnolliset rajat taas koetaan usein ulkopäin muodostetuiksi. Paikallisuutta on luonnehdittu prosessiksi, jossa yhdistyvät monet eri tekijät: poliittiset, taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset suhteet. (Pyy 1998, 235; Gidlund, Ekman, Lagergren, Rudebeck & Lidström 1988, 25.) Paikallisella hallinnolla on erilaisia merkityksiä ja tavoitteita. Stokerin (2011, 20–22) mukaan paikallishallinnon yhteiskunnallinen funktio on jakautunut neljään osatekijään 2000-luvun alussa. Nämä osa-alueet ovat identiteetti, talouskehitys, hyvinvointi ja elämäntavat. Paikallisen identiteetin ilmaiseminen on yksi paikallishallinnon vakiintunein tehtävä. Paikallishallinto on osa asukkaiden elämää, ja omasta asuinpaikasta voidaan tuntea jopa ylpeyttä.

Pyyn (1998, 241) mukaan kuntien merkitys asukkaille muodostuu osaltaan palvelutuotannon kautta. Tämä on heijastunut myös kunnalliseen päätöksentekoon, jossa on opittu ymmärtämään palveluiden tärkeä merkitys kuntalaisille. Pyyn tarkastelussa olleet syrjäiset kunnat ovat erityisen kysymyksen äärellä. Kunnissa on pohdittu pystyykö kunta itse järjestämään palvelut paremmin kuin kuntaliitosten myötä muodostuvat uudet suuremmat kuntayksiköt. Hyvinvointivaltion paikallisesta palvelutuotannosta huolehtiminen paikantuu viime kädessä poliittiseen päätöksentekoon ja paikallisiin luottamuselimiin.

Kunnan ja paikallisuuden tarkastelu on haasteellinen yhdistelmä (vrt. Pyy 1998, 70–71). Paikallisuus liittyy olennaisesti kuntayhteistyöhön, ja sen roolin on katsottu nousseen keskeiseksi yhteiskuntapolitiikassa. Kuntayhteistyötä ja kuntaliitoksia voidaan tarkastella kolmen peruskentän kautta, jotka Vartiaisen (1992, 61) mukaan ovat elinkeinopolitiikka, yhdyskuntarakenne ja palvelutuotanto. Nämä kolme osa-alueita ovat keskeisiä kuntien välisessä toiminnassa. Näiden kolmen elementin tarkastelua voidaan soveltaa myös kuntaliitoksiin, joissa kunnat ovat mittavan yhteistyöhaasteen edessä. Kuntayhteistyön ja liitosten kannattajat voivat käyttää yhdistymisen perusteluina esimerkiksi elinvoimaisuuden lisäämistä ja palvelutuotannon vakaampia harteita (kts. esim. Laine, Airaksinen, Kyösti & Härkönen 2011, 11; Airaksinen ym. 2012, 92). Palvelutuotannon tehostaminen ja järjeistäminen eivät kuitenkaan välttämättä kulje samassa linjassa kuntaidentiteettikokemusten ja paikallisten toimintojen säilyttämishalukkuuden kanssa.

Jos kunta nähdään vain välinearvoa tuottavana yksikkönä, niin kunnan itseisarvollinen luonne ja paikallisuuden huomioon ottaminen sivuutetaan (vrt. Taulukko 2). Kunta ei kuitenkaan ole pelkästään hallinnollinen organisaatio, joka toteuttaa sille asetettuja tehtäviä. Kuntaa voidaan tarkastella

tehtävien ohella paikkana, jolloin voidaan puhua paikkakunnasta. Ihmisten toiminta kiinnittyy kuntaan myös asumisen, työn ja sosiaalisten suhteiden kautta. Kunta pitää sisällään erilaisia paikallisyhteisöjä. Identiteetti kiinnittyy monesti kuntaan paikallisyhteisön kautta, mikä on näyttäytynyt myös kuntaliitoskeskusteluissa. (Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 31.)

Kunnat määrittyvät monenlaisten tekijöiden kautta. Tämä monipuolistaa ja laajentaa myös sitä kenttää, jolla asukkaiden identiteettikokemukset syntyvät. Kuntaidentiteetin kokeminen on aina jollakin tapaa yhteydessä kuntaan. Kuntaidentiteetin kiinnittymiskohdat ja –tavat voivat kuitenkin olla hyvin moninaisia ja moniulotteisia eri alueiden sisällä sekä välillä.

2.3. Kunta-valtio-suhteen kehitys

Kuntien rooliin suomalaisen yhteiskunnan osana on vaikuttanut ja vaikuttaa edelleen kunta-valtio-suhteen kehitys. Hyvinvointipalvelujen tulevaisuus on taas riippuvaista kuntien tulevaisuudesta (Pyy 1998, 16). Kunnallishallinnon muutospiirteiden tarkastelun avulla voidaan avata historiallisen kehityksen vaihteita, jotka näyttäytyvät myös vallitsevassa kuntakeskustelussa ja identiteetin kokemisen tavoissa.

Suomessa asiat on totuttu paikallistasolla järjestämään kunnissa ja pitäjissä kautta historian. Suomalainen hyvinvointivaltio on perusluonteeltaan kaksijakoinen. Se perustuu kuntiin ja valtioon, jolloin niin sanottu välitason hallinto jää käytännössä puuttumaan. (Ylikangas 1990, 97–98; Pyy 1998, 17). Poikkeuksena tästä on Kainuun hallintokokeilu (kts. esim. Jäntti, Airaksinen & Haveri 2010). Pyy (emt.) on jaotellut kunnallishallinnon muutosvaiheet viiteen osaan, joita on kuitenkin tulkittava kerrostuneina ja toisiinsa nähden lomittaisina.

Kuvio 1. Kunnallishallinnon muutospiirteitä Suomessa (vrt. Pyy 1998, 22).

Ensimmäinen, liberalistiseksi kutsuttu vaihe kuvaa kunnallishallinnon alkua. Keskeisesti tässä vaiheessa korostui kaksi asiaa: kunnallisen itsehallinnon itseisarvo sekä kunnan toimialan yleisyys. Paikallishallinnon uudistukset olivat luonteeltaan organisatorisia, ja niissä vallitseva käytäntö vahvistettiin lailla. Kuntien tehtävät, niin pakolliset kuin vapaaehtoiset, lisääntyivät 1800-luvun lopussa. Samaan aikaan tapahtui kehitystä myös valtionosuusjärjestelmässä. Kunnallisen itsehallinnon alkuvaiheessa erot tehtävien hoidossa kaupungeissa ja maalaiskunnissa näyttäytyivät selkeästi. Suuret kaupungit saattoivat pitää yllä monia vapaaehtoisia palveluita, kun taas maalaiskunnilla oli vaikeuksia pelkästään pakollisten tehtävien suorittamisessa (Pyy 1998, 19–20; Tiihonen & Tiihonen 1984; Grönholm 1983, 36–41.)

Sotien välistä aikaa voidaan pitää alkusysäyksenä kunnallishallinnon virkavaltaistumiselle ja kunnallisten tehtävien laajenemiselle. Tätä aikakautta voidaan nimittää oikeusvaltiolliseksi vaiheeksi. Kuntien harteille tulivat sosiaalitoimi, opetustoimi ja terveydenhuolto. Kuntien tehtävät olivat entistä enemmän sidoksissa lainsäädäntöön. Valtion ohjaaman lainsäädännön ei katsottu loukkaavan kunnallista itsehallintoa. Joidenkin tulkintojen mukaan valtion asettaman lainsäädännön katsottiin vasta luoneen nykymuotoiset kunnat. Aikaisemman liberalistisen kuntakäsityksen sekä oikeusvalti-

ollisen käsityksen yhteisvaikutuksesta syntyi kunnan tehtävien kaksijakoinen luonne: jaottelu yleiseen ja erityiseen toimialaan. (Pyy 1998, 20.)

Kunnallishallinnon muutosvaiheista kolmanneksi on nimetty sosiaalivaltiollinen vaihe. Kunnallishallintoa yhtenäistettiin ja kuntien vastuulle tulivat lähes kokonaan sairaalalaitos sekä laajentunut koululaitos. Monet aikaisemmin vapaaehtoiset tehtävät, kuten esimerkiksi kulttuuri- ja liikuntatoimi, muuttuivat lakisääteiksi. Sosiaalivaltiollista vaihetta voidaan pitää tulonsiirtojen kehittymisen alkuna. Neljäs muutospiirre, niin kutsuttu moderni vaihe, piti sisällään modernin hyvinvointivaltion sekä hyvinvointipalveluiden rakentumisen. Siirtyminen sosiaalivaltiovaiheesta kohti hyvinvointivaltiota tapahtui suurelta osin 1960-luvulla. Hyvinvointivaltioon siirtyminen näkyi esimerkiksi laissa kuntien kantokykyluokituksista, joka taas muodosti pohjan hyvinvointipalveluiden kattavalle alueelliselle laajentumiselle. Viidennessä, jälkimoderniksi nimetyssä vaiheessa korostuvat erityisesti paikallishallintoon vaikuttavat ajalliset ja maakohtaiset erot. Yleisinä tendensseinä voidaan pitää kunnan roolin pirstoutumista ja epämääräisyyttä. Kuntien ja valtion suhdetta on tulkittu hyvin kiinteäksi, mutta jälkimoderni vaihe antaa mahdollisuuksia pohtia myös uusia kehityssuuntia. Kuntien ja valtion suhde on muuttunut pirstaleisemmaksi ja hajautuneemmaksi sekä ennen koettu valtion ja kuntien vastakkainasettelu ei ole enää itsestään selvä. Esimerkiksi kilpailu- ja yhteistyövaatimukset nostavat sääätelyominaisuudet keskeiseen asemaan. Näille vaatimuksille on kuitenkin vaikea hahmottaa vastavoimia erityisesti syrjäseuduilla. (Pyy 1998, 20–24.)

Suomessa on siirrytty kohti uudenlaista hallintodoktriinia. Tätä siirtymää voidaan kuvata muutokseksi hyvinvointivaltiosta kohti hyvinvointiyhteiskuntaa. Tälle muutokselle on tyypillistä se, että valtio ja kunnat tuottavat vähemmän palveluita itse ja samalla luodaan tilaa uusille toimijoille. Tästä seuraa kuitenkin julkisen hallinnon roolin vähentyminen. Tämä saatetaan kuitenkin kokea, erityisesti syrjäisillä seuduilla, enemmän uhkana kuin mahdollisuutena. Tätä selittää se, että syrjäisillä seuduilla julkisen sektorin merkitys on ollut suuri, sillä muita organisointitapoja ei usein ole ollut tarjolla. (Pyy 1998, 209.)

Suunta kohti kuntayhteistyötä ja kuntaliitoksia on johtanut tilanteeseen, jossa erityisesti syrjäseuduilla on ajaututtu uudenlaisten kilpailutilanteiden eteen. Syrjäisillä seuduilla, joissa ei ole selvää keskusta, kilpaillaan keskuspaikan asemasta. Tämä saattaa johtaa paradoksaaliseen tilanteeseen, jossa yhteistyöhön ei haluta ryhtyä, koska sen pelätään hyödyttävän enemmän vahvempaa osapuolta. Taloudellisista paineista johtuen monilla syrjäisillä seuduilla on kuitenkin tehty kuntaliitoksia, koska muita vaihtoehtoja ei ole ollut. Kuntaliitosten on katsottu johtavan helpommin syrjäisten seutujen autioitumiseen kuin yhteistyön. Suurissa kunnissa kylien välinen kilpailu on entistä kovempaa

ja vaikutusmahdollisuudet oman alueen asioihin etäännyvät. Kuntajaon käsittely on lisäksi koettu arvoihin ja tunteisiin liittyväksi kysymykseksi. (Pyy 1998, 225–229.)

Kunta-valtio-suhteessa on kysymys myös vallan jakautumisesta. Laamanen (2007, 266–267) kuvaa valtakäsitteitä, jonka äärimuodossa kunta nähdään valtiokoneiston osana. Kunnalle asetetut tehtävät ovat säätelyn keskiössä, ja niiden kautta ohjataan kunnan aluetta ja toimintaa. Toisessa ääripäässä kuntaa tulkitaan itseisarvoisena itsehallintoyhteisönä. Kuntien nykyinen muoto, ja sen säilyminen koetaan itseisarvoiseksi. Näiden kahden kuntakäsityksen välille muodostuu jatkumo, jota nimitetään itsehallintojatkumoksi. Tällä jatkumolla tapahtuu kunnan itsenäisyyden kriteerien määrittely. Keskustelu kuntarakenteesta liikkuu myös tällä jatkumolla. Kuntarakennekeskustelu sekä keskustelu valtion ja kuntien suhteesta on saanut ristiriitaisia piirteitä viime vuosina. Keskusteluissa on jo pitkään puhuttu kuntien lisääntyvistä vapauksista, mutta samaan aikaan on todettu, että kunnallisen itsehallinnon riippuvuus valtiosta on kasvanut. Aikaisemmin kuntien riippuvuus valtion avustuksista ei näyttänyt ongelmallisena, mutta sen suhteen on tapahtunut diskursiivinen muutos. Itsehallintoa on uudelleenmääritelty, kun valtion ja kuntien suhdetta on tarkasteltu uudelleen. Keskeiseksi on noussut kysymys siitä, miten kunnan itsehallinto voidaan legitimoida, jos se on täysin riippuvaisista valtion avustuksista. (kts. Laamanen 2007, 278–279.)

Keskusteluun kuntien itsehallinnosta tuo kiinnostavan näkökulman myös Airaksinen (2009, 143–147) käsitteellä 'kunnallisen itsehallinnon nävettäminen'. Tällä hän kuvaa esimerkiksi seutuyhteistyön lisääntymisen seurauksena tapahtuvaa kunnan merkityksen vähenemistä kuntien itsehallinnon näkökulmasta käsin. Nävettymiskehityksen pelätään tyhjentävän kuntia sisältäpäin, jolloin kunta tyhjenee niistä vastuista ja tehtävistä, jotka on koettu kunnallisen itsehallinnon keskeisiksi osiksi. Samantyyppistä kehityskulkua kuvaa myös niin sanottu ontoutuvien kuntien käsite. Ontoutuvilla kunnilla tarkoitetaan tilannetta, jossa kuntien tehtävät kaventuvat merkittävästi ja kunnat ikään kuin ontoutuvat sisältäpäin. (kts. esim. Jäntti 2011.)

2.4 Sosiaalipolitiikan kehitysvaiheet

Suomessa sosiaalihuollon järjestelmät ovat kehittyneet ajan myötä kuntajärjestelmän pohjalle. Kuntakentällä tapahtuneet muutokset ovat siten vaikuttaneet oleellisesti myös sosiaalipolitiikkaan. Sosiaalipolitiikka ei ole pelkästään palveluita, mutta kunnan sosiaalipoliittinen rooli avautuu kuitenkin monesti hyvinvointipalveluiden kautta. Kunnilla on lainsäädännön mukaan vastuu hyvinvointipalveluiden järjestämisestä. Kuntien ja valtion suhde on kuitenkin ongelmallinen, koska valtio voi määrätä kunnille uusia tehtäviä ilman lisärahoitusta. (Palola & Parpo 2011, 48–50; Väärälä 2011, 42.) Palveluiden järjestämisessä on eroja kuntien välillä, mikä voi taas näkyä kuntaliitoksissa esimerkiksi palvelukonseptien muutosten vastustuksena.

Paikallisella historialla ja kulttuurilla on todettu olevan vaikutusta päätöksenteossa. Kunnan sosiaalipolitiikan toimintakentällä vaikuttavat monenlaiset arvot ja erilaiset toimintatavat, jotka eivät aina kohtaa taloudellisesti rationaalisten päätösten kanssa. Esimerkiksi kunnan asukkaat saattavat puolustaa omalla alueellaan sijaitsevan päiväkodin säilyttämistä, vaikka lapsiluku on vähentymässä ja taloudelliset voimavarat olisi rationaalista suunnata kasvavaan vanhustenhuollon tarpeeseen. (Kannanoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 38.) Seuraavaksi tarkastellaan laajemmin kunnallisen sosiaalipolitiikan kehitystä.

Kunnallisen sosiaalipolitiikan kehityksen keskeisiä vaiheita kuvataan tiivistetysti taulukossa 3. Tämän kuvauksen rinnalla tarkastellaan kuntien ja valtion välisen suhteen muutoksia sosiaalipoliittisesta näkökulmasta. Taulukosta käyvät ilmi keskeiset muutokset kunta-valtio-suhteessa sosiaalipolitiikan osalta sekä kunnallisen sosiaalipolitiikan huomattava laajentuminen 1900-luvun loppupuolella. Sosiaalipolitiikan historiassa on tärkeää huomioida myös se, että sosiaalipolitiikka on uudistunut historiansa ehdoilla, jolloin uudet järjestelmät on rakennettu vanhojen päälle (Saari 2006, 229).

Taulukko 3. Kunnallisen sosiaalipolitiikan sekä kuntien ja valtion sosiaalipoliittisen suhteen historiallinen tarkastelu. (vrt. Palola & Parpo 2011, 48–50; Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 53–54.)

	Kunnallisen sosiaalipolitiikan kehittyminen	Kuntien ja valtion välisen suhteen muutos sosiaalipoliittisesta näkökulmasta
1910-1920-luvut	Varhainen köyhäinhoito	
1930-1950-luvut	Sosiaalihuollon ammatillistuminen	
1960-luku	Rakennemuutos ja kaupungistumisen voimistuminen	Sosiaalipoliittisten kysymysten nousu yhteiskuntapolitiikan asialistalle ja sosiaalivakuutusjärjestelmän laajeneminen kattamaan ennen sosiaalihuoltoon kuulunutta toimeentuloturvan tarvetta
1970-luku	Yhdyskuntatyön nousu ja Sosiaalihuollon periaatekomitean käynnistäminen arvokeskustelu	Hyvinvointipoliittiset uudistukset peruspalveluissa: kansanterveystyö, peruskoulu ja päivähoido
1980-luku	Sosiaalihuoltolaki; sosiaalihuollon yhtenäiset toiminta- ja rahoitusperiaatteet, aluepohjaiset organisaatiot ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhdistyminen alkaa	Sosiaali- ja terveydenhuollon valtiosuusiensa yhtenäistäminen ja valtakunnallisen suunnittelujärjestelmän luominen, ns. Valtavuudistus
1990-luku	Paikallisten toimintamallien rohkaiseminen vapaakuntakokeilun muodossa (alkoi jo 1980-luvulla)	Vapaakuntakokeilu Sosiaali- ja terveydenhuollon valtiosuusuu- distus
2000-luku	Kunta- ja palvelurakenteen muutos	Ehkäisevän sosiaalipolitiikan kehittyminen ministeriöuudistukseen liittyen ja erillisen hanketoiminnan keinoin

Sosiaalipolitiikan kehityksen lisäksi on tärkeää tarkastella suomalaisten asennoitumista hyvinvointipolitiikkaan. Suomalaisten asennoituminen julkisiin hyvinvointipalveluihin on pysynyt hyvin vakana hyvinvointivaltion laajentumisen päätyttyä 1990-luvulla. Muutosehdotuksiin ja radikaaleihin uudistuksiin suhtaudutaan hyvin kielteisesti. Suomalaiselle hyvinvointivaltiomallille on tyypillistä kuntien keskeinen rooli palvelutuotannossa. Sosiaali- ja terveyspalvelut ovat suurin toimiala menoissa mitattuna. Nämä palvelut ovat lisäksi luonteeltaan universaaleja, jonka vuoksi ne ovat erittäin lähellä kuntalaisten arkea. Laman jälkeen (1990-luvulla) on tapahtunut hyvinvointivaltion ideologista siirtymää, joka on heijastunut esimerkiksi mielipidejohtajien puhunnassa. Siitä, miten tämä näyttäytyy kansalaisten mielipiteissä, ei kuitenkaan ole empiiristä tietoa. Keskiluokan kasvun ja arvojen muutoksen kohti individualismia on ajateltu vaikuttavan hyvinvointivaltion kannatukseen negatiivisesti. Tällaista kehitystä ei kuitenkaan ole voitu todentaa, sillä tutkimukset osoittavat keski-

luokan kannattavan julkisesti tuotettua sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmää. Suurin osa suomalaisista on sitä mieltä, että valtion ja kuntien tulisi tuottaa suurin osa sosiaali- ja terveyspalveluista. Asenteet palveluita kohtaan ovat hyvin vakaita, ja niiden syvärakenteet ovat pysyneet samankaltaisina. (Kallio 2007; Kallio 2008.)

Kuntaidentiteettitutkimuksen kannalta on oleellista hahmottaa sitä taustaa, josta kunnallinen itsehallinto ja hyvinvointivaltiomalli ovat lähtöisin. Tämän taustan kautta on mahdollista pohtia niitä vaikutuksia ja arvoja, jotka ovat kytkeytyneet oleelliseksi osaksi Suomen kuntia. Kuntien ja valtion väliset suhteet ovat muuttuneet ja puhutaan hyvinvointivaltion murroksesta (kts. esim. Pyy 1998, 16). Kuntien historia on monivaiheinen ja kuntaidentiteetti on elänyt näiden vaiheiden mukana. Kuntaidentiteettiin on vaikuttanut eri sektoreilla, erityisesti sosiaalipolitiikassa, tapahtuneet muutokset. Nykyisten kuntaidentiteettikokemusten pohjalta voidaan tulkita ja todentaa erilaisia sävyjä identiteettipuhunnasta, jotka ovat todennäköisesti peräisin kuntien muuttuneista rooleista suomalaisessa yhteiskunnassa. Sosiaalivaltiokehityksen vaikutus on esimerkiksi tunnistettavissa joillakin alueilla identiteetin voimakkaana kiinnittymisenä kunnallisiin hyvinvointipalveluihin.

2.5 Kuntaliitoksen heijastuminen organisaatioon ja paikallisyhteisöön

Kuntarakennekeskustelu on ollut jo pitkään aktiivista sekä tieteellisessä tutkimuksessa että julkisessa keskustelussa, ja siinä on pohdittu esimerkiksi kuntien lukumäärää ja kuntauudistuksen keinoja. (vrt. esim. Airaksinen ym. 2012; Haveri, Laamanen & Majoinen 2003; Yle uutiset 2012.) Identiteettikeskusteluun toi lisää voimakkuutta kuntaliitoskysymykset sekä kunta- ja palvelurakenneuudistuksen käynnistyminen vuonna 2005 (Pekola-Sjöblom 2011, 236).

Kuntaliitosten taustalla vaikuttavat erinäiset syyt. Kuntaliitosten yhteydessä puhutaan paljon sekä kuntien sisäisistä muutospaineista että ulkoisista muutosvaatimuksista. Ulkoiset toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset vaikuttavat suoraan kuntien toimintaan. Kuntien näkökulmasta merkittävimmät toimintaympäristön muutostekijät ovat muuttoliike, väestön ikääntyminen, työvoiman saatavuus sekä kuntien talous. (kts. Haveri, Laamanen & Majoinen 2003, 38–43.) Painetta kuntaliitoksiin on asetettu valtion taholta, mutta myös alueiden sisäiset tekijät ovat vaikuttaneet merkittävästi liitospäätöksiin. Toimintaympäristössä tapahtuneiden muutosten lisäksi erityisesti pienten kuntien sisälle on saattanut muodostua toiminnallisia ja kulttuurisia syitä, jotka ovat edesauttaneet liitosvalmisteluita (kts. Airaksinen ym. 2012, 29–41.) Nykyistä kuntarakennetta pidetään kestävämmänä ja suuremmilla yksiköillä tavoitellaan tehokkuutta ja säästöjä esimerkiksi sosiaali- ja terve-

yspalveluiden menoihin. Kuntaliitokset nähdään tällä hetkellä yhtenä ratkaisu- tai vaikutuskeinona, jolla voitaisiin vastata taloudellisiin, rakenteellisiin ja alueellisiin haasteisiin.

Rönkkö (2006, 78–79) on arvioinut artikkelissaan kunta- ja palvelurakennemuutoksen vaikutuksia. Vaikutukset on jaettu kolmeen; myönteisiin, kielteisiin ja nollavaikutuksiin. Kielteisinä tai haitallisina vaikutuksina Rönkkö mainitsee esimerkiksi kouluverkon supistumisen, luokkakokojen kasvun ja koulumatkojen pidentymisen. Uudistuksesta voi seurata myös laajemmassa mittakaavassa kylien ja pienten kuntien elinvoiman heikkeneminen. Haveri (2006, 18) on tarkastellut kuntien tulevaisuutta toivottujen ja ei-toivottujen kehityssuuntien kautta. Tämä tarkastelunäkökulma on hyvä ottaa huomioon myös pohdittaessa kuntaliitosten vaikutuksia niin organisaatiotasolla kuin laajemmassa mittakaavassa.

Haveri ja Majoinen (2000, 98) tuovat esiin kuntaliitosten haasteellisuuden. Liitosprosessin hankaluuden vuoksi on heidän mielestään jopa ihmeellistä, että liitoksia ylipäätään tapahtuu. Muutosprosessi on luonteeltaan hyvin herkkä ja vaikea. Kuntaliitos ei ole rationaalisperustainen muutos, jossa asiat järjestyisivät vain sovitun logiikan mukaisesti. Kuntaliitos on prosessi, jossa vastavoimat, rationaalisuus ja irrationaalisuus, kamppailevat toisiaan vastaan. Kuntaliitokselle ei ole aina mahdollista esittää kaikenkattavia perusteluita, ja siihen vaikuttavat lisäksi ihmisten tavat tulkita asioita omista lähtökodista käsin. Kuntaliitoksissa vastarintaa syntyy monista tekijöistä, kuten esimerkiksi kuntayhteisön historiallisista piirteistä, identiteetistä sekä politiikasta ja vallasta johtuen. (Haveri & Majoinen 2000, 98.)

Kuntaliitoksissa kunnat ovat suuren muutoshaasteen edessä. Tämä muutoshaaste vaikuttaa suoraan tai välillisesti lähes kaikkiin kunnan toimijoihin. Hallinnossa tapahtuu uudelleenjärjestäytymistä, fyysisiä rakenteita muuttuu sekä poliittinen päätöksenteko siirtyy suuremmalle alueelle. Kuntaliitos voidaan toteuttaa myös eri tavoin. Kuntaliitoksessa pienempi kunta voi liittyä suurempaan keskuskuntaan. Kuntaliitosten yhteydessä saatetaan vaihtoehtoisesti perustaa myös uusi kunta, jolloin liitoskunnat yhdistyvät uudeksi kunnaksi ja vanhat kunnat lakkaavat olemasta. (kts. esim. Airaksinen ym. 2012, 17–20.) Seuraavaksi käsitellään tarkemmin kuntaliitoksen vaikutuksia kuntaorganisaatioon, valtasuhteisiin, kuntakulttuureihin, poliittiseen päätöksentekoon ja kunnan ulkopuolisiin toimijoihin.

Kuntaliitoksilla on erittäin suuri vaikutus kuntaorganisaation toimintaan. Muutoksessa ovat osallisina kaikki kunnan henkilöstön jäsenet. Kuntaliitoksessa yhdistyvät kahden tai useamman kunnan organisaatiot. Henkilöstön asema ja uudelleensijoittelu saattaa aiheuttaa epävarmuutta organisaatiossa. Kuntaliitoksien yhteydessä henkilöstöllä on viiden vuoden irtisanomissuoja. Liitoksen yhtey-

dessä kunnan työntekijät siirtyvät kuntajakolain mukaan nykyistä tehtävää vastaavaan toimenkuvaan. Tämä saattaa hankaloittaa uuden kunnan järkevää kehittämistyötä. Kaikille työntekijöille on löydettävä tehtävät uudessa organisaatiossa, mikä saattaa aiheuttaa päällekkäisiä työnkuvia ja henkilöstön epätasaista jakautumista. Kuntaliitoksen tavoitteina on usein vähentää hallintoa, mutta käytännössä liitoksesta säädettyt lait estävät organisaation järkevän kehittämisen. Toimenkuvat ja osaamisvalmiudet saattavat myös vaihdella eri kuntien työntekijöiden välillä, jolloin liitoksen yhteydessä saatetaan tarvita myös uudelleen kouluttamista. (vrt. esim. Airaksinen ym. 2012, 60–65; Puustinen 1998, 29–30.)

Kuntaliitoksessa erilaiset valtasuhteet joutuvat koetukselle. Vanhassa kunnassa asemat ja virat ovat olleet selvät, mutta kuntaliitospäätöksen myötä asemat saattavat muuttua. (kts. esim. Airaksinen ym. 2012, 60–66.) Muutos voi aiheuttaa paineita sekä pelkoja, jos ihmiset kokevat oman valta-asemansa uhatuksi. Kuntaorganisaatiossa on saattanut syntyä myös byrokratiaintressi (kts. Aronen 1996, 5), jolloin kunta nähdään työpaikkojen tuottajana palveluntuottajaroolin sijaan. Organisaatio on ikään kuin muodostunut itsetarkoitukseksi, ja sitä tarkastellaan omista lähtökohdista käsin. (vrt. esim. Puustinen 1998, 29–30.)

Kuntaliitoksessa kohtaavat liitoskuntien erilaiset hallinnolliset kulttuurit ja toimintatavat. Kunnissa on saattanut olla hyvin erilaisia toimintatapoja. Muutokset voivat olla osalle henkilöstöä hyvinkin suuria. Esimerkiksi pienissä kunnissa tehtäväkuvat ovat usein moninaisia ja suurissa kunnissa taas ei ole ollut tarvetta yhdistellä toimenkuvia. Tietojärjestelmät saattavat olla hyvin erilaisia, ja niiden yhteensovittaminen voi viedä enemmän aikaa, mitä on osattu odottaa. Työpaikan sijainnissa voi tapahtua muutoksia, esimerkiksi siirtyminen keskuskuntaan. Sosiaalisissa suhteissa tapahtuu muutoksia ja uuden yhteisen toimintakulttuurin muodostuminen vie aikansa. (vrt. esim. Airaksinen ym. 2012; Puustinen 1998, 29–30.)

Viranhaltijoiden lisäksi kunnan toiminnassa on erittäin oleellista poliittinen päätöksenteko. Kuntaliitos voidaan ajoittaa uuden vaalikauden alkuun. Tällöin kuntalaiset saavat äänestää luottamushenkilöt suoraan uuden kunnan valtuustoon. Jos liitos puolestaan tehdään kesken vaalikauden, toimii tällöin yleensä niin sanottu laajennettu valtuusto vaalikauden loppuun. Kuntaliitoksissa poliittiset kulttuurit on sovittava yhteen uuden kunnan alaisuudessa. Poliittiset päätöksentekotavat saattavat olla varsin erityyppisiä kunnasta riippuen. Suuremmissa kunnissa esimerkiksi puoluepolitiikalla on yleensä suurempi rooli. Päätöksenteko on lisäksi jakaantunut eri tasoilla. Pienissä kunnissa taas valtuustossa saatetaan käsitellä hyvin operationaalisia asioita ja puoluepoliittiset voimasuhteet eivät näyttäyty yhtä voimakkaasti kuin suuremmissa kunnissa. Kuntaliitoksessa erilaiset tavat, tottumuk-

set ja ajatusmaailmat kohtaavat ja saattavat ajautua törmäyskurssille. Ensimmäistä uuden kunnan valtuustokautta on luonnehdittu monesti hyvin kaoottiseksi, mikä selittyy erilaisten kulttuurien ja roolien muotoutumisena kohti yhteistä uutta toimintatapaa. (Airaksinen ym. 2012, 96–98.)

Kuntaliitosten jälkeen päätöksenteossa saattavat nousta esiin uudenlaiset ryhmittyvät, niin sanotut kuntapuolueet. Tällä tarkoitetaan sitä, että entisten kuntien rajat alkavat näyttäytyä uuden kunnan päätöksenteossa. Tyypillisesti kuntapuolueet ilmenevät esimerkiksi palveluverkkokeskusteluissa. (Airaksinen ym. 2012, 96–98.) Kuntapuolueita voidaan tarkastella myös kunnan deinstitutionalisoinnin näkökulmasta (kts. luku 3.2). Kuntalaiset ja poliittiset päätöksentekijät voivat tulkita asuin-alueitaan edelleen vanhojen kuntarajojen mukaan, jolloin he haluavat ikään kuin puolustaa omaa itsehallintoaan ja itsemääräämisoikeuttaan uuden kunnan sisällä. Kuntalaiset ovat äänestäneet edustajansa valtuustoon esimerkiksi oman asuinalueen perusteella, jolloin päättäjän agendalla saattaa olla tietyn alueen edun valvominen. Tämä saattaa kuitenkin hankaloittaa koko uuden kunnan kehittämisenäkemyksiä ja toimintaa, jos edustajat ajavat kokonaisedun sijaan vain kunnan osien etua. (vrt. esim. Airaksinen ym. 2012, 79–98.)

Kuntaliitoksen vaikutukset ulottuvat myös virallisten kuntaorganisaation osien ulkopuolelle. Useat toimijat ovat jakaneet toiminta-alueet kuntarajojen mukaan. Kolmannella sektorilla on paljon erilaisia toimielimiä, jotka muodostavat alueellisia järjestöjä kuntarajojen mukaan. Esimerkiksi seurakunnat ovat organisoituneet kuntarajojen perusteella, jolloin kuntaliitos aiheuttaa alueella usein myös seurakuntien uudelleenorganisointia. Kuntaliitoksilla on siis paljon välillisiä heijastusvaikutuksia muiden sektoreiden toimintaan. Kuntaliitos ei ole pelkästään kuntien hallintoa koskeva muutos, vaan se heijastuu monella eri tasolla alueyhteisöön. (vrt. esim. Suomen ev.lut. kirkko 2012.)

Kuntatason ohella kuntaliitoksia voidaan tarkastella hallinnan perspektiivistä. Kuntaliitoskehitys on osa laajempaa hallinnan kehityssuuntaa niin Suomessa kuin muuallakin Pohjoismaissa. Kuntaliitokset ovat siis yhtä aikaa valtion tasolla tapahtuvia suuren linjan muutoksia kuin paikallistasolla tapahtuvia hyvin konkreettisia muutoksia. Kuntaliitokseen liittyy aina hallinnon uudelleenjärjestäytymistä, kun kahden tai useamman kunnan hallinto, palvelut ja erilaiset järjestelmät on sulautettava yhteen. Governance –mallit tarjoavat yhden lähestymistavan, jonka avulla kuntaliitoksia voidaan tarkastella yleisemmällä tasolla tapahtuvana hallinnan kehityksenä.

Kunnat ovat kytköksissä ja riippuvuussuhteessa muihinkin toimijoihin, kuten jo aikaisemmin on todettu. Keskeisin kuntien toimintaan vaikuttava tekijä on valtio. Valtion osoittamat tehtävät sekä valtionavustukset ja valtionosuudet näyttelevät merkittävää roolia kuntien budjetissa. Uuden julkis-

johtamisen (New Public Management, NPM) myötä kuntien palvelutuotanto on osittain riippuvaista myös yksityisistä palveluntuottajista. Kunnat eivät tuota palveluita ainoastaan omana toimintanaan, vaan tuotannon muotoja on monia. Lisäksi kunnilla on yhteisiä palvelutuotantjärjestelmiä, kuten kuntayhtymiä ja liikelaitoksia.

Valtiota kritisoidaan usein kuntien tehtävien lisäämisestä samanaikaisesti, kun rahoitusta leikataan. Kuntaliitosten yksi taustatekijä on suurempien ja kantokykyisempien kokonaisuuksien luominen. Pienet kunnat ovat hyvin alttiita vuosittaisille vaihteluille, kun esimerkiksi jokin kuntalaisen vakava sairaus tai onnettomuus saattaa ajaa pienen kunnan talouden pahasti raiteiltaan. Valtion ja kuntien suhteen tarkastelussa on pohdittu vastuun jakautumista sekä punnittava pienten ja suurten yksiköiden hyviä ja huonoja puolia. Kuntauudistuksen taustalta on tunnistettavissa ajattelumalli, jonka mukaan suuremmat yksiköt ovat ratkaisu kuntien ongelmiin. Tätä näkemystä on kuitenkin kritisoitu, sillä tutkimusten mukaan tietyn rajan ylittävissä yksiköissä ei enää saavuteta synergiaetuja, vaan esimerkiksi hallinto ja byrokratiakulut kasvavat (Meklin 2012).

Kuntien ja valtion suhdetta voidaan tarkastella hallinnan (governance) kehityksen kautta. Verhoest, Bouckaert ja Peters (2007) ovat tarkastelleet hallinnan kehitystä vuosina 1980–2005. Kehityskulku osoittaa, miten eri maissa on päädytty samantyyppiseen kehityskaareen. (1) Aluksi toiminta perustui itsenäisiin organisaatioihin. (2) Toisessa vaiheessa mukaan astui uusia toimijoita ja poliittisesta kehästä irtauduttiin. (3) Kolmannessa vaiheessa tehtiin niin sanottu korjausmekanismi, jossa eri toimijoiden välisiä suhteita vahvistettiin uudelleen. Kehityksen muutosta on kuvattu hallinnan heiluriksi, joka liikkuu toiselta laidalta toisella, keskittämisenestä hajauttamiseen ja takaisin. (Verhoest, Bouckaert & Peters 2007.) Heiluriliike on tunnistettavissa myös kuntien kehityshistoriasta. (1) Kunnat järjestivät palvelut pääasiassa omana tuotantonaan. (2) Toimijoiden ja tuottajien määrä kasvoi sekä poliittinen ohjaus siirtyi osittain esimerkiksi kuntayhtymiin. (3) Kuntauudistuksella pyritään takaisin vahvoihin peruskuntiin, joihin kuuluu myös poliittinen päätösvalta.

3. Teoria kuntaidentiteetin muodostumisesta

Kuntaidentiteettitutkimuksessa on oleellista selvittää, miten kuntaidentiteetti rakentuu. Anssi Paasin (1986) teoria alueiden institutionalisoitumisesta toimii tämän tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä yhdessä kuntien deinstitutionalisoitumisen kanssa. Paasi esittää teoriassaan, miten alueellinen identiteetti muodostuu erilaisten vaiheiden kautta. Kunta voidaan nähdä alueellisesti rajautuneena paikkana. Teoriaa sovelletaan tässä tutkimuksessa kuntakontekstiin, joten se toimii tutkimuksen teoreettisena kehyksenä, jonka avulla voidaan tarkastella kuntien identiteetin muodostumista. Paasin teoria antaa kahdenlaisia mahdollisuuksia pohtia tämän tutkimuksen sisältöä. Ensimmäiseksi Paasin teorian avulla voidaan osoittaa, että ennen kuntaliitoksia kunnilla on ollut omia identiteettejä. Toiseksi teorian avulla voidaan pohtia, missä vaiheessa kehitystä uusien, kuntaliitosten jälkeisten, kuntien identiteettikehitykset ovat vai näyttäytykö uuden kunnan identiteetin muodostuksen piirteitä lainkaan.

Tässä luvussa käsitellään aluksi Paasin teoria sosiaalisesta itsejärjestäytymisestä sovellettuna kuntakontekstiin. Paasin teorian jälkeen pohditaan kuntien deinstitutionalisoitumiskehitystä, joka on myös tunnistettavissa kuntaliitoksien yhteydessä. Kolmannessa alaluvussa määritellään identiteettiä käsitteenä sekä tarkastellaan sen yhteyttä kuntakontekstiin. Luvun tarkoituksena on hahmottaa ja määrittellä kuntaidentiteetin käsitettä. Tämän jälkeen esitellään muita identiteettimääritelmiä ja käsitteitä, jotka liittyvät kuntaidentiteetin kokemiseen. Näitä identiteettimuotoja ovat paikkaidentiteetti, sosiaalinen identiteetti sekä ryhmäidentiteetti.

3.1 Sosiaalinen itsejärjestäytyminen kuntakontekstissa

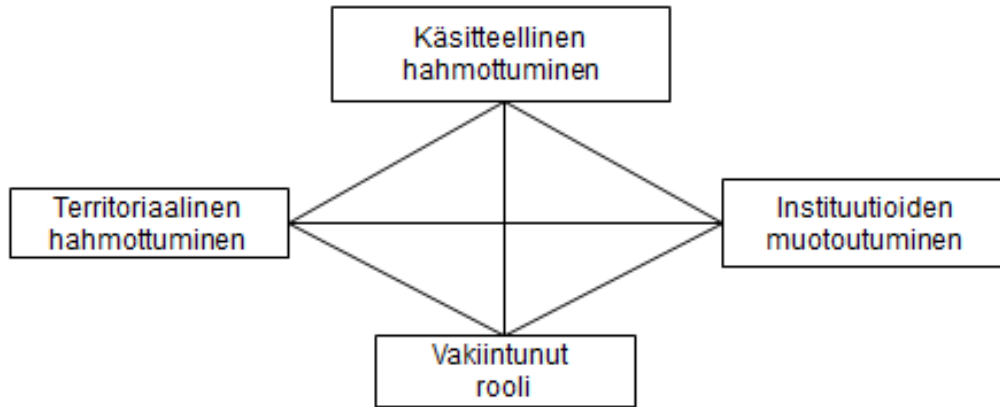
Paasi (1986) on kehittänyt alueiden institutionalisointiteorian. Teorian mukaan alueen institutionalisointiprosessi jakautuu neljään osaan. Nämä osa-alueet voivat muotoutua samanaikaisesti, tai niiden ilmenemisjärjestys voi vaihdella. Ensimmäinen Paasin määrittelemä osatekijä on territoriaalinen hahmottuminen. Tällä tarkoitetaan prosessia, jonka myötä alue rajautuu muista alueista erilliseksi yksiköksi. Kunta voidaan määrittellä Paasin teoriassa kiinteäksi alueelliseksi hahmoksi, koska se rajautuu hallinnollisesti. (vrt. Paasi 1986, 30–33.) Tämä vaihe teoriassa voidaan liittää Suomen kuntahistoriassa aikaan, jolloin kunnat erotettiin erillisiksi alueiksi seurakuntajaon perusteella. (vrt. Halme & Kuukasjärvi 2010, 21–22.)

Teorian toinen osatekijä on alueen käsitteellinen tai toisin sanoen symbolinen hahmottuminen. Tämä alueen kehityksen vaihe kuvaa sitä tilannetta, jossa muodostuvat symbolismin keskeiset määritelmät. Hyvin tyypillinen ja keskeinen alueellinen symboli on esimerkiksi kunnan nimi. Tähän liittyvät myös muut mahdolliset alueeseen kiinnittyvät symbolit. Joissakin tilanteissa alueen nimi ei ole alueen rajautumisen kannalta yksiselitteinen. Tällöin on tarpeen hahmottaa käsitteellisen ja alueellisen hahmottumisen suhdetta ja prosessia, jolloin alueen identiteetti on voinut muotoutua selkeäksi tai hajanaisemmaksi kokonaisuudeksi, jota alueen yhteinen nimi integroi. (Paasi 1986, 30–33.) Joissakin kunnissa identiteetti kiinnittyy kuntaan kokonaisuutena. Toisissa kunnissa taas on tunnistettavissa hajanaisempia kokonaisuuksia. Tällaisia muotoja saavat esimerkiksi kuntien sisällä erilaiset taajama- ja kyläidentiteetit.

Kolmantena teorian osatekijänä Paasi esittelee instituutioiden ja organisaatioiden muodostumisen. Tällä viitataan sosiaaliseen prosessiin, jonka avulla tietyille nimetyille alueelle on hiljalleen muotoutunut sosiaalisia organisaatioita ja instituutioita. Nämä kytkeytyvät alueeseen joko funktion tai vaikutusalueen kautta. Paasi kuvailee alueen institutionalisointiprosessia jatkuvana spatio-temporaalisena prosessina, joka ei tapahdu vain yhtenä ajankohtana. Aluetietoisuuden reproduktio- ja instituutioprosessissa vaikuttavat keskeisesti symboliympäristöä muokkaavat tekijät, kuten esimerkiksi paikallinen lehdistö. Alueen muodollisin instituutioiden piirre on hallinnollinen rooli, jolloin alue kiinnittyy osaksi yhteiskunnan hallinto-organisaatiota. Kunnat ovat siis formaalisesti institutionalisoituneita, koska niillä on itsehallinnon rooli osana valtioita. (Paasi 1986, 30–33.)

Alueen instituutioiden muodostumisen neljäs vaihe on Paasin mukaan vakiintuminen. Vakiintumisvaiheessa alueella on selkeä identiteetti, jolloin alue erottuu muiden alueiden joukosta. Alueeseen on tässä vaiheessa kiinnittynyt merkityssisältöjen joukko, jota pyritään uusintamaan toiminnassa. Tätä vaihetta voidaan kuvailla myös alueidentiteetin nykytilaksi. Todellisuudessa alueen nykytila muokkautuu ja uusiutuu yhteiskunnassa tapahtuvan kehityksen myötä. (Paasi 1986, 30–33.)

Alueen institutionalisoitumisprosessin keskeiset ulottuvuudet

Kuvio 2. Alueen institutionalisoitumisprosessin keskeiset ulottuvuudet (Paasi 1986, 30).

Paasin teorian eri vaiheet on tiivistettävissä seuraavalla tavalla:

- 1) Territoriaalinen hahmottuminen, jolloin esim. kunta rajautuu omaksi muista erottuvaksi yksiköksi.
- 2) Symbolinen tai käsitteellinen hahmottuminen, jossa kehittyvät aluetta luonnehtivat merkit ja symbolit esim. nimi, jonka kautta alue tunnustetaan ja siihen voidaan samaistua.
- 3) Instituutioiden muodostuminen, jolloin syntyvät alueeseen kytkeytyvät yhteiskunnalliset organisaatiot ja instituutiot.
- 4) Alueen roolin vakiintuminen, jolloin alueella on selkeä rooli identiteettijärjestelmän muiden alueiden joukossa eli oma identiteetti. (kts. Paasi 1986, 30–33.)

3.2 Kunnan deinstitutionalisoituminen

Kuntien institutionalisoitumisprosessin vastakohtana voidaan pitää kuntien deinstitutionalisoitumista. Deinstitutionalisoitumisprosessin lähtökohtana on alueella tapahtuva rakenteellinen muutos, kuten kuntaliitos, josta seuraa alueellinen uudelleenjärjestäytyminen. Kuntaliitosprosessissa instituutiot korvautuvat osittain uusilla ja vanhat instituutiorakenteet saattavat kadota tai heikentyä. Olemassa olleet institutionaaliset rakenteet korvautuvat uuden instituution käytännöillä. Kuntaliitosprosessissa vanhat instituutiot saattavat kuitenkin jäädä elämään uusien rinnalle. Entiset kunnat katoavat hallinnollisesta järjestelmästä, mutta osa niiden instituutioista ja symboleista saattaa edelleen jäädä elämään. Nämä symbolit toimivat muistoina alueen identiteetistä, ja ne muistuttavat alueen asemasta osana uutta järjestelmää eli tässä yhteydessä uutta kuntaa. Deinstitutionalisoitumisprosessin seurauksena alue voi elää dokumentoituna esimerkiksi kunnan historiateosten kautta sekä muistinvaraisena tietona, jota alueen asukkaat voivat jakaa. (Riikonen 1995, 90–91; Zimmerbauer 2006, 113.)

Deinstitutionalisoitumisprosessi asettaa paineita kuntaidentiteetille. Identiteetti ei voi enää kiinnittyä kuntaan hallinnollisten rakenteiden kautta. Zimmerbauerin (2006, 117) mukaan alueellinen identiteetti ei kuitenkaan tarvitse hallinnollista yksikköä kiinnityspisteekseen. Samaistuminen ei hallinnolliseen alueeseen voi olla hyvin voimakasta, ja se tapahtuu symbolisten elementtien ja muistitiedon kautta. Kuntaliitosprosessissa voi tapahtua myös alueellista rekonstruktiota, jolloin alue säilyy edelleen muistitietona, mutta samaan aikaan tapahtuu alueen uudelleenmäärittelyä osana uutta kokonaisuutta. (Zimmerbauer 2006, 113–120.)

3.3 Identiteetti ja kunnat

Identiteetin määrittely ei ole yksinkertaista, sillä se on käsitteenä haastava ja monisyinen. Tämän tutkimuksen pyrkimyksenä on määrittellä erilaisten identiteetikäsitysten avulla kuntaidentiteetin käsitettä. Kuntaidentiteetin määrittely on haastavaa, mutta hyvin olennaista tämän tutkimuksen viitekehysessä. Tässä osassa pyritään hahmottamaan identiteetin käsitteellistä taustaa, identiteetin eri muotoja sekä sitä tapaa, miten kuntaidentiteetti muodostuu kunnan asukkaiden kautta. Kuntaidentiteetikäsitettä on käytetty joissakin tutkimuksissa aikaisemmin, mutta sen määrittely ja sisältö ikään kuin leijuvat edelleen ilmassa. Tämän tutkimuksen kuntaidentiteetikäsitteen määrittely perustuu siis osittain aikaisempaan tutkimukseen, mutta myös tämän tutkimuksen kontekstissa ilmenneisiin piirteisiin, joihin on pyritty löytämään vahvistusta muista tutkimuksista sekä tämän tutkimuksen tutkimusaineistosta.

Kunta pitää sisällään yhtäaikaista monia asioita. Kunta on jotakin fyysistä ja paikallista, mutta yhtä lailla myös henkistä ja koettua. Tästä syystä kuntaidentiteetin määrittelyä on lähestyttävä monesta suunnasta. Kuntaidentiteetti on yhtäaikaista yksilöllinen ja kollektiivinen kokemus. Sen määrittelyn taustalla vaikuttaa paikan kokemus, paikkaidentiteetti, joka on yksi näkökulma kuntaidentiteettiin. Tämän lisäksi siihen vaikuttavat sosiaaliset kokemukset, joita käsitellään sosiaalisen identiteetin kautta. Kunnan sisällä vaikuttavat myös erilaiset ryhmät, minkä vuoksi ryhmäidentiteetti on yksi tarkastelukulma kuntaidentiteetin määrittelyssä. Näiden erilaisten identiteettikäsitteiden avulla tarkoituksena on päästä lähemmäksi kuntaidentiteetin olemusta.

Identiteetin tutkimukseen luo haasteita se, että käsite yleistyi vasta 1980-luvulla. Identiteetin käsite on tutkimuksessa melko nuori, ja sen määritelmät eri tieteenaloilla ovat vielä muotoutumassa (Moilanen & Sulkunen 2006, 8). Stuart Hall (1999, 22–23) määrittelee identiteetin sosiologisen klassisen määritelmän mukaisesti minän ja yhteiskunnan väliseksi vuorovaikutukseksi. Subjektilla on sisäinen olemus, niin sanottu ”tosi minä”, jota muokkaa subjektin ulkopuolella käytävä jatkuva dialogi erilaisten kulttuuristen maailmojen, ja niiden identiteettien kanssa. Identiteetti rakentaa siltaa subjektin henkilökohtaisen maailman eli sisäpuolen sekä julkisen maailman eli ulkopuolen välille. Heijastaessamme itseämme kulttuuriin identiteetteihin sisäistämme niiden arvot ja merkitykset. Tätä kautta teemme kulttuurisista identiteeteistä osan itseämme, jolloin liitämme myös tunteemme paikkoihin, joita asutamme. Tällä tavalla identiteetti kiinnittää subjektin rakenteeseen. (Hall 1999, 22.) Hallin määrittelyä voidaan soveltaa kuntaidentiteettitutkimukseen. Kunta on osa yhteiskuntaa ja muodostaa oman kulttuurisen maailmansa. Tätä kautta kunnan kollektiiviset arvot ja merkitykset koetaan osaksi itseä ja kuntaan voidaan liittää tunteita.

Yksilön identiteetti koostuu ihmisen persoonallisista kokemuksista ja minuudesta. Identiteetti muodostuu niistä asioista, jotka yksilö kokee itselleen tärkeiksi. Ihmisen yksilölliseen identiteettiin liittyy läheisesti myös kollektiivisen identiteetin käsite. Kollektiiviseen identiteettikäsitteeseen liittyy oleellisesti identifioituminen eli samaistuminen. Oman ryhmän kanssa koetaan samuuden tunteita, joihin liittyy osaltaan muiden ryhmään kuulumattomien poissulkeminen. Ryhmäidentiteetin kokemukset saattavat olla merkittävässä roolissa yksilön identiteetin rakentumisessa. (Moilanen & Sulkunen 2006, 7.) Kuntaidentiteettikokemukset saavat alkunsa yksilön kokemuksista. Oman kunnan sisällä tunnetaan samaistumisen tunnetta eli identifioituaan kuntaan ja toisiin kuntalaisiin. Tällä tavalla yksilön ja kollektiivisen identiteetin kokemukset yhdistyvät kuntaidentiteetissä.

Tunteiden ja historian kietoutuminen toisiinsa on merkityksellistä, eikä tunteiden roolia tulisi unohtaa tutkimuksessa. Mennytä aikaa ei voida selittää pelkästään persoonattomasti ihmisten, pääoman ja tuotteiden liikkeillä tai rationaaliin perusteisiin pohjautuvalla päätöksenteolla. Tunteiden ilmaisutapa on kulttuurisidonnaista. Voidaan puhua eräänlaisesta tunteiden kulttuurista, jonka avulla voidaan käsitellä tietyssä ajassa ja paikassa syntyviä kokemuksia. (Frijhoff 2002, 134.) Kuntaidentiteettikokemuksissa historian ja tunteiden merkitys on keskeinen. Menneisyydellä on selkeitä vaikutuksia kuntaidentiteettikokemuksen syntyyn. Kuntaidentiteettikokemukset ovat eräänlainen tunteiden kulttuuri, joka syntyy yksilön ja yhteiskunnan historiallisen kehityksen yhteisvaikutuksena.

Korpelan mukaan (1988) identiteetin määrittelylle on tyypillistä erilaisten kokemusten ja tunteiden yhdistyminen. Kuntaan liittyy usein erilaisia kokemuksia ihmisten elämässä, joihin yhdistyvät myös tunteet. Korpela määrittelee identiteetin kolmen osatekijän kautta. Ensimmäinen osatekijä on ihmisen kokemus yksilöllisyydestä. Yksilöllisyyteen liittyvät esimerkiksi kyvyt, tarpeet ja ulkoiset ominaisuudet. Toinen osatekijä on oman kokemusmaailman ja luonteen tiedostamaton ylläpitäminen. Tähän identiteetin kokemistapaan liittyvät myös defenssit eli minän puolustuskeinot. Kolmas osatekijä on halu toimia ryhmän ihanteiden mukaisesti. Tätä kautta sosiaaliset roolit ovat osa identiteetin kokemusta. (Korpela 1988, 2–3.) Kuntalainen voi kuulua moneen sosiaaliseen yhteisöön. Tällaisia yhteisöjä voivat olla esimerkiksi kylät ja naapurustot sekä poliittiset ryhmät.

Nykyisin identiteetit koetaan usein pirstaloituneiksi. Pirstaloitunut identiteetti on monen eri identiteetin yhteenliitymä. Identiteetit saattavat olla ristiriitaisia tai jopa yhteensopimattomia toisiinsa nähden. Subjektilla ei ole enää kiinteää ja pysyvää identiteettiä, vaan identiteetti on jatkuvassa liikkeessä. Subjekti on historiallisesti määrittynyt ja identiteetti saa eri muotoja eri aikoina. Identiteetti muotoutuu ajan saatossa tiedostamattomana prosessina. Identiteetti ei ole yhtenäinen, vaan se pysyy epätäydellisenä prosessina, joka muotoutuu jatkuvasti. (Hall 1999, 23; 39.) Kuntaidentiteetti on pirstaloitunut, kuten Hall kuvaa nykyisiä identiteettejä. Kuntaidentiteettiin vaikuttavat erityisesti historialliset taustat sekä jatkuvasti tulevat uudet vaikutteet. Kuntaidentiteetti saattaa muuttua kuntaliitosprosessissa, jolloin koettu uhka vahvistaa kuntaidentiteetin tunnetta.

Kuntaidentiteetti ei synny tyhjiössä, vaan siihen vaikuttavat yhteiskunnalliset sekä kansainväliset kehityssuunnat. Hall (1999, 58) esittää, että globalisaatiolla on kolmenlaisia vaikutuksia identiteettiin. Ensimmäisen väittämän mukaan kansalliset identiteetit rapautuvat kulttuurisen yhdyntymisen seurauksena. Toiseksi hän väittää, että paikalliset identiteetit vahvistuvat ikään kuin vastarintana globalisaatiolle. Kolmannen väitteen mukaan uudet hybridit identiteetit ovat ottamassa

kansallisen identiteetin paikan. Globalisaation vaikutukset identiteetteihin saavat aikaan kahdenlaisia toisistaan hyvin poikkeavia seurauksia. Toiset haluavat palata kohti vanhaa traditiota, ja sen puhtaita ominaisuuksia. Samalla pyritään nostattamaan uudelleen yhtenäisyyden ja varmuuden tunteet, jotka on koettu menetetyiksi. Toiset taas hyväksyvät sen, että identiteetteihin vaikuttavat muiden muassa historialliset ja poliittiset seikat, mistä johtuen paluuta entiseen puhtaaseen ja yhtenäiseen identiteettiin ei enää ole. (Hall 1999, 70.)

Hallin (1999) tutkimusten mukaan kansallisen tason identiteetit olisivat heikentyneissä ja paikallisen tason identiteetit liikkuvat kahteen suuntaan, toisaalla ihannoidaan paluuta entiseen puhtaaseen ja yhtenäiseen identiteettiin, kun toisaalla taas hyväksytään identiteettien uudentyypinen pirstaloitunut luonne. Identiteettikehitys voidaan nähdä kaksiteräisenä miekkana, jossa toinen suunta on kohti katoavaa kansallista identiteettiä ja toinen taas kohti vahvistunutta paikallista, alemman tason identiteettiä. Tämän mukaan kuntatason paikallisidentiteetti saattaa kehityksen myötä voimistua entisestään.

Kuntaidentiteetti on määritelty tarkoittamaan samaistumista tiettyyn alueeseen eli kuntaan. (Zimmerbauer & Suutari 2007, 352.) Yksilöiden kohdalla samaistuminen tarkoittaa sitä, että yksilö kokee kohteen, tässä tapauksessa kunnan, ominaisuudet jollakin tavalla osaksi itseään. Tätä voidaan nimittää identiteetin rakentumiseksi kohteen kautta. Kohdetta itsessään ei voida määrittellä identiteetiksi, sillä identiteetin kokemiseen vaaditaan aina samastumisprosessi, jota ei voi tapahtua ilman subjektia. Voidaan siis todeta, että kyky tiedostaa itsensä on identiteetin syntymisen lähtökohta. Kunta poliittis-hallinnollisena alueena ei voi tiedostaa itseään, mutta kunnan asukkaat voivat. (Zimmerbauer & Suutari 2007, 352.) Joidenkin näkemysten mukaan kunta voidaan nähdä toimijana (kts. Pyy 1998, 68). Tämä vahvistaa sitä näkemystä, että kuntaidentiteetin voidaan nähdä syntyvän kunnalle sen asukkaiden kautta.

Kuntaidentiteetikäsitemäärittely voidaan kyseenalaistaa, koska kunta ei voi samaistua tiedostavasti mihinkään. Kuntaidentiteetikäsitteen käyttöä voidaan kuitenkin perustella sillä, että kuntalaiset samaistuvat kuntaan ja sitä kautta muodostuu kuntaidentiteetti. Tässä tutkimuksessa kuntaidentiteetillä tarkoitetaan kuntalaisten samaistumisprosessissa syntyvää kuntaidentiteettiä. Kuntaidentiteetti on siis yhtä kuin sen kokijan samaistuminen kuntaan. (vrt. esim. Peräkylä 1990, 22; Suoninen 1992, 40.)

Ståhlberg (1998) on vertaillut suomalaisten samaistumista erilaisiin alueellisiin tasoihin. Tutkimuksen mukaan vajaa puolet suomalaisista aikuisista samaistuu omaan asuinkuntaansa. Eri aluetasojen vertailussa kunta on säilyttänyt asemansa samaistumisen kohteena kolmen kärkiryhmissä. Tutkimuksessa käy ilmi, että vanhemmat ikäluokat samaistuvat kuntaan nuoria vahvemmin. Vahvempi

samaistuminen on liitetty myös halukkuuteen asua kunnassa sekä palvelutyytyväisyyteen. Samaistuminen ja kotikunnan hyväksi koettu toiminta vaikuttavat liittyvän toisiinsa. (Ståhlberg 1998, 199–204.) Tutkimus osoittaa, että suomalaiset samaistuvat edelleen kuntaan, jonka vuoksi kuntaidentiteetin määrittelyä samaistumisen kautta voidaan pitää pätevänä.

Kuntalaisten kuntasamaistumista on vertailtu erisuuruksilla alueilla. Pienemmät alueelliset kokonaisuudet, kuten esimerkiksi kunnan osat, naapurustot tai pienet kunnat, tarjoavat ympäristön, jossa asukkaat voivat tuntea toisensa henkilökohtaisesti. Suurissa alueellisissa yksiköissä sen sijaan samaistuminen perustuu lähinnä viiteryhmytyypiseen yhteenkuuluvuuteen. Tämä tarkoittaa tietoisuutta siitä, että vuorovaikutuksen taustalla ovat yhteiset arvot tai esimerkiksi yksiköiden palvelutarjonnan saatavuus. (Helander & Pekola-Sjöblom 2006, 90; Pekola-Sjöblom 2011, 236.)

Pekola-Sjöblom (2011, 236) katsoo Rose & Ståhlbergiin viitaten kansalaisten samaistumista poliittis-hallinnollisiin kokonaisuuksiin neljän teoreettisen näkökulman kautta. Ensimmäinen näkökulma on geneettinen, jolla tarkoitetaan erilaisten yksikköjen, kuten tässä yhteydessä kuntien, historiallista hyväksyttävyyttä. Toinen näkökulma on sosiaali-psykologinen, jossa samaistuminen perustuu siihen, miten pitkään henkilö on asunut tietyssä yksikössä, esimerkiksi kunnassa. Kontekstuaalisuus on kolmas näkökulma. Se liittyy psykologiseen kiinnittymiseen yksikköön, jolloin samaistuminen on sitä voimakkaampaa mitä enemmän paikallinen yksikkö vastaa yksilön omaa arvomaailmaa. Neljäs näkökulma on rationaalisuus, ja sen mukaan optimaalisin samaistumisen kohde on yksikkö, joka tuottaa kansalaisten odottamia palveluita. Tämä voi selittää kuntapalveluiden vahvaa roolia kuntasamaistumisessa.

Käsiteltäessä kuntia ja kuntaliitoksia ollaan väistämättä tekemisissä rajojen kanssa. Rajat ovat sosiaalisten identiteettien osatekijöitä ja samalla myös haastajia, jos kyseessä on rajoihin kohdistuva muutos tai muutosuhka. Rajojen merkitystä käsiteltäessä on otettava huomioon myös niiden kontekstuaalisuus sekä historiallisuus. Rajoihin kulminoituvat kolme keskeistä tekijää; valta, politiikka sekä kulttuuri. Tästä syystä rajat ovat monesti kiistojen kohteina, ja niihin liittyy myös suuria tunteita. (Paasi 2002, 156–157.)

”Kollektiiviset identiteetit eivät synny itsestään, ne ovat aina sosiaalisesti rakentuneita – nimenomaan suhteessa rajoihin ja erilaisiin poissulkemisen mekanismeihin.” (Paasi 2002, 160.)

Kuntaliitoksissa rajat ovat erittäin keskeinen tekijä liitosten yhteydessä. Vanhojen kuntarajojen katoaminen kartalta ei kuitenkaan tarkoita niiden katoamista ihmisten kokemuksista, puhunnasta ja

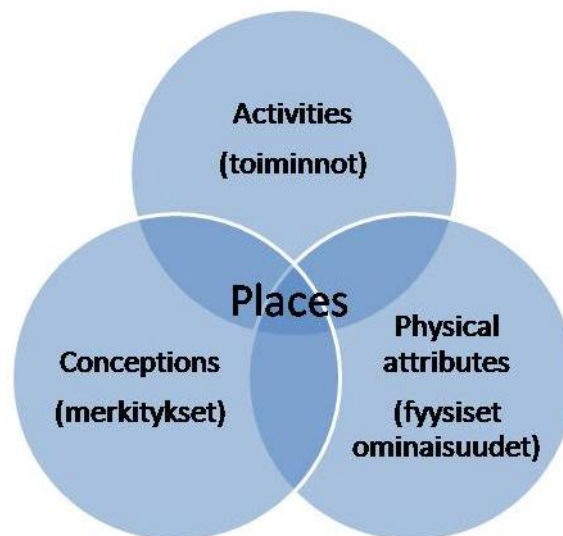
identiteeteistä. Rajat eivät liity vain kuntarajoihin, vaan myös esimerkiksi kulttuurisiin ja poliittisiin rajoihin.

3.4 Paikkaidentiteetti

Kunta sijaitsee fyysisenä ympäristönä tietyssä paikassa. Kunnan voi erottaa kartasta, ja sen rajat on merkitty selkeästi. Kunta on siis eräänlainen paikka. Tässä aluvussa kuntaa ja kuntaidentiteettiä lähestytään paikkaidentiteetin käsitteen avulla. Paikkaidentiteetin käsite tarjoaa mahdollisuuden tarkastella fyysisesti rajautuneen alueen merkitystä identiteetin kokemisen kiinnittymiskohtana.

Hall (1999, 60) määrittelee paikan käsitteen seuraavalla tavalla: *”paikka on erityinen, konkreettinen, tunnettu, tuttu ja rajallinen. Se on meitä muovanneiden erityisten sosiaalisten käytäntöjen tyysija, johon identiteettimme ovat läheisesti kietoutuneet.”*

Kuntakonteksti kiinnittyy oleellisesti paikkaan, jolloin sitä voidaan tarkastella paikan kokemiseen liittyvien tulkintojen avulla. Canter (1977) on kuvannut paikan luonnetta kolmen osatekijän avulla (Kuvio 3). Paikan käsite muodostuu toiminnoista, merkityksistä ja fyysisistä ominaisuuksista. Paikkaa voidaan luonnehtia sosiaalisena kenttänä, joka sisältää ihmisten kokemukset ja alueella jaetut merkitykset. Alueen asukkaisen jakamat merkitykset ja kokemukset saattavat luoda yhteenkuuluvuutta, joka ilmenee sosiaalisesti muodostuneena aluetietoisuuteena. (Aura, Horelli & Korpela 1997, 130–131.)

Kuvio 3. Paikan luonne. (vrt. Canter 1977, 158.)

Kunnat ovat paikkoja, minkä vuoksi niitä voidaan tarkastella paikan käsitteen kautta. Tällaiseen teoreettiseen tarkastelunäkökulmaan antaa mahdollisuuden paikkaidentiteetin käsite, *place identity*. Paikkaan kiinnittyvää identiteetin määrittelyä voidaan lähestyä kysymyksellä siitä, ”*keitä olemme?*”, joka taas kiinnittyy kysymykseen, ”*missä olemme?*”. Dixon ja Durrheim (2000) ovat käyttäneet artikkelissaan diskursiivista lähestymistapaa paikkaidentiteettiin. Kielellisten ilmauksien avulla ihmiset ikään kuin sitovat merkitykset paikkoihin ja muodostavat paikkoihin liittyvät mielikuvansa. (Dixon & Durrheim 2000, 32.) Korpela (1989) on määritellyt paikkaidentiteetin psykologiseksi kehykseksi, joka muodostuu yksilön pyrkimyksestä säännellä omaa ympäristöään. Paikkaidentiteetin keskiössä on tunne siitä, että yksilö kokee olevansa osa jotakin paikkaa (Korpela 1989, 246).

Relphin (1976, 47) mukaan paikan identiteetti voidaan katsoa koostuvan kolmesta pääelementistä, joita ovat pysyvä fyysinen miljöö, paikkaan kiinnittyvät toimet sekä merkitykset. Paikan fyysinen miljöö voidaan vangita esimerkiksi valokuvassa samoin kuin ne toimet ja tapahtumat, jotka näyttäytyvät paikassa. Paikan merkitykset muodostuvat kuitenkin ihmisten kokemuksissa. Paikka voi herättää tunteita, se voidaan kokea kauniiksi tai rumaksi, tärkeäksi tai merkityksettömäksi, henkilökohtaiseksi tai yleiseksi – kokemisen tapoja on rajattomasti. Kolmen pääelementin lisäksi paikan identiteettiin voidaan liittää paikan ominaisuus, jota on nimitetty ”paikan hengeksi” (*spirit of place*) tai ”paikan tunteeksi” (*sense of place*). Nämä termit kuvaavat paikan luonnetta, paikan omaa persoonallista olemusta. Tämä paikan henki kattaa yhtä aikaa pinnanmuodot kuin olemuksen, taloudelliset tekijät ja sosiaaliset toimet kuin ne piirteet, jotka tulevat historiallisista tapahtumista, nykyhetkestä ja kuvitellusta tulevaisuudesta. Paikan henki on kuitenkin jotakin enemmän kuin osiansa summa. Paikan henki voi jatkaa olemassaoloaan, vaikka peruselementeissä tapahtuisi muutoksia. Esimerkiksi Pariisi ja Lontoo ovat säilyttäneet oman identiteettinsä ja paikan hengen monista sosiaalisista, kulttuurisista ja teknologisista muutoksista huolimatta. (Relph 1976, 48; Laitinen 2002, 195–196.) Voidaan ajatella, että kuntaliitoksista huolimatta vanhat kunnat säilyttävät edelleen niille tyypillisen `paikan hengen`.

Ihmiset kokevat usein tiedostamattaan paikkaan kuulumisen tunteita. Tunteet nousevat kuitenkin tiedostetulle tasolle, kun paikka koetaan jollakin tapaa uhatuksi. Kuntaliitos on hyvä esimerkki tilanteesta, jossa itselle merkityksellä paikka saatetaan kokea uhatuksi. Paikkoihin sitoutuminen liittyy paljolti yhteisöllisyyden kokemuksiin, mutta siihen vaikuttavat myös ihmisen henkilökohtaiset kokemukset ja yksilöllinen identiteetti. (Laitinen 2002, 195–196.)

Twigger-Ross ja Uzzell (1996) ovat tarkastelleet paikan ja identiteetin suhdetta paikkaidentifikaation avulla. Paikkaidentifikaatiolla tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi Lontoossa asuvat saattavat kokea olevansa lontoalaisia. Tällä tavalla luodaan sosiaalisia kategorioita ja erottelua muista eli eilontoalaisista. Paikkaidentifikaation avulla ryhmäjäsensyys määritellään sen paikan perusteella, jossa yksilö asuu. Tämän kaltainen määrittely on hyvin tyypillistä kuntien asukkaille. (Twigger-Ross & Uzzell 1996, 207–208.)

Identiteetti on yhtäaikaaisesti löydettävissä ihmisistä ja heidän kulttuuristaan. Identiteetti ei ole muuttumaton, vaan se vaihtelee olosuhteiden ja asenteiden muuttuessa. Jokaisella paikalla on oma sijainti, oma osoite, johon se voidaan identifioida. Toisaalta voidaan katsoa, että paikkaidentiteettejä on yhtä paljon kuin paikassa on yksilöitä. Identiteetti muodostuu yhtä aikaa ihmisen kokemuksessa, silmien edessä, mielessä ja tarkkailijan intentiossa kuin kaupungin tai maiseman olemuksessa. Ihmiset määrittävät tietoisesti tai tiedostamattaan tietyn paikan identiteettiä, jolloin näistä määrittelyistä muodostuu yhteinen identiteetti. Paikka ei ole vain piste kartalla, vaan se on kokemuksia tuotta tietystä paikasta. Kyse on jollakin tapaa myös samanlaisuuden ja erilaisuuden kokemuksista. Paikan identiteettiin liittyvät yksilöiden ja ryhmien kokemukset sisäpuolisuudesta sekä ulkopuolisuudesta. Ulkopuolisuuden ja sisäpuolisuuden kokemukset erottavat paikan (place) tilasta (space). Paikan sisäpuolisuuteen liittyy kokemus kuulumisesta paikkaan ja identifioitumisesta paikkaan. Mitä syvällisemmin sisäpuolisuuden kokee, sitä voimakkaampi on paikkaidentiteetti. (Relph 1976, 45–49.)

Hong, Junxi ja Lei (2011) ovat tutkineet paikkaidentiteettiin liittyviä määritelmiä hallinnollisen uudelleenjärjestelyn yhteydessä. Tutkimuksen mukaan paikalliset asukkaat pyrkivät eri tavoin vahvistamaan paikkaidentiteettiään. Alueen asukkaat korostivat samansuuntaisia mielikuvia alueesta, jolloin alueen kulttuuriset ja historialliset piirteet nousivat vahvasti esiin. Omaa aluetta korostettiin vertailemalla sitä muihin alueisiin. Paikallisilla symboleilla haluttiin viestiä alueen erityislaatuisuutta. Näiden keinojen avulla asukkaat painottivat paikallista identiteettiään. (Hong, Junxi & Lei 2011, 154.) Hague (2005) osoittaa tutkimuksissaan, että kylissä ja pienemmissä alueellisissa yksiköissä on vahvemmat identiteettikäsitykset kuin suuremmilla alueilla. Hague nostaa keskeiseksi ongelmaksi ylhäältäpäin säädellyn uusien alueiden määrittelyn. Vahvat identiteetit alueellisella tasolla ajautuvat helposti konflikteihin uusien ja ylhäältäpäin säädelyjen hallintoalueiden kanssa. (Hague 2005, 112.) Kuntalaisille saattaa muodostua myös vapaaehtoisesti toteutetussa kuntaliitoksessa tunne siitä, että päättäjät tai valtio ovat toiminnallaan säädelleet hallintoalueen eli kunnan rajoja ylhäältäpäin. Kuntaliitospäätöksistä huolimatta alueilla on esiintynyt myös liitosvastaisia mielipiteitä.

3.5 Sosiaalinen identiteetti ja ryhmäidentiteetti

Sosiaalinen identiteetti tarjoaa yhden näkökulman kuntien toimintaan ja kuntien välisiin suhteisiin. Sosiaalisen identiteetin teorian avulla voidaan tarkastella erityisesti erilaisia sisä- ja ulkoryhmiä, joita kunnissa muodostuu. Sosiaalisen identiteetin kanssa läheisessä yhteydessä on ryhmäidentiteetti, jota käsitellään myös tässä alaluvussa yhtenä näkökulmana kuntaidentiteettiin.

Sosiaalisesta identiteetistä ja ryhmäidentiteetistä puhuttaessa on olennaista määritellä sosiaalinen ryhmä. Turnerin (1982, 15) määritelmän mukaan sosiaalisessa ryhmässä kaksi tai useammat yksilöt jakavat yhteisen sosiaalisen identifikaation keskenään eli toisin sanoen mieltävät kuuluvansa samaan sosiaaliseen kategoriaan. Sosiaalisista identifikaatioista muodostuvat sosiaaliset identiteetit. Sosiaaliset kategoriat määrittävät yhtä aikaa, mitä yksilö on sekä sitä, mitä hän ei ole. Tajfel määrittelee sosiaalisen identiteetin yksilön tiedoksi, siitä että hän kuuluu tiettyyn sosiaaliseen ryhmään, jonka jäsenyys edustaa tiettyjä emotionaalisia tunteita sekä arvoja. (Turner 1982, 18.)

Ihmiset voivat kokea kuuluvansa erilaisiin sosiaalisiin kategorioihin. Tällaisia kategorioita ovat esimerkiksi kansakunta, poliittinen ryhmä tai organisaatio. Sosiaalisen identiteetin teorian perusajatuksena on, että kokemus kuulumisesta johonkin sosiaaliseen kategoriaan tai ryhmään määrittelee yksilöä. Jokainen kategoria tai ryhmä edustaa tiettyä sosiaalista identiteettiä yksilön mielessä. Nämä sosiaalisen identiteetin kokemukset kuvaavat ja määrittelevät yksilön piirteitä osana ryhmää. Tämä taas johtaa tiettyihin ajattelutapoihin ja käytösmalleihin. Koska sosiaalinen identiteetti on osa yksilön itsemäärittelyä, toimintatavoilla halutaan tukea oman sisäryhmän toimintaa ja tavoitteita. Oman sisäryhmän suosiminen suhteessa ulkoryhmiin tuottaa myös henkilökohtaisia etuja. (Hogg & Terry 2001, 3–4.)

Eri ryhmien liitokset, esimerkiksi kuntaliitos, korostavat ryhmärajoja, koska ryhmien rajat ovat muutoksen alaisuudessa ja näin ollen uhattuina. Tämä korostaa erottelua ryhmien eli ”meidän” ja ”heidän” välillä. Koska ryhmäidentiteetit ovat tärkeä osa yksilöiden itsemäärittelyä, muutokset sosiaalisissa ryhmissä ja sosiaalisessa identiteetissä koetaan hyvin henkilökohtaisesti. (Gaertner, Bachman, Dovidio & Banker 2001, 267–268.) Ihmisten pyrkimykseen kuuluvat sellaisten rakenteiden ja verkostojen luomiset, jotka tukevat henkilön omaa minäkäsitystä. Vertauskuvallisesti voidaan puhua omista lokeroista, joita ihmiset haluavat suojella toiminnallaan. Tällaiset pyrkimykset muuttuvat ajan myötä automaattisiksi, ja ne nousevat tietoiseen pohdintaan usein vasta uhkatilanteissa. (Korpela 1988, 12–13.)

Sosiaaliseen identiteettiin liittyvä vahva käsitys sisä- ja ulkoryhmistä saattaa aiheuttaa konfliktiterkkiä tilanteita. Sosiaalisen identiteetin ja konfliktiteorian yhteys toisiinsa on läheinen. (Korpela 1988, 2–3). Sosiaalisen identiteetin kautta voidaan pohtia niitä ongelmia, joita nousee esiin eri ryhmien, tässä tapauksessa kuntien, välillä. Sosiaalisen identiteetin teoria selittää ryhmien välisiä konflikteja ryhmärajojen tiedostamisella sekä rajojen mahdollisella korostamisella, mikä saattaa johtaa ryhmien välisten erojen kärjistymiseen ja konfliktitilanteisiin. Vaikka hallinnolliset rajat katoavat kuntaliitoksen yhteydessä, rajat eivät katoa ihmisten mielistä.

Sosiaalisen identiteetin teorian pääpiirteet voidaan tiivistää kolmeen kohtaan:

- 1) Minäkäsitys perustuu laajalti ryhmäidentifikaatioon eli yksilö sisällyttää ryhmään kuuluvuutensa osaksi minäkäsitystään.
- 2) Ihmiset haluavat ylläpitää positiivista minäkuva.
- 3) Ihmiset luovat positiivista sosiaalista identiteettiä suosimalla sisäryhmää ulkoryhmän sijaan. Ryhmärajojen tiedostaminen luo eroja eli sosiaalisia kategorioita. (Suoninen ym. 2011, 220; Operario & Fiske 1999, 42.)

Kuntaidentiteettitutkimuksen kannalta sosiaalisen identiteetin teoriassa on tehty merkittäviä havain- toja. Kuntaidentiteetti voidaan tulkita yhdeksi ryhmäidentifikaation muodoksi, koska se syntyy tietyn ihmisjoukon keskuudessa. Tämä ryhmään, eli kuntaan, kuuluminen sisällytetään osaksi omaa minäkäsitystä. Tällöin kuntaidentiteetti on osa yksilön identiteettiä ja minuutta. Positiivisen minäkäsityksen ja sosiaalisen identiteetin ylläpitämiseksi yksilö suosii omaa sisäryhmäänsä eli omaa kuntaansa suhteessa ulkoryhmiin eli toisiin kuntiin. (vrt. Suoninen, Pirttilä-Backman, Lahikainen & Ahokas 2011, 220; Operario & Fiske 1999, 42.)

Ryhmäidentiteetin käsite on läheinen sosiaalisen identiteetin käsitteelle. Kunnissa toimii paljon erilaisia ryhmiä, kuten poliittisia ryhmiä, hallinnollisia ryhmiä ja erityyppisiä kansalaisryhmiä. Tutkimukset ovat osoittaneet, että ryhmäidentiteetti muodostuu jo hyvin pienimuotoisessa yhteistyössä tai pelkästään tieto samaan ryhmään kuulumisesta saattaa johtaa sisäryhmäläisten suosimiseen. Tajfelin minimaalisten ryhmien koe osoitti, että pelkkä satunnaiseen ryhmäjakoon perustuva jaottelu muodosti ryhmäidentiteetin ja sai ihmiset suosimaan oman ryhmänsä jäseniä. Suosimisella haluttiin vahvistaa omaa sisäryhmää. Keskeistä identiteetin muodostumisessa on se, mihin ihminen kokee samaistumisen tunnetta. Samaistumisen kautta yksilö kokee ryhmän menestyksen ja tappiot henkilökohtaisesti. (Suoninen ym. 2011, 220–221.) Alueellisessa kontekstissa on tutkimusten mukaan havaittu ryhmien välistä jaottelua paikallisiin ja ulkopuolisiin esimerkiksi maaseudun asukkaiden ja

kaupunkilaisten välillä (Bickerstaff, Simmons & Pidgeon. 2005, 852). Ryhmäidentiteetit voivat syntyä hyvin nopeasti, mikä osoittaa sen, että yhteinen identiteetti ei välttämättä vaadi pitkää yhteisöllistä kokemusta, esimerkiksi monen vuoden asumista tietyssä kunnassa, vaan oman ryhmän edun ajaminen saattaa nousta tärkeäksi jo hyvin lyhyellä aikavälillä.

Ryhmien välille saattaa syntyä konflikteja. Konfliktit voivat syntyä kahden tai useamman osapuolen välille. Osapuolet eivät yleensä ole tasapuolisia keskenään, mikä näkyy kuntaliitoksissa esimerkiksi keskuskunnan tärkeänä asemana palvelutuotannossa verrattuna pienemmän ja syrjäisemmän kunnan asemaan. Konfliktien keskiössä on usein tilanne, jossa kaksi eri ryhmää haluavat samaa asiaa, jota molemmat eivät voi saada. Tästä seuraa kärjistetyksi se, että ryhmät näkevät toisensa vihollisina. Yhteisöjen väliset konfliktit eivät kuitenkaan yleensä kärjisty avoimeen taisteluun, vaan ne saavat pelillisiä muotoja. Valtataistelut ja hyödykkeiden sijoittuminen muodostuvat poliittiseksi peliksi. (Stoneall 1983, 144–145.) Kuntaliitoksissa neuvotellaan ja käydään kilpailua monista asioista. Tärkeänä pidetään esimerkiksi palveluiden sijoittumista. Liitoksissa käydään tiukkoja kamppailuja siitä, millaisia toimintoja kunkin kunnan alueelle sijoitetaan tai millaisia defensiivisiä sopimuksia kunnissa saadaan aikaan liitosneuvotteluissa.

4. Tutkimuksen toteuttaminen

Tässä luvussa esitellään tarkemmin tutkimuksen toteuttamista. Luku sisältää kuvauksen kaikista kuntaliitosalueista, jotka ovat olleet tutkimuskohteina. Tämän jälkeen esitellään aineistonkeruun tapoja sekä tutkimuksessa käytettyjä menetelmiä. Tutkimuksen taustalla vaikuttaa sosiaalisen konstruktionismin ajattelumalli tiedon muodostumisesta. Analyysimenetelmä pohjautuu diskurssinanalyysiin ja narratiiviseen analyysiin, joilla on hyvin läheinen yhteys sosiaaliseen konstruktionismiin.

Tässä tutkimuksessa on kyse laadullisesta tutkimuksesta. Tutkimuksen kontekstina toimii Suomen kuntakenttä, josta erityiseksi tutkimuskohteeksi ovat valikoituneet kunnat, joissa on tehty vapaaehtoisia kuntaliitoksia. Näiden kuntien ja kuntalaisten toimintaa tarkastellaan kuntaidentiteetin näkökulmasta. Tätä tutkimusta voidaan pitää case-tutkimuksena, sillä tutkimuskohteeksi on valikoitu neljä kuntaliitosaluetta (vrt. esim. Zimmerbauer & Suutari 2007, 356–357). Tutkimuksen tulokset kuvastavat valittujen alueiden kuntaidentiteettikokemuksia, eikä niitä tule yleistää koskemaan kaikkia kuntia. Tutkimus antaa ikään kuin poikkileikkauksen tiettyjen kuntien kuntaidentiteettikokemuksista liitosajalta ja liitoksen jälkeen.

Tutkimuksen ontologiset taustat ovat konstruktivismissa (kts. Liite 1), jonka mukaan todellisuus konstruoituu eli rakentuu pyrittäessä tutkimuskohteen ymmärrykseen (Keski-Petäjä 2011). Konstruktivismi on tietoteoreettinen näkemys, jonka mukaan tietona voidaan pitää sellaista tietoa, joka on syntynyt yksilön aktiivisen konstruoinnin tuloksena. Tällainen tieto on olemassa vain subjektin kautta (Mäkinen 2002). Konstruktivismin epistemologinen perusta on kompleksisessä todellisuuskäsityksessä. Kykyymme tietää vaikuttavat arvot, asenteet ja esiymmärrys. Havainnoijan rooli tutkimuksessa on toiminnallinen. Havainnoija on jäsentämisen toimija, joka tulkitsee, eikä ole ulkopuolinen. Sillä tutkimusprosessi on tulkitseva, vuorovaikutukseen panostamalla voidaan saada luotettavaa tietoa, kun tiedostetaan esiymmärrys ja tutkijan rooli tulkitsijana. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää syvennettynä ymmärryksenä, jolloin tutkimuksessa voidaan tarkastella myös ilmiötasoja. (Keski-Petäjä 2011)

Tämän tutkimuksen viitekehyksessä tutkijan roolia pidetään toiminnallisesti jäsentyneenä, jolloin tutkija aktiivisesti tulkitsee haastattelijoiden puhetta ja kerrontaa kuntaidentiteetistä. Tieto on syntynyt tutkijan kautta aineiston konstruoinnin tuloksena. Tutkimusprosessissa tuotettava tieto on tulkinnallista, mutta se ei poista tutkimuksen luotettavuutta. Tämän tutkimuksen taustalla vaikuttaa aikaisempi kandidaatin tutkielmani, jonka kautta olen saanut esiymmärrystä kuntaidentiteetistä. Aikaisempi tutkimus vahvistaa kuntaidentiteetti-ilmiön olemassaoloa, mutta sen avulla en pyri löy-

tämään samanlaisia piirteitä kuntaidentiteetistä kuntaliitosalueilla, vaan tulkinnot muodostuvat tämä tutkimuksen aineiston perusteella.

4.1 Tutkimuksen kohdealueet

Tutkimuksen kohdealueita ovat neljä toisistaan poikkeavaa kuntaliitosaluetta. Tutkimuksen kohteena ovat Jyväskylän, Joensuun, Salon ja Kouvolan alueilla tehdyt kuntaliitokset. Joensuussa kuntaliitokset ovat tapahtuneet kahdessa vaiheessa. Jyväskylän liitoksessa uudeksi kunnaksi yhdistyivät vanha Jyväskylä, Jyväskylän maalaiskunta ja Korpilahti. Kouvolan ja Salon liitokset ovat monikuntaliitoksia. Seuraavaksi esitellään kuntaliitosten taustoja ja keskeisiä erityispiirteitä tutkimukseen valituilta kuntaliitosalueilla.

Jyväskylä

Kuntien yhdistyminen tapahtui 1.1.2009, jolloin Jyväskylä, Jyväskylän maalaiskunta ja Korpilahti lakkasivat olemasta ja perustettiin uusi Jyväskylä. Uudessa Jyväskylässä asukkaita on hieman alle 133 000. Ajallisesti Korpilahden ja Jyväskylän liitosvalmistelu aloitettiin ennen Jyväskylän ja Jyväskylän maalaiskunnan liitosvalmistelua.

Korpilahden työssäkäynti suuntautui paljon kunnan ulkopuolelle. Kunnanjohtajat olivat vaihtuneet useasti viimeisten vuosien aikana, mikä oli osaltaan heikentänyt johtajuutta kunnassa. Organisaatio oli hyvin ohut ja siitä oli tunnistettavissa anoreksiaorganisaation (kts. Laine 2010) piirteitä. Korpilahden kunta oli suurissa taloudellisissa vaikeuksissa, joita lisäsivät osaltaan myös investointipaineet. Yleinen hajanaisuuden tila johtamisjärjestelmässä oli vaikuttanut talouden ajautumiseen kriittiseen tilaan. Korpilahdella järjestettiin kansanäänestys liitoshankkeesta. Äänestystulos oli liitosta vastaan, mikä aiheutti painetta päätöksenteossa. Kuntaliitospäätöksestä äänestettiin hallituksessa ja liitospäätös syntyi niukalla enemmistöllä. Yhdistymisessä Korpilahdelle luvattiin yhdistymisavustuksia käyttöön, joilla Korpilahdella alettiin heti suunnitella keskustan kehittämistoimia.

Jyväskylän kaupungin ja maalaiskunnan liitos oli ollut aikaisemmin keskusteluissa jo pitkään, ja siihen oli asetettu myös ulkoisia paineita. Liitoksessa merkittävimpinä alullepanijoina toimivat kuitenkin alueen sisäiset motiivit. Maalaiskunnassa väestönkasvu oli erityisen nopeaa, mikä aiheutti kunnalle suuria investointipaineita. Liitoksen taustalla vaikuttivat Jyväskylän maalaiskunnassa talouden kestävyys pitkän aikavälin näkymät. Kunta oli muuttovoittoinen ja investointitarpeet olivat suuret. Palveluiden järjestäminen pelkästään omin resurssein koettiin vaikeaksi tulevaisuudessa. Keskustelu tulevaisuudesta johti päätökseen maalaiskunnan sisäisestä palvelurakenneselvityksestä.

Selvityksen toteutti työryhmä, johon kuului sekä poliittisia päättäjiä että kunnan viranhaltijoita. Selvityksessä tuotiin esiin, millaiset tarpeet ja investoinnit olisivat tulevaisuudessa, jos maalaiskunta jatkaisi itsenäisenä kuntana. Itsenäisenä kuntana jatkaminen olisi vaatinut paljon investointeja sekä esimerkiksi kouluverkko olisi täytynyt ottaa tarkasteluun.

Kuntaliitos oli ollut useasti pöydällä maalaiskunnassa aikaisemminkin, mutta tällä kertaa kunnassa koettiin, että ”aika oli kypsä” liitokselle. Liitossuunnitelmien koettiin olevan myös linjassa valtakunnallisten tavoitteiden kanssa. Liitossuunnitelmien aikana toteutettuja selvityksiä pidettiin erityisen hyvinä, ja niiden myötä aukeni näkemyksiä vaihtoehtoisista tulevaisuuskuvista. Vastustajien kupissa painoivat erityisesti kunnan pitkä 140-vuotinen historia sekä pelko, että Jyväskylän kaupungin kulttuuri valloittaa maalaiskunnalle ominaisen kulttuurin. Jyväskylän maalaiskunnassa päätös liittymisestä tehtiin v. 2008 ja yhdistyminen tapahtui vuoden 2009 alusta.

Joensuu

Joensuussa kuntaliitosprosessi on ketjuuntunut. Ensimmäisessä aallossa vuonna 2005 Joensuuhun liittyivät Tuupovaaran ja Kiihtelysvaaran kunnat. Kuntaliitosten toinen aalto ajoittui vuoteen 2009, jolloin Eno ja Pyhäselkä liittyivät Joensuun kaupunkiin. Toisessa liitosvaiheessa mukana olivat alussa myös Polvijärvi ja Kontiolahti, jotka kuitenkin päättivät olla lähtemättä mukaan kuntaliitosselvitykseen. Liitosten jälkeen Joensuussa on yhteensä hieman alle 74 000 asukasta.

Ensimmäisessä liitosvaiheessa taustalla vaikuttivat erityisesti taloudelliset tekijät ja pienemmät kunnat olivat aloitteellisia kuntaliitoksessa. Toisessa liitosvaiheessa taas Joensuu toimi aloitteellisesti ja syinä olivat seudulliset maankäyttöön liittyvät asiat. Kunnissa oli erilaisia liitosmahdollisuuksia esillä, mutta Joensuun suunta todettiin luontevimmaksi. Joensuun seudulla oli ollut jo ennen liitoksia seudullista yhteistyötä. Seudulla oli lisäksi lääkärripulaa erityisesti pienissä kunnissa, mikä hankaloitti terveyspalveluiden järjestämistä.

Kiihtelysvaaran kohdalla taloudellinen kestävyys tulevaisuudessa nähtiin ongelmallisena, minkä vuoksi liitossuunnitelmat koettiin tarpeellisiksi. Kiihtelysvaarassa koettiin paremmaksi ratkaisuksi ohjata kehitystä itse kuin joutua pakon edessä muutokseen. Myös Tuupovaaran liittymisen taustalla olivat taloudelliset syyt. Pyhäselkä oli ennen liitosta voimakkaasti kasvava kunta, mistä johtuen kunnalla oli kovat investointipaineet. Eno oli ollut mukana seudullisessa yhteistyössä ja liitos koettiin seuraavaksi luontevaksi askeleeksi.

Salo

Salon seudun kymmenen kunnan kuntaliitos tapahtui 1.1.2009, jolloin Saloon liittyivät Halikko, Kuusjoki, Kiikala, Pertteli, Suomusjärvi, Muurla, Kisko, Perniö ja Särkisalo. Uudessa Salossa on noin 55 000 asukasta. Salon seudulla oli yhteistyöperinteitä kuntien välillä jo ennen kuntaliitosta. Pitkä yhteistyöhistoria kuntayhtymien puitteissa oli luonut alueelle valmista luottamus pääomaa, jota voitiin hyödyntää kuntaliitoksen toteutuksessa.

Salon taloudellinen tilanne oli hyvä liittosuunnitelmien aikaan. Salon ympäristökunnista osa hyötyi myös Nokian suurista yhteisöverotuotoista, mutta tuottojen ei koettu jakaantuvan oikeudenmukaisesti alueen kesken. Liitoksen toteutus- ja alkuvaiheessa taloudellinen tilanne muuttui kuitenkin radikaalisti alueen rakennemuutoksesta johtuen, jolloin yhteisöverotuotot putosivat merkittävästi. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa sopimushetkellä oletetut resurssit ja nykyinen taloudellinen tilanne eivät ole tasapainossa.

Kouvola

Kouvolan kuntaliitoksessa kaikki entiset kuusi kuntaa sekä kolme kuntayhtymää lakkautettiin ja uusi Kouvola aloitti toimintansa 1.1.2009. Kuntaliitoksessa yhdistyivät Anjalankoski, Elimäki, Jaala, Kouvola, Kuusankoski ja Valkeala. Uudessa Kouvolassa on yhteensä noin 87 500 asukasta.

Kouvolan alueen historiassa on aikaisemminkin keskusteltu kuntaliitoksissa. Esimerkiksi Kouvola ja Valkeala kävivät kuntaliitosneuvotteluita jo 1970-luvulla, mutta liittosuunnitelmat kaatuivat tuolloin. Kuntien välillä on ollut tiivistä yhteistyötä jo ennen kuntaliitosta. Alueella koettiin yhteistyön tiivistyneen jatkuvasti terveydenhuollon lisäksi yhteisen energihuollon kautta. Kuntien keskuudessa toimi kolme kuntayhtymää ennen kuntaliitosta.

Kouvolassa tapahtui merkittävä rakennemuutos 1990-luvulla, jolloin työttömyys kasvoi huomattavasti. Voimakas rakennemuutos ja lisääntynyt työttömyys heijastuivat kuntien talouteen, ja joidenkin kuntien itsenäiset selviytymismahdollisuudet hankaloituivat. Historialliset taustatekijät olivat osaltaan vaikuttamassa kuntaliitospäätöksiin.

4.2 Tutkimusaineiston keruu ja menetelmät

Tutkimuksen empiirinen aineisto on kerätty tekemällä haastatteluita neljällä kuntaliitosalueella. Alueet ovat Salo, Kouvola, Jyväskylä ja Joensuu. Haastatteluihin valikoitiin henkilöitä, jotka ovat olleet mukana liitosprosessin eri vaiheissa, jolloin heillä on näkemys siitä, miten kuntaliitosprosessi on edennyt ja minkälaisia tuntemuksia se on herättänyt eri vaiheissa. Haastateltaviksi valittiin sekä kunnan viranhaltijoita että luottamushenkilöitä. Haastateltavien valinnalla haluttiin varmistaa se, että henkilöillä on kokonaisnäkemys siitä, millainen tilanne on ollut ennen kuntaliitosta, kuntaliitoksen aikana sekä sen jälkeen. Tämän lisäksi poliittisten päättäjien ja virkamiesten näkökulmat saattavat sisältää erilaisia tulkintoja tapahtuneesta kehityksestä. Haastateltavien valinnalla pyrittiin varmistamaan riittävän kattava aineisto sekä erilaisten näkemysten esiinnousu.

Tutkimusta varten tehtiin yhteensä 22 haastattelua. Haastattelut ovat olleet yksittäisiä henkilöhaastatteluita, jotka on kerätty tutkimusalueittain haastattelukierroksilla. Haastateltavat ovat olleet kuntien luottamushenkilöitä ja viranhaltijoita. Haastattelut ovat olleet pituudeltaan 45 min – 1,5 tuntiin, ja ne on litteroitu. Tutkimukseen osallistuneille henkilöille on taattu anonymiteettisuoja haastattelussa, jonka vuoksi lainauksista on poistettu esimerkiksi murreilmaukset, jotka voisivat paljastaa haastateltavien henkilöllisyyden. Tutkimuksessa ei ole tarkoitus käsitellä kuntia yksittäin, vaan tarkoituksena on saada laajempi käsitys kuntaidentiteettikokemuksista valituilta alueilta, jonka vuoksi yksittäisten ihmisten henkilöllisyydellä ei ole merkitystä tutkimuksen kannalta. Haastateltavien anonymiteettisuojan myötä henkilöt kokivat olevansa vapaita kertoamaan vaikeammistakin aiheista. Identiteettikokemukset ovat lisäksi hyvin henkilökohtaisia, jonka vuoksi haastateltavien tunnistamattomuus on tärkeää.

Haastattelut toteutettiin avoimina teemahaastatteluina, joissa haastateltavat saivat mahdollisuuden kertoa omasta näkökulmastaan heidän tärkeiksi kokemistaan asioista. Haastattelujen temaattisuus näkyy kuitenkin aiheen rajautumisena kuntaliitokseen ja siihen liittyviin teemoihin. Jos haastateltavien puhe kääntyi tutkimusteemojen ulkopuolelle, pyrittiin se ohjaamaan uusilla kysymyksillä takaisin kuntaliitosteemaan. Haastattelujen aikana kävi ilmi, että suorat kysymykset kuntaidentiteetistä eivät aina tuottaneet vastauksia. Haastateltavat eivät aina tunnistanee kuntaidentiteettiä käsitteenä, vaan siihen liittyvä puhunta nousi esiin eri asiayhteyksissä, esimerkiksi kysyttäessä entisen kunnan roolista ja merkityksestä. Kuntaidentiteettiä ei siis välttämättä aina tunnistettu käsitteenä, vaikka se olisi ollut osa yksilön kokemusmaailmaa. Tästä johtuen haastattelussa päätettiin käydä läpi kuntaliitosta, ja siihen liittyviä erilaisia vaiheita ja vaiheisiin kohdistuvia tuntemuksia. Tätä kautta avautui erilaisia identiteetistä puhumisen muotoja ja identiteetin kokemistapoja. Näin aineistosta saatiin huomattavasti sisällöllisesti rikkaampaa.

Haastateltavien vahvan roolin vuoksi haastatteluista ei ole mahdollista esittää selkeää haastattelurunkoa. Haastatteluiden teemoista ja kysymyksistä on kuitenkin tehty kooste (Liite 2), josta käy esiin niitä teemoja, joita haastatteluissa on käyty läpi. Lisäksi koosteessa on joitakin kysymyksiä, jotka ovat ohjanneet haastatteluiden kulkua.

Haastatteluista poimituissa lainauksissa on käytetty sulkeita (...) tutkijan huomioihin, kommentteihin ja täydennyksiin. Lisäksi on tehty asiayhteyden selkeyttämiseksi tai esimerkiksi jonkun arkaluontoisen tiedon, kuten yksittäisen henkilön nimen, poistamiseen. Haastatteluihin on merkitty kaksi viivaa (--), jos lause päättyy tai alkaa kesken, tai jos siitä on jätetty pois tekstiä.

Tutkielmassa käytetyt menetelmät ovat kvalitatiivisia eli laadullisia menetelmiä. Kvalitatiivisen analyysin avulla tutkimuksessa voidaan päästä käsiksi sellaisiin sisältöihin ja merkityksiin, joita tutkimuskohteet eivät aktiivisesti puheessaan tiedosta. Haastattelun vahvuutena tutkimuksessa on tilannetekijöiden huomioon ottaminen sillä aineistonkeruuta on mahdollista säädellä joustavasti tilanteen vaatimalla tavalla. (vrt. esim. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 200–201.) Kuntaidentiteettikokemukset ovat hyvin henkilökohtaisia ja toisilla ihmisillä sama tilanne saattaa aiheuttaa voimakkaita tunteita, toisilla taas neutraalia suhtautumista. Kokemuksia tulkitaan aina kyseisessä hetkessä. Haastateltavien muistot ja kokemukset saattavat värittyä ajan myötä, mutta se ei muuta tunteiden oikeellisuutta. Kokemukset, tuntemukset ja puheet on tuotettu tietyssä kontekstissa. Tämä ei kuitenkaan vähennä tutkimusaineiston arvoa, vaan se kuvastaa sitä todellisuutta, jossa ihmiset konstruoivat asioita ajassa ja paikassa.

Tutkimuksen suhtautuminen tiedonmuodostukseen pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan tieto maailmasta muodostuu sosiaalisessa todellisuudessa, jossa elämme ja luomme sitä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Idea paikkojen sosiaalisesta muodostumisesta ja tuottamisesta tukee tämän tutkimuksen lähtökohtaa eli kuntaidentiteetin muodostumista tietyllä alueella. Alueita, eli tässä tapauksessa kuntia, ei tulisi ajatella vain niiden maantieteellisten rajojen kautta. Kuntia tulisi sen sijaan tulkita myös elävinä ja muuttuvina sosiaalisen vuorovaikutuksen ja muistojen konteksteina.

Tutkimuksen analyysiosassa on yhdistetty diskurssianalyysin ja narratiivisen analyysin keinoja aineiston tulkittamiseen. Diskurssianalyysin juuret liittyvät oleellisesti sosiaalisen konstruktionismin peruslähtökohtiin. McKinley ja McVittie (2011) kirjoittavat, että sosiaaliset ilmiöt ovat ymmärrettävissä parhaiten diskursiivisen vuorovaikutuksen tuloksina. Diskurssianalyysi ei tutki ainoastaan sitä, mitä ihmiset sanovat, vaan pyrkimyksenä on päästä näiden lausuttujen asioiden taakse ja tulkita

sitä, mitä lausutut viestit todella kertovat. Diskurssien kautta vaikutetaan ihmisiin sekä ihmisten välisiin sosiaalisiin suhteisiin. (McKinley & McVittie 2011, 7–8.)

Identiteetit ja diskurssit kietoutuvat monessa tutkimuksessa toisiinsa. Identiteetin lähestyminen diskurssintutkimuksen näkökulmasta vaikuttaa siksi perustellulta. Identiteettikokemuksista on mahdollista saada tietoa ihmisiltä haastattelun avulla, jolloin henkilöt kuvailevat omia identiteettikokemuksiaan. Identiteetin nähdään konstruoituvan kielenkäytön kautta. (vrt. esim. Ihalainen 2006, 180–181.) Diskurssianalyysin keinoin aineistosta voidaan tehdä tulkintoja kuntaidentiteetistä. Kielenkäytössä tuotetaan erilaisia merkityksiä, joita diskurssianalyysin avulla voidaan tutkia. Kielenkäyttö on hyvin vaihtelevaa, ja sen avulla tuotetaan erilaisia funktioita. Funktiot voivat olla tarkoituksellisia, mutta myös huomaamatta tuotettuja seurauksia (Suoninen 1993, 48).

Tutkimusaineistoa voidaan lähestyä myös jäsenyyden kategorisoinnin analyysin (membership categorization analysis) avulla. Diskurssianalyysiä voidaan jatkaa tutkimalla, miten ihmiset luonnehditaan kuuluviksi joihinkin tiettyihin ryhmiin (McKinley & McVittie 2011, 12). Jäsenyyssategorian käsitteen McKinley & McVittie (2011, 12) määrittelevät tarkoittavan diskursiivisia leimoja, jotka osoittavat, että yksilö voidaan luokitella kuulumaan johonkin tiettyyn ryhmään. Jäsenyyssategorian avulla voidaan tunnistaa ja luokitella haastateltavien kiinnittymistä erilaisiin ryhmiin, kuten kuntaan tai sitä pienempiin alueryhmiin, kuten asuinalueeseen tai kylään.

Tutkimuksen päälähtökohdat nojautuvat diskurssianalyysiin, mutta sen lisäksi analyysissä otetaan huomioon joitakin narratiiviselle analyysille tyypillisiä piirteitä. Narratiivinen tutkimus kiinnittää huomiota aineiston kerronnalliseen luonteeseen. Narratiivista analyysia on lisäksi käytetty juuri identiteettiin liittyvässä tutkimuksessa, koska ihmiset tukeutuvat usein elämäkerrallisiin kertomuksiin, kun he pyrkivät ymmärtämään omia kokemuksiaan ja kertovat elämänsä tärkeistä asioista. (McKinley & McVittie 2011, 13.) Identiteetti on diskursiivinen luonnehdinta jostakin, se ei ole objektiivinen fakta. Kategorisoinnit, kuten kaikki diskurssit, ovat tilannekohtaisia joko siksi, että ne pohjautuvat paikallisen kontekstin diskursiivisiin ominaisuuksiin tai siksi, että ne ilmentävät laajempia ideologisia asioita (McKinley & McVittie 2011, 13). Identiteetin käsite ei ole pelkästään yksilöissä sinänsä, niin kuin ei yhteiskunnassakaan, vaan se ilmenee näiden kahden välisenä suhteena (Verkuyten 2005, 42).

Tässä tutkimuksessa diskursiivis-narratiivisen analyysin avulla pyrittiin porautumaan niihin merkityksiin, joita haastateltavat loivat kuntaidentiteetistä puhunnassaan. Haastattelujen analyysi toteutettiin kolmen päävaiheen avulla. Ensimmäisessä vaiheessa haastatteluista etsittiin ja poimittiin erilaisia kuntaidentiteettiin liittyviä merkityksiä ja puhunnan muotoja. Tämän vaiheen tarkoituksena oli

valottaa sitä monimuotoista kenttää, jossa kuntaidentiteetti elää sekä löytää mahdollisimman paljon erilaisia tapoja ja muotoja puhua kuntaidentiteetistä. Toisessa vaiheessa laajaa aineistoa luokiteltiin ja teemoiteltiin erilaisiin ryhmiin siten, että samaan kategoriaan liittyvät aiheet koottiin yhteen. Tämän avulla muodostettiin yläkategorioita eli pääteemoja, joiden alle koottiin alakategorioita eli samaan aiheeseen liittyviä pienempiä kokonaisuuksia. Kolmannessa vaiheessa haastatteluaineiston teemojen ja kategorioiden avulla tehtiin tulkintoja puhunnan muodoista ja tavoista sekä eriteltiin puhunnan diskursseja. Kolmannessa vaiheessa aineiston tarkastelua pyrittiin nostamaan ylemmälle tasolle. Tässä vaiheessa erilaiset teemat muodostivat aikaisemmin tehtyjen jäsenysten kautta uuden ylemmän tason tarkastelun.

Diskurssit ja narratiivisuus kietoutuivat yhteen monessa haastattelussa. Toiset haastattelut olivat muodoltaan kerronnallisia ja toiset taas keskittyivät enemmän yksittäisiin tapahtumiin ja aiheisiin. Aineiston kerronnallisuus eli narratiivisuus oli ominaista osalle haastatteluista. Kerronnalliset haastattelut kulkivat tarinana esimerkiksi kuntaliitosten historiallisesta taustasta toteutusvaiheiden kautta vallitsevaan nykytilanteeseen. Kuntaliitoskerronta saattoi kiinnittyä haastateltavan elämäkertaan esimerkiksi kertomuksena kuntaliitoksen vaikutuksista henkilön poliittiseen toimintaan ja aktiivisuuteen. Kuntaliitosprosessit olivat lisäksi hyvin kokonaisvaltaisia, sillä ne vaikuttivat keskeisten henkilöiden jokapäiväiseen elämään. Kerronnallisissa haastatteluissa oli luonnollista tarttua narratiivisuuteen, kun taas yksittäisiin asioihin kiinnittyvät puhunnan muodot tuottivat analyysissä erilaisia diskursseja. Haastateltavien puhunnan kiinnittyminen kuntaidentiteettiin tapahtui erilaisten asioiden, kuten ryhmien, paikkojen ja symboleiden avulla, joista muodostui puhunnan diskursseja. Diskurssit ja narratiivit sulautuivat joiltakin osin yhteen, minkä vuoksi niiden erottaminen toisistaan ei aina ollut tarkoituksenmukaista.

4.3 Sosiaalinen konstruktionismi tutkimuksessa ja lähestymistapana

Sosiaalista konstruktionismia käytetään tutkimuksen lähestymistapana, sillä sen avulla voidaan tarkastella yhteisöllisen todellisuuden ja merkitysten rakentumista. Sosiaalisen konstruktionismin yksiselitteinen määrittely on lähes mahdotonta, sillä sen juuret ovat sekä psykologisessa että sosiologisessa tutkimusperinteessä. Sosiaalista konstruktionismia voidaan pitää eräänlaisena teoreettisena viitekehyksenä, jonka varaan olettamuksia rakennetaan. Tapamme ymmärtää maailmaa ja tehdä siitä tulkintoja on usein vahvasti sidoksissa siihen, missä olemme kasvaneet ja mihin olemme oppineet. Ajattelumme kiinnittyy historialliseen ja kulttuuriseen ympäristöömme ja taustaamme. Tästä ei kuitenkaan voida päätellä, että meidän tapamme ajatella ja toimia olisi jollakin tapaa pa-

rempi tai oikeampi kuin muiden. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan tieto maailmasta muodostuu sosiaalisessa todellisuudessa, jossa elämme ja luomme sitä. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan kokemuksemme maailmasta ei ole todellisuuden ilmentymä, vaan muodostamme omat käsityksemme todellisuudesta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Kielellä on keskeinen merkitys siinä, miten muodostamme käsitystämme ympäröivästä todellisuudesta. Kommunikaation ja kielen välityksellä muodostamme eli konstruomme käsitystämme maailmasta. (Burr 2003, 3–8.)

Idea paikkojen sosiaalisesta muodostumisesta ja tuottamisesta tukee tämän tutkimuksen lähtökohtaa eli kuntaidentiteetin muodostumista tietyllä alueella. Alueita, eli tässä tapauksessa kuntia, ei tulisi ajatella vain niiden maantieteellisten rajojen kautta. Kuntia tulisi sen sijaan tulkita myös elävinä ja muuttuvina sosiaalisen vuorovaikutuksen ja muistojen konteksteina. Yhden alueen sisällä elää rinnakkaisia tulkintoja paikasta. Konstruktivistisen näkemyksen mukaan paikan rajojen määrittelyssä ovat keskeisiä kielellisten ja kulttuuristen merkitysten tuottaminen. Kielelliset ilmaukset, symbolit sekä vertailut toisiin pakkoihin ja identiteetteihin muotoutuvat kerronnassa ja puheessa. (Bickers-taff, Simmons & Pidgeon 2005, 846.) Tämä tutkimus perustuu haastatteluaineistoon, jolloin kyseessä ovat kielellisesti tuotetut ilmaukset ja mielikuvat. Keskeistä tutkimuksessa on sosiaalisesti tuotettu näkemys kuntaidentiteetistä.

4.4 Diskursiivis-narratiivinen analyysikehikko

Tutkimusaineistoa lähestytään diskursiivis-narratiivisesta näkökulmasta. Analyysin pääpaino on diskursiivisessä tutkimuksessa, minkä vuoksi tässä luvussa käsitellään ensin diskurssianalyysiä, ja sen jälkeen pohditaan narratiivisen analyysin piirteitä ja näiden kahden analyysitavan yhdistämistä.

Diskurssianalyttinen tutkimuskehys rakentuu joidenkin perusolettamusten varaan. Olettamuksena on aikaisemmin käsitelty sosiaalinen konstruktionismi eli ajatus siitä, että kielen avulla luodaan sosiaalista todellisuutta. Toiseksi oletuksena ovat rinnakkaiset merkitysjärjestelmät, jotka kilpailevat olemassaolostaan. Kolmas lähtökohta on toiminnan kontekstisidonnaisuus. Neljänneksi oletetaan, että toimijat liittyvät kyseessä oleviin merkitysjärjestelmiin. Viimeinen lähtökohta on ajatus siitä, että kieltä käyttämällä tuotetaan seurauksia. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 17–18.)

Diskurssianalyysiin liittyy olennaisesti tutkimustapahtuman konteksti ja kulttuurinen tieto. Konteksti voidaan määritellä seuraavalla tavalla: konteksti sisältää fyysiset olosuhteet, joissa kommunikaatio tapahtuu sekä kaiken siinä tilanteessa; henkilöt, katsekontaktit, elekielen ja tilanteen kehittymisen nykyhetkeen. Tilanteen kehittymisellä tarkoitetaan sitä, mitä kommunikaatiossa on aiemmin

sanottu ja tehty sisältäen jaetun yhteisen tiedon aiheesta sekä kulttuurista. Haastavaa on tietää, miten paljon jaettua kulttuurista tietoa puhuja olettaa olevan ja minkä verran kuuntelija tuo sitä kommunikaatioon, sillä jaettua tietoa pidetään yleensä itsestäänselvytenä. Diskurssianalyysissa tulee kyseenalaistaa itsestäänselvydet ja pyrkiä ajattelemaan niitä uusina ja vieraina asioina itsestäänselvyksien sijaan. Tutkijan tulisi tietoisesti kyseenalaistaa tietoa, oletuksia ja päätelmiä. Ihmiset käyttävät kieltä välineenä, jonka avulla he rakentavat identiteettiä itselleen. Identiteetit voivat olla erilaisia eri tilanteissa ja erilaisissa konteksteissa. (Gee 2011, 6–8; 110.) Gee (2011, 11) esittää kommunikaation ja kontekstin yhteyden seuraavalla tavalla:

Mitä puhuja sanoo + konteksti = mitä puhuja tarkoittaa

Diskurssianalyysi ei nimestään huolimatta ole varsinainen analyysimenetelmä, vaan ennemminkin tietty tapa lähestyä aineistoa. Diskurssianalyysi on väline, jota tutkija voi muokata oman tutkimuksensa vaatimukseen soveltuvaksi, unohtamatta kuitenkin diskurssianalyysin peruseräitä. Diskurssianalyysin perusidea on merkitysten sosiaalinen rakentuminen ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja toiminnassa. Merkityksiä muodostetaan kielen avulla esimerkiksi puheessa ja kirjoituksessa. Kielenkäytöllä on kaksi eri tasoa, jotka tulee huomioida diskurssianalyysiä käytettäessä. Näistä tasoista käytetään nimityksiä mikrotaso ja makrotaso. Mikrotasolla tarkoitetaan yksityiskohdaisempia esimerkiksi käsiteltävään aiheeseen liittyviä nyansseja. Makrotasolla taas tarkoitetaan asian laajempaa yhteiskunnallista tasoa. Diskurssianalyysissa on olennaista huomioida näiden molempien tasojen yhtäaikainen läsnäolo kielenkäytössä. Kielenkäyttöä tulee tarkastella jatkumona, jolloin se on osa sosiaalista toimintaa. Se on osa historiaa ja kontekstia. Jäsennyksessä vaikuttavat vastavoimat, järjestäytyneisyys ja säännönmukaisuus sekä sekoittuminen ja muuttuminen. (Pietikäinen ja Mäntynen 2009.) Saman asian kuvaukset voivat olla keskenään erilaisia, jolloin ne ilmentävät saman asian eri diskursseja. Tämä ilmenee siten, että eri ihmiset ovat voineet kokea saman tilanteen eri tavalla. Toisille se on voinut merkitä positiivisia asioita ja kehitystä, kun toiset ovat voineet kokea saman tilanteen hyvin negatiivisessa mielessä.

Analyysimenetelmän valintaan on vaikuttanut erityisesti aineiston moniulotteisuus. Aineistosta nousi esiin kiinnostavaa puhuntaa ja kokemuksia kuntiin ja identiteetteihin liittyen. Diskurssianalyysin avulla aineiston moniulotteista sisältöä on mahdollista analysoida tieteellisesti. Analyysin teossa tuotetaan tulkinnallinen elementti, jonka vuoksi tutkimuksen reliabiliteetti voidaan kyseenalaistaa. Tutkimuksen toteutus on kuitenkin sidoksissa tieteellisiin menetelmiin, joiden avulla pyritään tuottamaan luotettavaa tietoa aiheesta.

Kielen avulla tuotetaan erilaisia merkitysjärjestelmiä, jotka liittyvät kiinteästi asiayhteyteen ja tilanteeseen, joissa niitä käytetään. Kielen avulla todellisuudesta voidaan luoda erilaisia väittämiä ja tulkintoja, jotka ovat sidoksissa siihen paikkaan ja tilanteeseen, jossa ne ilmenevät. Haastattelut ovat hyvin tilannesidonnaisia, ja niiden tulkinnessa on oleellista ymmärtää tilanteen kokonaisvaltaisuus. Haastattelu ei ole pelkästään puhetta jostakin asiasta, vaan siihen kiinnittyvät erilaiset ilmeet, eleet ja tunteet, jotka eivät välity tekstin kautta. Diskurssit kuvaavat sen hetkistä todellisuutta ja rakentavat sitä samaan aikaan puhunnan kautta. Diskurssianalyysin avulla tuotetaan tulkintaa siitä, miten kieltä käytetään asioiden ilmaisemisessa sekä miten asioita ja ilmiöitä tuotetaan kielen avulla. Haastateltavat rakentavat merkitykset ja sisällöt kielen avulla. Kielenkäyttö ja sanavalinnat voivat olla hyvin spontaaneita ja toisaalta taas tarkkaan harkittuja. Haastateltavat ja heidän tapansa puhua asioista vaihtelevat. Toiset puhuvat hyvin suoraan omista kokemuksistaan ja tunteistaan, toiset taas ilmaisevat tunteitaan ja mielipiteitään pidättyneemmin. (vrt. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tässä tutkimuksessa on mahdollista löytää erilaisia identiteettidiskursseja, sekä arvioida niitä diskurssistrategioita, joita puhujat käyttävät kerronnassaan.

Aineiston toinen lähestymistapa on narratiivinen analyysi. Narratiivinen analyysi ja diskurssianalyysi sisältävät paljon samaa, niiden molempien juuret ovat konstruktivistisessä tutkimusotteessa. Narratiiveilla tarkoitetaan kertomuksia ja tarinoita, joita voidaan analysoida tulkinnallisesti. Narratiivisen analyysin ohella voidaan käyttää muitakin lähestymistapoja. Narratiivisen analyysin perusajatuksena ovat ihmisten tuottamat tarinat. Ihmiset kertovat jatkuvasti erilaisia tarinoita elämästään. Tämän tutkimuksen yhteydessä tarinat liittyvät kuntaliitoksiin, ja niissä on usein selkeitä juonellisia piirteitä. Tarinat alkavat siitä, mistä kuntaliitos sai alkunsa ja päättyvät kuntaliitoksen jälkeiseen aikaan, nykyisyyteen. Tässä tutkimuksessa voidaan puhua diskursiivis-narratiivisesta analyysitavasta. (vrt. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Koska tutkimusaineisto sisältää selkeästi sekä diskursseja että narratiiveja, näiden kahden analyysitavan yhdistäminen on luonnollista ja perusteltua tässä tutkimuksessa.

4.5 Haasteita kuntaidentiteettitutkimuksessa

Kansallinen identiteetti on ollut monen tutkijan tutkimuskohteena, mutta paikallisyhteisön ja erityisesti suomalaisen kuntajärjestelmän identiteettikokemusten tutkimukset ovat vielä varsin vähäisiä. Tämän tutkimuksen haasteena on määritellä kuntaidentiteetin käsite ja tutkia kuntaidentiteettikokemuksia. Kuten aikaisemmassa tutkimuksessani olen todennut (Kyösti 2011) kuntien identiteetit ovat kiinnittyneet selkeästi niin paikalliseen tasoon kuin esimerkiksi tiettyihin palvelujärjestelmiin.

Identiteetti käsitteenä on saanut paljon kritiikkiä tutkijoilta, koska sen ajatellaan viittaavaan johonkin pitkäaikaiseen ja säilyvään tilaan. Uudempi identiteettitutkimus kuitenkin määrittelee identiteetin jatkuvan muutoksen tilassa olevaksi kokemukseksi, jonka vuoksi termi on koettu ongelmalliseksi. Tutkijat ovat esittäneet esimerkiksi identifikaatiota korvaamaan identiteettikäsityksiä joissakin tapauksissa. (vrt. esim. Brubaker & Cooper 2000, 14; Hall 1996, 2-3, Wassholm 2006, 194.) Kriittistä huolimatta identiteettikäsite on edelleen käytössä monissa tutkimuksissa. Tässä tutkimuksessa olen päättänyt käyttää identiteettikäsitettä, koska identiteettikokemukset ovat syntyneet pitkän ajan kuluessa, ja niillä on vahva tausta kunnan alueellisessa historiassa. McKinley ja McVittie (2011, 7) kirjoittavat, että hedelmällisempi tapa, verrattuna käsitteelliseen identiteettitarkasteluun, on pyrkiä saamaan tietoa ihmisten identiteettikokemuksista ottamalla selvää, miten ihmiset kokevat asiat omasta perspektiivistään ja selittävät omia identiteettejään omasta diskurssistaan käsin. Tässä tutkimuksessa kuntaidentiteettiä tarkastellaan sekä käsitteellisellä tasolla, että empiirisellä tasolla haastatteluiden avulla.

Kuntaidentiteettitutkimus on tunnistettu erittäin haasteelliseksi. (vrt. esim. Zimmerbauer & Suutari 2007.) Kuntaidentiteettiä on tutkittu jonkin verran kvantitatiivisella menetelmällä kyselylomakkeen avulla. Tällaisissa tutkimuksissa on kuitenkin saatu hyvin ristiriitaisia tuloksia. Kysymysten sanamuodoilla on esimerkiksi todettu olevan vaikutusta vastaajien samaistumiskokemuksiin. Nimeltä mainittu alue voidaan tuntea läheisemmäksi kuin taas yleisnimi, kuten asuinkunta. Monet tekijät vaikuttavat kyselyn onnistumiseen. Alueellisen identiteetin ja aluesamaistumisen mittaamiseen ei myöskään ole käytössä laajasti testattua ja luotettavaksi todettua mittaristoa. (Zimmerbauer & Suutari 2007, 354.) Alueellisen identiteetin tutkimus on hyvin voimakkaassa suhteessa käytetyn menetelmän ja käsitteiden kanssa. Yleisten mittareiden puuttuessa voidaan katsoa, että lähes kaikki alueelliseen identiteettiin liittyvät tutkimukset ovat tapauskohtaisia, ja niiden tulosten yleistettävyyttä tulee arvioida kriittisesti. (vrt. esim. Zimmerbauer & Suutari 2007, 356.) Tämä on erittäin tärkeää myös siitä syystä, että kuntaidentiteetti ei ole stabiili ilmiö. Kuntaidentiteetti voi esimerkiksi aktivoitua voimakkaasti kuntaliitoksen yhteydessä. (vrt. esim. Zimmerbauer & Suutari 2007, 356–357.) Tässä tutkimuksessa tutkitaan neljän kuntaliitosalueen kuntaidentiteettikäsityksiä, eikä näitä kokemuksia pyritä yleistämään muihin kuntiin. Tämäkin tutkimus on tapauskohtainen kuntaliitosten jälkeen toteutettu kuntaidentiteettikartoitus.

5. Kuntaidentiteetin ilmenemismuodot tutkimusalueilla

Tutkimuksen analyysiosassa esitellään erilaisia kuntaidentiteetin kokemisen muotoja, joita kuntaliitosalueilla esiintyi. Aineiston avulla halutaan osoittaa kuntaidentiteetin monimuotoisuus ja erilaiset piirteet, jotka yhdistyvät sen sisällä. Haastateltavien puhunnasta on tunnistettu erilaisia puhunnan tapoja ja rakenteita, joihin kuntaidentiteetti kiinnittyy. Analyysissä tuodaan esiin niitä tärkeitä asioita, paikkoja ja kokemuksia, joihin identiteetti on tulkittu kiinnittyvän. Analyysiosa jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä vaiheessa pohditaan sitä, millaisiin asioihin identiteetti kiinnittyy ja missä muodossa identiteetti ilmenee haastateltavien puhunnassa. Toisessa osassa pohditaan tarkemmin kenen äänellä haastateltavat puhuvat, kun he puhuvat kunnasta ja kuntaidentiteetistä. Ensimmäisessä vaiheessa pohditaan siis niitä muotoja, joita kuntaidentiteetti saa haastateltavien puhunnassa ja toisessa vaiheessa niitä rooleja, joita haastateltavista on tunnistettavissa.

5.1 Kuntaidentiteetti paikkadiskurssina

Tämän analyysiosan tarkoituksena on tuoda esiin niitä kuntaidentiteettipuhunnan muotoja, jotka kiinnittyvät paikkaan. Paikkaan kiinnittyvät identiteettikokemukset voivat olla toisiinsa nähden hyvin erilaisia. Kuntaidentiteetit olivat eri alueilla kiinnittyneet erilaisiin paikkoihin. Kuntaidentiteetti sai paikkaidentiteetin näkökulmasta tärkeitä kiinnittymiskohteita esimerkiksi palveluista, hallinnollisesta alueesta ja epämuodollisista alueista, kuten kylistä, taajamista ja asuinalueista. Lisäksi identiteetti saattoi kiinnittyä joihinkin paikallisiin symboleihin.

Kun haastateltavat puhuivat kunnista, he eivät läheskään aina viitanneet niihin kunnan nimellä. Tarinat kunnista ja kuntien osista sisältävät paljon erilaisia puhetapoja ja lyhennyksiä. Kunnista puhutaan erilaisilla nimityksillä, jotka korostavat sitä, että jokin alue eli kunnan osa mielletään omaksi alueeksi kunnan sisällä. Tällaiset alueet ovat tyypillisesti taajamia tai kuntakeskuksen ulkopuolisia alueita. Uuden kunnan keskuskaupunkia eroteltiin myös muista kunnan osista erilaisilla ilmauksilla.

”Hammaslahden kirkonkylän kuntataajama”

”Reijolan alue”, ”Niittylahti”, ”Karhunsalon alue”, ”Uimaharju, uimari”

”Vaarat (Tuupovaara ja Kiihtelysvaara)”

”Keskuskaupunki, kivikylän - -”

Haastateltavien puhunnasta on toisinaan vaikea erottaa, mihin identiteetti varsinaisesti kiinnittyy. Toisaalta tämä piirre kuuluu kuntaidentiteetin luonteeseen. Se kiinnittyy yhtä aikaa moneen eri asiaan. Kuntaidentiteetti voidaan yhtä aikaa tulkita kiinnittyvän sekä kuntaan paikkana että niihin sosiaalisiin ryhmiin ja siteisiin, joihin kuntalaiset kuuluvat. Seuraavassa esimerkissä haastateltava puhuu samaan aikaan sekä Jyväskylän maalaiskunnan identiteetistä että taajamaidentiteetistä.

”Kuntaidentiteetti on hyvin tärkeä, ollaan Jyväskylän maalaiskuntalaisia. Yhdistymisen jälkeen, erittäin hyvin voi taajamien kulttuuri, kaikilla oma identiteetti, se on säilynyt että se ei oo hävinnyt.”

Paikkoihin kiinnittyvissä kuntaidentiteeteissä on selvästi kyse myös oman paikkaidentiteetin suojelemisesta. Muut alueet edustavat vieraita sosiaalisia ryhmiä, joihin nähden omaa aluetta on suojeltava. Tällaiset tilanteet kulminoituvat helposti vastakkainasetteluiksi, joissa alueet voivat lisäksi liitoutua samankaltaistensa kanssa yhteen, jotta ne voisivat olla yhdessä vahvempia taistelussa. Tällaiset vastakkainasettelut ovat tyypillisiä keskuskunnan ja pienempien maaseutukuntien välillä.

”On tää keskustelu, Vaajakoski Tikkakoski, Palokka - - kylät, keskuspaikat, sitä käytiin.”

Historiallisuus heijastuu puhunnassa

Kuntien identiteetit heijastuvat pitkälle historiaan. Menneisyydestä haetaan oikeutusta myös nykyiselle toiminnalle ja asioita tarkastellaan historian valossa. Paikallinen identiteetti on saanut alkunsa jo ennen kaupungistumista valinneista vanhoista asuinpaikoista. Historialliset asuinpaikat taas liittyvät oleellisesti vanhoihin sukuihin. Suvuissa kulkeutuneet perinteet ja paikallisuus vaikuttavat myös kuntaidentiteetin kiinnittymiseen.

”Vanhoja asuinpaikkoja, jotka ovat olleet ennen Jyväskylää.”

”Sukuihin periytyvät tarinat merkitsevät todella paljon, oma identiteetti, korpilahtelainen identiteetti noin muutoin.”

Kuntaan liittyvät historialliset perinteet saatettiin kokea sekä yhteisöllisellä että henkilökohtaisella tasolla. Kuntaliitoksia saatettiin vastustaa perustelemalla kunnan historiallista merkitystä. Kuntaliitoksessa pelättiin alueen merkityksen vähenevän ja ikään kuin jonkun palasen katoavan. Toisaalta liitokset ja muutokset nähtiin osana historian kehitystä. Rajoissa on aikaisemminkin tapahtunut muutoksia, eikä se ole vähentänyt paikallisuuden arvoa ja merkitystä.

”Oli helppo perustella että on niin hyvä tilanne ja totta kai nää historialliset perinteet ja juuret.”

”Oli (skismaa) eri vaiheissa välillä enemmän ja vähemmän. Taustalla se että Valkeala on 1920-luvulla irtautunut Kouvolasta. Oli sellainen viha-rakkaus-suhde.”

”Minä sanoin et oon 15. polven valkealalainen, kun itse jouduin sen käymään läpi, käänsin eduksi, et niin on aina täytynyt tehdä, ennenkin päätöksiä, rajat on muuttunut.”

Historiassa kuntien välille on saattanut syntyä konflikteja, joiden seurauksena välit ovat tulehtuneet. Tulehtuneita välejä on vaikea korjata ja tieto konflikteista kulkeutuu sukupolvelta toiselle. Pienet kunnat ovat monesti kokeneet, että suuremmat kunnat ovat yrittäneet määrällä pienempiä kuntia, mikä on koettu loukkauksena pienemmän kunnan alueidentiteetille.

”Maalaiskunnan demarit sitä mieltä että kaupungista yritetään komennella, ei saatu vuosikymmenten aikana poistettua sitä asenneongelmaa.”

”90-luvulla Jyväskylä korotti ääntään ja vaati maalaiskuntaa liittymään, siinä meni suhteet ristiin.”

Kuntien hallinnollinen historia heijastuu edelleen kuntaidentiteetteihin. Kunnat ovat historiassa ikään kuin taistelleet omat oikeutensa ja arvonsa. Näitä asioita halutaan kunnioittaa ja kunnallinen itsehallinto on koettu saavutetuksi eduksi, jota valtiolla ei ole oikeus muuttaa. Kunnat ovat itsenäisiä toimijoita ja sellaisina ne halutaan säilyttää myös tulevaisuudessa.

”Sen verran historiaa että olen ollut pienkuntakomitean mietinnössä, lakiin kirjoitettiin uudet kunnat, perkele meitä ei määrätä! Määräämällä ei saa mihinkään kuntia.”

”Kunnallisen itsehallinnon ytimen tajuaminen, Halikko tiedetään muinaiskaupungista, vahva pitäjä kautta vuosisatojen, totuttu näkemään että me päätämme, perus herraviha sisäänrakennettu.”

Oman alueen identiteetti koetaan positiivisessa mielessä alueen omaleimaisuutta korostavaksi tekijäksi suuren kunnan sisällä. Pienillä kunnilla koetaan usein olevan vahvempi identiteetti kuin suuremmilla keskuskunnilla. Pienten kuntien keskustat saattavat sijaita hyvin lähellä suuremman kunnan keskustaa, mikä on voimistanut kilpailutarvetta historiassa. Monet kunnat kokevat vaikutusten tulevan kaukaa historiasta, aina ”hevosaikakaudelta” asti. Uuden kunnan identiteettiä ei kaikilla alueilla pyritä luomaan, vaan oman alueen identiteetti halutaan säilyttää. Oman alueen huomioiminen päätöksenteossa katsotaan tärkeäksi ja oikeutetuksi uuden kunnan sisällä. Alueellinen identiteetti vahvistaa myös halua pitää huolta omasta asuinseudusta.

”Kunnalla on vielä oma identiteetti ja se tulee säilymään.”

”Vahva pitäjä kautta vuosisatojen.”

Hyvinvointivaltiosta palvelukuntadiskurssiin

Kunnallinen palvelutuotanto on vaikuttanut voimakkaasti kuntaidentiteetin kokemisen muotoihin. Monet kuntalaiset määrittelevät kuntaa, itseään ja identiteettiään palveluiden kautta. Tämä tarkoittaa hyvin vahvaa kiintymissuhdetta kunnallisiin palveluihin. Kunnalliset palvelut ilmentävät kuntaa ja samalla kuntaidentiteettiä, ja niihin samaistutaan voimakkaasti. Samaistuminen ilmenee esimerkiksi sitä kautta, kun kuntalainen on kiintynyt johonkin palveluun, jota hän ei itse välttämättä käytä, mutta jonka hän kokee tärkeäksi osaksi paikallisuutta ja paikallista identiteettiä.

Kuntalaiset kokevat kuntaliitokset monesti uhkaavina tilanteina monelta kannalta. Yksi koettu uhka on paikallisten palveluiden katoaminen ”omalta kylältä”. Palvelukeskustelu on saanut usein kuntaliitoksissa korostuneen roolin, jonka takaa kuntalaisten on vaikea nähdä kokonaisuutta ja kuntien taloudellisia paineita. Joissakin tapauksissa taloudelliset seikat jopa halutaan sivuuttaa, koska paikallisuuden arvoa ei voida määritellä rahallisesti. Kunnalliset palvelut ovat usein jääneet myös avoimiksi kysymyksiksi, jotka saattavat hiertää uuden kunnan päätöksenteossa ja yhtenäisen identiteetin luomisessa.

”Ihmiset katsoo tätä kuntauudistusta uimakoulun ja vanhustenhuollon kautta.”

”Ongelmia ollut Uimaharjun koulun jutussa, se ei oo vielä siirtynyt mihinkään, käyty keskustelua onko se 1-9 luokat vai 1-6 sitä ei oo saatu aikaseksi, nyt pitäis suunnitelmat tulla tämän vuoden aikana.”

Paikallinen palvelutuotanto ja siihen liitetty tuttuus ovat monelle tärkeitä ja uuden suuren, kasvotoman kunnan palvelut voidaan kokea jopa tietyllä tapaa pelottaviksi. Palvelukeskustelussa kulumoituvat sekä palvelutuotannon siirtymisen pelko että paikallisuuden katoamisen uhka. Toiset taas kokevat palvelukeskustelun ylikorostuneeksi ja ovat jo kyllästyneet ainaiseen keskusteluun katoavista palveluista. Toisinaan palveluiden leikkaamisen pelkoa pidetään aiheettomana.

”Perinteinen jargoni että lähipalvelut häviää ja kouluja suljetaan ”

”Paikallisuus ja pelko siitä että Hammaslahden palvelut loppuu kokonaan ”

Kuntaliitoksissa tehdyt palvelusopimukset ovat merkittävä keskustelun paikka sekä ennen liitosta että sen jälkeen. Palvelujen järjestämissopimuksessa määritellään kuntaidentiteetin kannalta olennaisia asioita. Sopimukset ovat eräs keino yrittää suojella paikallisuutta sekä paikallisesti merkittä-

viksi koettuja palvelumuotoja. Sopimuksista on monesti noussut kovaa keskustelua myös jälkeensä ja tulkintoja on tehty monella tapaa.

”Neljä vuotta pientä showta käyty, mitä on sovittu kuntaliitossopimuksissa ja mitä ei ole sovittu”

”Valmisteluprosessissa (kunnan edustajat) vaatimalla vaativat että pitää itse saada päättää, millaisen kouluverkon tekevät”

Palveluverkon tarkastelu on nostanut joillakin alueilla päätöksenteossa esiin vanhat kuntarajat ja reviirijattelun. Yhteisen edun ajaminen saattaa muuttua oman alueidentiteetin suojelemiseksi, kun on kyse palvelutuotannosta. Liitossopimukset ovat voimassa kolme vuotta, mikä osaltaan selittää pelkoja palveluiden keskittämisestä. Osa kuitenkin kokee, että sopimukset ovat moraalisesti velvoittavia vielä varsinaisen sopimuskauden jälkeenkin, osa taas ajattelee, että sopimusten päätyttyä aloitetaan puhtaalta pöydältä. Sopimusten moraalinen sitovuus korostuu yleensä suhteessa siihen, miten päättäjä on ollut mukana liitosprosessissa. Jos hän on ollut mukana koko ajan, sopimukset ja epäviralliset lupaukset koetaan hyvin tärkeiksi, ja niistä halutaan pitää kiinni luottamuksen säilyttämiseksi. Myöhemmin mukaan tulleet päättäjät, esimerkiksi uudet valtuutetut taas eivät ole niin sitoutuneita aikaisemmin tehtyihin päätöksiin ja sopimuksiin. Sopimukset ovat yksi keino suojella alueellista identiteettiä ja alueellisesti tärkeiksi koettuja symboleita. Palvelukeskustelu osoittaa lisäksi sen, että jokin palvelu katsotaan kuuluvaksi johonkin paikkaan. Palvelu on ikään kuin osa paikan olemusta, ja se on kytkeytynyt identiteetin kokemiseen.

Palvelukeskustelua käydään monesti kiivaaseen sävyyn kuntaliitosten yhteydessä. Palveluita ei olla valmiita karsimaan, ainakaan omalta alueelta. Alueelliset symbolit halutaan säilyttää, vaikka toisaalta saatetaan jopa tunnistaa niiden ylläpitoon liittyvät korkeat kustannukset. Lukioon liittyvä keskustelu on ollut joissakin kunnissa hyvin voimakasta. Paikallisesta näkökulmasta katsottuna lukion menetys on voitu kokea raskaasti, mutta muutoksilla on ollut myös hyviä seurauksia. Muutosten jälkeen päätöksiin ollaan oltu tyytyväisiä, sillä uudet tilat ovat tarjonneet paremmat edellytykset toiminnalle. Palvelukeskustelussa saatetaan kuitenkin unohtaa palveluiden käyttäjien näkökulma. Esimerkiksi nuorten mielipide on saattanut jäädä sivuun lukiokeskustelussa. Nuoret ovat tehneet ratkaisevia päätöksiä valitessaan koulutuspaikaksi keskuskaupungin suuremman lukion oman kunnan pienemmän yksikön sijaan.

”-- sitten kun sai valita nuoret äänestivät jaloillaan --”

”Se oli aikanaan kova keskustelun paikka.”

Kuntaliitosten yhteydessä syntyy toisinaan eräänlaisia tulkintavääristymiä. Kuntaliitoksissa tulisi erottaa erilaiset syy–seuraussuhteet toisistaan. Palveluiden ja asutuksen suhteen on syntynyt joitakin tulkintavääristymiä. Yksityisten palveluiden keskittymisestä saatetaan syyttää kuntaliitosta. Puheissa sekoittuu usein asioita, jotka eivät todellisuudessa liity toisiinsa. Kuntalaiset saattavat uuden kunnan vaikutuksista kysyessä kertoa esimerkiksi, että kuntaliitoksen myötä omalta kylältä on menetetty palveluita, kuten pankki ja posti. Joillakin alueilla palvelurakenteen ehtoihin on kirjattu jokin tietty väestömäärä. Jos väestömäärä laskee alle tietyn rajan, palveluverkko otetaan tarkasteluun. Tällaisissa tapauksissa kuntaliitos ei ole varsinainen syy palveluverkon tarkasteluun, vaan väestömäärän väheneminen, joka taas voi johtua monista asioista. Kuntalaiset saattavat kokea jotkut palvelut, kuten esimerkiksi vanhustenhuollon ja kyläkoulut, erittäin tärkeiksi. Nämä palvelut saattavat olla myös alueellisia symboleita ja identiteetin kiinnittymiskohtia. Tällaisissa tapauksissa lakautuspäätökset tai muutokset saatetaan kokea hyvin raskaasti, ikään kuin henkilökohtaisina menetyksinä. Tulkintavääristymät ovat kuitenkin hyvin henkilökohtaisia, ja ne saattavat muodostua vain joidenkin henkilöiden tai ryhmien keskuudessa.

”--muistellaan että kuinka hyvin joskus oli ja kuinka kurjaa nyt on.”

Vaihtelevat ja kerrostuneet kuntaidentiteetidiskurssit

Joillakin alueilla kuntaidentiteetti kiinnittyi selvästi kuntaan. Tällaisissa kunnissa kuntaidentiteetti oli voimakas kunnan sisällä ja kuntalaiset kokivat vahvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. Kuntaidentiteetti saattoi olla myös monikerroksinen, jolloin sama henkilö koki kuntaidentiteetin kiinnittyvän koko kuntaan, mutta jollakin tasolla myös pienempään osaan, kuten asuinalueeseen.

”Kunnalla on vielä oma identiteetti ja se tulee säilymään.”

Osassa kuntia oli liitospäätöksistä huolimatta halu säilyttää kunnan itsenäisyys. Tätä osoittivat esimerkiksi kuntaliitoksesta järjestetyt kansanäänestykset, joissa tulos oli kuntaliitosta vastaan tai äänet jakautuivat hyvin tasaisesti liitoksen kannattajien ja vastustajien kesken.

”Enon ja Pyhäselän osalta ehkä vähän enemmän koukeroita matkassa, itsenäisen kunnan säilyttämisen halu suurempi --”

Kuntaliitosten vastustajista oli tunnistettavissa yksi mielenkiintoinen ryhmä, kunnan uudet asukkaat, jotka vastustivat liitosta. Tätä ryhmää voidaan pitää siinä mielessä yllättävänä, että heille ei ole kehittynyt pitkän ajan kuluessa vahvaa kuntaidentiteettiä, mutta taustalla saattaa olla käsitys kunnasta esimerkiksi hyvien palveluiden kuntana tai miellyttävänä yhteisönä. Toisaalta tämä ryhmä

osoittaa sen, että kuntaidentiteetti voi muodostua myös hyvin lyhyellä aikavälillä asukkaille. Tätä saattaa selittää myös nopeasti syntyvät ryhmäidentiteetit ja samaistumisen kokemukset. (vrt. Suoni-
nen 2011, 220–221; Bickerstaff ym. 2005, 852.)

”Aktiivisimmat vastustajat, oli niitä jotka oli muutama vuosi sitten muuttaneet.”

Osa kunnan asukkaista taas koki, että kuntaliitos ja rajojen muuttuminen ei vaikuta millään tapaa paikalliseen identiteettiin, sillä rajat ovat muuttuneet ennenkin. Kuntaliitos on koettu jopa positiiviseksi asiaksi, jonka myötä omalle alueelle on saatu esimerkiksi parempia palveluita. Tällaista identiteetin kokemisen tapaa ei siis liitetä kuntapalveluihin ja kuntarajoihin, vaan siinä korostuu erityisesti paikallisuus, paikallinen alue ja esimerkiksi vanhat suvut, jotka ovat vaikuttaneet alueella pitkään. Osa liitoksen vastustajista on saattanut myös todeta jälkeenpäin, parin vuoden kuluttua liitoksesta, että päätös oli ollut oikea ja niin tuli tehdä, vaikka se aluksi vaikutti väärältä päätökseltä.

”Ne jotka olivat suvut olleet vuosisatoja, ei tässä mikään häviä, rajat muuttuu, oli oikein että aikanaan liitettiin, he ovat saaneet kaiken sen palvelun mitä tarvivat, eivät ole kokeneet ollenkaan huonona, enemmän saanut myönteistä.”

Kuntaliitokset voitiin nähdä lisäksi erilaisten intressien saavutuskeinoina. Esimerkiksi keskuskau-
pungin näkökulmasta liitoksilla saatettiin hakea uusia imagollisia ja vetovoimaan liittyviä tekijöitä. Kuntaliitokset saatettiin nähdä keinona kaupunki-identiteetin vahvistamiseksi ja kilpailuvaltiksi suhteessa muihin läheisiin suuriin kaupunkeihin.

”Halu kasvaa ja asemoitua Itä-Suomessa johtavana kasvukeskuksena, intressi minkä takia nää on tehty.”

Kaikki kunnat eivät olleet yhtä herkkiä muutosprosessille. Eräässä pitkän historian omaavassa kunnassa ei ollut noussut voimakkaita pelkoja kuntaliitoksen aikana. Vahvan identiteetin kunnissa kuntaliitoksia ei pelätty, koska niillä ei koettu olevan vaikutuksia paikalliseen identiteettiin. Uuden kuntarakenteen ei katsottu uhkaavan pitkiä perinteitä ja paikallista historiaa. Paikalliset ajattelivat, että kuntarajoissa on tapahtunut muutoksia aikaisemminkin, eivätkä nämä muutokset heikennä aluetta. Tällaisissa kunnissa identiteetti ei kiinnittynyt kuntarajoihin, vaan paikallisyhteisöön. Vaikka alue ei näkynyt omana kuntana kartalta, se oli edelleen tunnistettavissa ihmisten keskuudessa yhtenä osana kaupunkia.

”Niillä ollut oma tällanen (vahva identiteetti) siellä ajateltu että se säilyy.”

Identiteettikokemukset saattoivat kiinnittyä kuntaa pienempiin yksiköihin. Joillakin alueilla ei ollut lainkaan yhtenäistä kuntaidentiteettiä, vaan asukkaat kokivat kiinnittyvänsä enemmän kylään tai taajamaan kuin koko kuntaan. Kuntaidentiteetti muodostui tällöin kylän tai taajaman kautta. Esimerkiksi Jyväskylän seudulla identiteettikokemukset kiinnittyivät hyvin vahvasti kyliin ja kunnan osiin. Kyläidentiteetti oli hyvin vahva Korpilahdella ja taajamaidentiteetti Jyväskylän maalaiskunnassa. Kyläidentiteetin katsottiin periytyvän muiden muassa vanhoista suvuista ja tarinoista, jotka ovat kulkeneet sukupolvelta toiselle. Voimakas kunnan osaan kiinnittyvä identiteetti ei poistanut kuntaliitokseen liittyviä pelkoja. Liitoksen suhteen asukkaat olivat huolissaan, samaan tapaan kuin muuallakin, palveluista ja oman asuinseudun tulevaisuudesta.

”Pieni hajanainen maaseutukunta, jossa kyläkunnat tärkeä elementti.”

”--kyläidentiteetti, hyvin vahva--”

Yhtenäistä koko kuntaa kattavaa identiteettiä on saattanut heikentää vahvojen kylien asema. Kun kunta on jakautunut selkeästi moneen eri keskukseen, on näiden osien täytynyt taistella omista palveluista ja asemasta muita vastaan. Vahva kyläidentiteetti ei heikennä kuntaidentiteettikokemuksia, mutta se on lisännyt kunnan sisäistä kilpailua.

”Kunnan ja kotiseutuidentiteetti hyvin vahva, hyvin omintakeisia kyliä, pitkä kylien välinen riitely.”

Kuntaliitos saatettiin nähdä mahdollisuutena jonkun kunnan osan tai alueen parantamiseen. Kuntaliitosten yhteydessä jaetut porkkanarahat ohjattiin monessa liitoksessa ainakin osittain pienempien kuntien käyttöön. Näillä rahoilla haluttiin vahvistaa kunnan identiteettiä ja tehdä merkittäviä tekoja kunnan hyväksi. Kuntaliitosten yhteydessä saatettiin toivoa lisäksi keskuskunnan merkittävää panostusta muiden taajamien elinvoimaisuuden parantamiseksi.

”Pyhäselän sisäinen visio, että Hammaslahden taajama pitää nostaa uuteen kukoistukseen.”

Päätöksenteossa niin sanotut kahden tai useamman taajaman kunnat olivat ongelmallisia. Taajamilla oli omat edustajansa päätöksentekokoneistossa. Taajamat eivät olleet valmiita luopumaan saavutetuista eduista ja päätöksenteko saattoi osoittautua jakautuneeksi jo pelkästään yhden kunnan sisällä.

”Terveysasemapaalvelut jos mieltii Enon kokosella alueella ei tarvi kahta, kahden vahvemman taajaman alueet ongelmallisia, pulmallisia myös kuntaliitostilanteissa jos jotain taloudellista ja toiminnallista hyötyä pitäis saada.”

”Ongelmana kaks taajamaa, luottamusmielien jakautuminen kummankin taajaman osalta.”

Alueelliset symbolit ja erityispiirteet

Kuntaidentiteetti ei liity pelkästään kuntaan hallinnollisena alueena. Identiteetti voi ilmentyä myös erilaisten alueellisten symboleiden välityksellä. Monessa kunnassa on jokin erityinen paikka tai rakennus, joka symboloi kuntaa tai kuntaan kiinnittyvää toimintaa. Alueelliset symbolit, ja niiden kohtalo nousevat usein merkittävään asemaan kuntaliitoskeskustelussa. Kuntaliitosten yhteydessä alueellisten symboleiden merkitystä ei tulisi aliarvioida. Niillä voi olla erittäin merkittävä rooli paikallisten asukkaiden näkökulmasta. Eräessä kunnassa kuntaliitoksen jälkeen päätettiin myydä paikallisille asukkaille tärkeä symbolinen paikka. Paikalla ei ollut merkittävää rahallista arvoa, mutta keskuskaupungissa ei tunnistettu sen paikallista merkitystä tärkeänä identiteetin kiinnittymiskohtana. Tällaiset päätökset saattavat vaikuttaa negatiivisesti esimerkiksi tulevassa päätöksenteossa ja yhteistyössä.

”Heille se oli äärimmäisen tärkeä yhteisöllisenä kokoontumispaikkana.”

Paikkaan kiinnittyvät identiteetin muodot sisältävät paljon symbolisia elementtejä. Symboleilla koetaan olevan yhteisöllistä merkitystä ja koossa pitävää voimaa. Kunnan symbolina saattaa toimia esimerkiksi jokin tietty paikka kunnan alueella, joka on yhteisesti koettu hyvin arvokkaaksi. Symbolisesti tärkeitä asioita voivat olla lisäksi kuntien vaakunat ja esimerkiksi tietyt perinteiset värit.

”Kehittäminen ja kotiseutuajatus vahvasti kiinni toisissaan. Värit ja muut, vahvin satama.”

”Korpilahden satama kaikkien rakastama, idyllinen.”

Kuntaliitosten yhteydessä kunnissa haluttiin monella tapaa varmistaa paikallisen identiteetin säilyminen ja jatkuvuus. Kunnissa oli pohdittu keinoja identiteetin säilyttämiseen ja suojelemiseen. Tehävä saatettiin antaa esimerkiksi kotiseutuyhdistykselle. Paikalliset toimijat koettiin tärkeiksi identiteetin suojelejoiksi, joilla oli tietämys ja tuntemus paikallisuudesta. Uudessa kunnassa uudet toimijat eivät välttämättä tunnista paikallisia vahvuuksia, vaan niiden suojeleminen haluttiin varmistaa jo ennen kuntaliitosta.

”Siitä mistä huolissaan, keskusta vastaan kylät, vahvistettu keskustaa, ei niin paljon kyliä kuin olisi toivottu, kuinka paljon kyliä voidaan tukea.”

”Minulla on sellanen ajatus ollut, että Halikon kunta antoi kotiseutuyhdistykselle rahan halikkolaisen identiteetin ja edun valvontaan. Pyrkivät vaikuttamaan niiden asioiden puolesta, jotka ovat halikkolaisille tärkeitä.”

Symbolisten elementtien lisäksi kuntaidentiteetti on löytänyt kiinnityskohtia kunnallisista palveluista. Palvelut koetaan hyvin tärkeäksi osaksi kuntaa ja liitoksessa ne koetaan voimakkaasti uhatuiksi. Terveyspalvelut ovat hyvin lähellä kuntalaisten arkea, jonka vuoksi huolet kohdistuvat usein juuri terveyspalveluihin.

”Huoli peruspalveluista kaiken kaikkiaan, terveyspalvelut oli se ensimmäinen uhka, palvelut karkaa pois Korpilahdelta.”

”Jyväskylä laajeni 12 -kertaiseksi maapinta-alaltaan, syystä ihmiset sitä pelkää että palvelut karkaa keskukseen.”

Kuntaliitosten yhteydessä puhutaan paljon palveluiden järjeistämistä. Muutostilanteessa uhat koetaan kuitenkin niin suuriksi ja voimakkaiksi, että pienetkin muutokset saatetaan tulkita keskittämisen alkusysäykseksi. Muutosvaihe on hyvin herkkä ja kuntalaiset toivoisivat, että kaikki säilyisi ennallaan liitoksen jälkeen. Kuntalaisten puheessa on tyypillistä sekoittaa yksityiset ja kunnalliset palvelut. Kuntalaiset saattavat ajatella, että kunnalla on valtaa vaikuttaa yksityisen sektorin päätöksiin. Kuntaliitoksen aikana tapahtuvat muut, liitoksesta riippumattomat muutokset, laitetaan usein kuntaliitoksen syyksi. Kuntaliitosten jälkeen erityisesti pienemmät kunnat ovat voineet saada esimerkiksi parempia erityispalveluita. Parannuksista ei kuitenkaan aina olla tietoisia.

”Saneerausta ei saisi olla, kuntalaiset on tyytymättömiä kun palveluita lähtee, kun mentaliteetti on tää se ruokkii sitä, vaikka palvelut ei oo sinänsä huonontunut.”

”Kovin suurta muutosta ei ole tullut, kuulee paljon et reuna-alueilta viedään kaikki, mut kun kysyy et mitä on viety, pankki ja posti et ei ne liity kaupunkiin esim. Kuusjoelta ei oo mitään lähtenyt mut on järjeistetty on, saatu paremmat tilat, erikoispalvelut parantunut, ei ollut ammattitaitoista lastensuojelua vaan ostettiin, vammaispalvelut saatavissa kaupungin sisältä, tietyllä tavalla parantanut, helpompi hakea omasta kaupungista.”

”Muutokset siinä vaiheessa tuntuu kuntalaisesta pahalta, ja ne haluis kaikki säilyttää.”

5.2 Sosiaalinen diskurssi ja ryhmädiskurssi

Aineistossa on monia kuntaidentiteettiin kohdistuvia diskursseja, joista tässä osassa käsitellään sosiaalisia ja ryhmiin liittyviä puhunnan tapoja. Kunnissa vaikuttavat monenlaiset erilaiset ryhmät, joihin kuntalaiset voivat kokea yhteenkuuluvuuden tunteita. Joissakin kunnissa kuntaidentiteetti rakentui pääosin ryhmäidentiteettien ja sosiaalisten identiteettien varaan eli tunteeseen yhteenkuuluvuudesta ja samaistumisesta oman sisäryhmän keskuudessa.

”--ei perinteistä itsenäisen kunnan identiteettiä. Poliitikkokaarti, yrittäjät, kuntalaiset, eivät esitelleet maalaiskuntalaisina, olivat vaajakoskelaisia, tikkakoskelaisia ja palokkalaisia. Todella vähän, jotka koki maalaiskunnan identiteettiä.”

Politiikan ja poliittisten ryhmien vaikutusta ei voida sivuuttaa kuntaliitoksissa ja kuntaidentiteetti-puhunnassa. Poliittiset aatteet ja ryhmät ovat keskeisiä sosiaalisia kategorioita kunnissa. Poliittisten ryhmien keskuudesta voidaan löytää keskeisiä ryhmän sisällä toimivia mielipidevaikuttajia. Poliittisia linjauksia saatettiin käyttää perusteltuna tukena mielipiteiden taustalla. Esimerkiksi valtakunnalliset poliittiset linjaukset toimivat selkänäojana, kun kunnassa puhuttiin kuntaliitoksista.

”--ja sitten demarien sisällä kun se tilanne muuttu ja murtu, kolme naisdemaria lähti mukaan ja siitä yks kun oli (nimi poistettu), se sai vettä myllyyn vielä enemmän että se lähti se vyöry liikkeelle.”

”Oli sellanen tunne että demarit oli valtakunnallisesti linjannu et pyritään vahvoihin peruskuntiin, niin siinä mielessä, tää yhdistyminen oli linjassa valtakunnallisten linjausten myötä.”

Päätöksenteon kannalta oli mielenkiintoista, miten kuntien sisällä muotoutuneet ryhmät toimivat. Vahvat taajamaidentiteetit ja kokemukset sisäryhmistä vaikuttivat jopa puoluerajojen yli, jolloin taajamaidentiteetti oli voimakkaampi kuin sitoutuminen omaan poliittiseen ryhmään. Tätä näkemystä ei voida tietenkään yleistää kaikkiin kuntalaisiin, mutta ainakin osa päättäjistä oli vahvasti sitoutunut alueelliseen ryhmään.

”Maalaiskunnassa vahvat taajamat, Tikkakoski-, Vaajakoski- ja Palokka-puolue, ylitti puoluerajat”

Kuntaliitosprosessi on vaatinut paikallisen identiteetin uudelleenjäsentämistä monilla alueilla. Kuntaliitoksen rationaaliset perusteet saatetaan ymmärtää hyvin, mutta liitos voidaan kokea jollakin tapaa vääräksi, ikään kuin häpeäksi oman kunnan itsehallinnolle, historialle ja perinteelle. Oman kunnan toimintatavat ja juuret ovat monelle tärkeitä. Paikallista identiteettiä ei voida ohjata ulkoapäin hallinnollisilla uudelleenjärjestelyillä, vaan identiteetin ja muutoksen hyväksymisen on lähdet-

tävä paikallisista toimijoista. Liitosprosessin eteneminen vaatii alueen sisäisen valmiuden ja identiteetin uudelleenjäsentymisen, jonka jälkeen kuntaliitosprosessi saa alueen sisäisen hyväksynnän. Alueen sisäinen hyväksyntä voidaan saavuttaa eri tasoilla. Joillakin alueilla kuntalaiset ovat äänestyksessä osoittaneet enemmistön halukkuuden kuntaliitokselle, kun taas toisissa kunnissa päätös on saattanut mennä läpi vain hienoisella enemmistöllä valtuustossa. Kuntaliitosmyönteisyys tai -kielteisyys on monesti jonkun sosiaalisen ryhmän yhteinen ajattelumalli. Sosiaaliset ryhmät ovat eräänlaisia mielipidevaikuttajia, joiden myötä syntyy yhteisiä tulkintoja kuntaliitoksesta ja sen vaikutuksista.

”-- ainahan näissä on sitä vastustusta ja sitä oloa että tää ei oo oikein ja että se identiteetti häipyi.”

Narratiivit prosessin kulusta

Kuntaliitoksista kerrottiin tarinoita, jotka alkoivat historiasta. Kuntaliitosten taustat olivat usein kaukana historiassa ja valmistelutyötä oli pohjustettu jo pitkään ennen asian virallista esiintuloa. Kertomukset kuvailivat kuntaliitosprosessin eri vaiheita ja tuntemuksia, joita sen aikana heräsi kuntalaisissa, päättäjissä ja viranhaltijoissa. Tarinat kulkivat prosessin läpi ja päättyivät tavallisesti nykytilanteeseen tai pohdintaan mahdollisista tulevaisuuskuvista.

Kuntaliitoksen valmisteluvaiheessa kuntaidentiteetti nousi esiin keskustelutilaisuuksissa sekä kannottoina esimerkiksi paikallismediassa. Kunnissa järjestetyt kuntaliitosaiheiset keskustelutilaisuudet olivat tärkeitä foorumeita. Keskustelutilaisuuksissa oli havaittu, että eri kuntien edustajille oli tärkeää tulla kuulluksi. Erilaiset foorumit tarjoavat mahdollisuuden keskustella paikallisesti tärkeiksi koetuista asioista. Foorumit tarjoavat myös tilaisuuden yhteisesti muodostaa ja jäsentää uudelleen paikallista identiteettiä. Kuntaidentiteettiä ei ole voitu sivuuttaa liitosvalmistelussa, vaan sen käsittelyyn on löydetty oikeanlaisia kanavia monessa kunnassa. Joillakin alueilla identiteettiä on kanavoitu esimerkiksi aluetoimikuntien muotoon. Alueiden sisäinen pohdinta kuntaliitoksesta, ja sen vaikutuksista kuntaan ja identiteettiin on ollut tärkeää. Yhteisen keskustelun ja käsittelyn kautta ryhmät ovat joko hyväksyneet kuntaliitospäätöksen tai päätyneet vastustamaan sitä.

Kuntaliitoksissa erityisen tärkeään asemaan nousivat kuntien keskinäinen tasavertaisuus liitoksen valmistelu- ja toteutusprosesseissa. Keskuskunnan määräävää asemaa ei pidetty hyvänä lähtökohtana, vaan kaikille kunnille toivottiin tasavertaisia vaikutusmahdollisuuksia. Joissakin keskuskunnissa pienempien kuntien asemaa huomioitiin esimerkiksi antamalla päätöksenteossa kaikille kunnille sama päätösvalta, eikä keskuskunnan roolia haluttu korostaa esimerkiksi asukaslukuun perustuvalla

mallilla. Tällaisilla keinoilla voitiin vahvistaa pienten kuntien identiteettiä sekä luoda yhteistä tahtotilaa. Näillä keinoilla koettiin olleen vaikutusta myös liitoshankkeen etenemiseen. Kun pienten kuntien asema on ollut tasavertainen suurempien kuntien kanssa, kokemukset vaikuttamismahdollisuuksista ja oman kunnan arvosta ovat olleet positiivisia. Monien kuntien historiassa oli jo koettu toteutumattomia kuntaliitosyrityksiä. Yhtenä syynä kaatuneisiin liitoshankkeisiin nähtiin keskuskaupungin hallitseva rooli, joka oli saattanut johtaa vuosikausia kestäneisiin tulehtuneisiin suhteisiin.

”En koskaan itse kokenut et ois pienet kunnat tullu jyrätyksi.”

Kuntaliitoksiin liittyvä pelko oman kunnan identiteetin katoamisesta oli yleistä ennen liitosta. Suurissa päätöksissä, kuten kuntaliitoksissa, päättäjät kokivat paineita oikean valinnan tekemisestä. Taustalla vaikuttivat epäonnistumisen pelko päätöksenteossa ja kuntaliitosasiassa erityisesti päätöksen lopullisuus. Kun päättäjät ovat aiemmin kokeneet onnistuneensa päätöksenteossa, onnistumisen tunne on levinnyt myös paikallisyhteisöön. Tätä kautta onnistuneet ja hyviksi koetut päätökset vaikuttivat positiivisesti kunnan identiteettiin. Onnistuneet päätökset voivat symbolisoida myös esimerkiksi rakennukseen, kuten uuteen urheiluhalliin, josta on iloa monelle kuntalaiselle, ja siitä voidaan olla yhteisesti ylpeitä. Kuntaliitoksen yhteydessä tehtävät päätökset on tehty kahdella tasolla, henkilökohtaisesti ja kollektiivisesti. Nämä tasot elävät päällekkäin, ja niitä ei ole aina mahdollista erottaa toisistaan. Esimerkiksi päättäjien on tehtävä oma henkilökohtainen ratkaisu eli yksilön päätös äänestystilanteessa. Päätöksentekijään vaikuttavat myös erilaiset ryhmät ja sosiaaliset ympäristöt. Tärkeitä ryhmiä saattavat olla muiden muassa poliittiset ryhmittymät ja kunnanvaltuuston tai –hallituksen jäsenyys.

Kuntaliitoksille on ollut tyypillistä jossakin määrin jälkiarvostelu, joka liittyy myös muisteluun oman kunnan itsenäisestä ajasta. Osassa kunnista toiminta ennen kuntaliitosta on saanut legendanomaisia piirteitä. Vanhan kunnan toiminta on nostettu jalustalle, ja sen muistellaan olleen parempaa kuin kuntaliitoksen jälkeen toiminta uudessa kunnassa. Entiset ongelmat ovat saattaneet unohtua ja uuden kunnan toiminnassa korostuvat huonot puolet ja positiiviset muutokset saatetaan vaieta. Tällaisella puhunnalla vahvistetaan oman sisäryhmän identiteettiä ja suljetaan pois ulkoryhmän eli uuden kunnan tuottamia hyötyjä. Uuden kunnan myötä koetaan, että asiat ovat menneet huonompaan suuntaan.

Kuntaliitospäätös voidaan luokitella niin sanotuksi ilkeäksi ongelmaksi (wicked problem) (vrt. Rittel & Webber 1973). Tätä kuvastaa esimerkiksi tilanne, jossa kunnalla ei ole taloudellisia edellytyksiä jatkaa itsenäisenä, mutta kunnan itsenäisyys koetaan kuitenkin kuntalaisten ja päättäjien näkö-

kulmaksi tärkeäksi ja suojelemisen arvoiseksi asiaksi. Päätöksenteossa ollaan kahden tulen välissä. Päätettiin kunnassa jatkaa itsenäisenä tai tehdä kuntaliitos, niin molemmilla päätöksillä on ei-toivottuja seurauksia. Ilkeitä päätöksiä on siis huomattavasti vaikeampi tehdä kuin yhteishenkeä nostattavia päätöksiä. Kuntaliitoksiin ja yhteistoimintaan liittyvät päätökset ovat kauaskantoisia, ja monet ovat kuvanneet ongelmana sitä, että ”ei voida kulkea kahta polkua” eli päätöksen jälkeen ei tiedetä, mitä olisi tapahtunut, jos olisi valittu toisin. Kuntalaiset kantavat itse vastuun sekä hyväksi että huonoiksi koetuista päätöksistä (vrt. Harisalo 2011, 41).

”Se vahvistaa identiteettiä, kun pysytään hyvillä urilla.”

Liitospäätöksen jälkeen paikalliset identiteetit ovat nousseet voimakkaasti esiin esimerkiksi palveluverkkokeskusteluissa. Päätöksenteossa saattaa näyttäytyä vanhat kuntarajat ja niin kutsutut kunta-alueet. Vastakkainasettelu saattaa kulminoitua myös kaupunki-maaseutu –asetelmaan erilaisina mielipiteinä esimerkiksi alueiden kehityssuunnista. Palveluverkon uudelleenjärjestelyissä virkamiesten toimintatavoilla on ollut merkitystä siihen, miten muutokset otetaan vastaan. Joillakin alueilla kuntalaisten suhtautumiseen esimerkiksi yksikön lakkauttamispäätökseen vaikutti se, millä tavalla viranhaltijat esittivät asian. Viranhaltijoiden inhimillinen suhtautuminen päätöksiin koettiin tärkeäksi. Esimerkiksi Korpilahden kunnan lakkauttaminen vietiin kunniakkaasti loppuun. Kunnan viimeisessä valtuuston kokouksessa (joulukuu 2008) pidettiin muistopuheita ja kotiseutuyhdistykselle ojennettiin kunnan vaakuna. Korpilahden tapauksessa kuntalaiset saattoivat käsitellä kunnan lakkauttamista yhteisesti, oman sisäryhmän kanssa.

”Virkamiehillä pitää olla myötätuntoinen saattohoito -asenne.”

Kuntapäätäjien ja kuntalaisten välinen viestintä liitosprosessissa on joiltakin osin koettu haastavaksi. Kuntalaisten näkökulma on monesti hyvin konkreettinen, ja se kiinnittyy olemassa oleviin asioihin, esimerkiksi alueellisiin symboleihin. Pitkän aikavälin suunnitelmallisuus ja varautuminen tulevaisuuden haasteisiin koetaan toisinaan vaikeaksi ymmärtää kuntalaisten sekä toisinaan joidenkin päättäjien keskuudessa. Kuntaliitoksessa keskustelu saattaa heilahdella ääri-laidasta toiseen. Välillä tulevaisuus nähdään erityisen synkkänä ja toisinaan päättäjät syyllistyvät kuntaliitoskeskusteluissa liian positiiviseen tulevaisuuskuvan maalailuun. Tämä saattaa aiheuttaa närkästystä kuntalaisissa, kun lupaukset eivät toteudu halutulla tavalla. Pettymyksiin saattavat liittyä myös erilaiset tulkinnat, joita asioista on tehty.

”Luvattiin pitää koko kunta asutettuna ja kaikista kirkonkylistä westendejä.”

5.3 Tunnediskurssit ja puhunnan retoriikka

Kuntaliitosten yhteydessä käytetty retoriikka oli hyvin mielenkiintoista. Haastateltavat puhuivat paljon tunteista ja tunteellisuudesta tietämisen sijaan. Tämä korostaa sitä, että päätöksissä ei aina puhuta pelkästään rationaalisista ratkaisuista, vaan monelle kyse oli hyvin tunteellisista ja henkilökohtaisista päätöksistä. Tässä yhteydessä voidaan puhua tunteiden kulttuurista (kts. Frijhoff 2002, 134), joka yhdistää toisiinsa yksilön tai ryhmän tunteet sekä historiallisuuden.

”Muutos on aina aluksi vähän sellanen pelottava asia.”

”Perniön päättäjien suusta vahva pelko et palvelut loppuu, musta tuntuu et se on vähän asenteesta kiinni, helposti ruokkii itse itseään se tunne, tuntuu et se ei oo totta, mut sitä aika paljo kuulee kuitenkin.”

Tunteellisuus kietoutui puhunnassa moneen asiaan. Tunteet liittyivät paikkoihin, kuten kyliin, sekä palveluihin. Pelko tuntemattomasta tulevaisuudesta ja kuntaliitoksen vaikutuksista oli hyvin konkreettinen. Pelon tunteet olivat joillakin alueilla niin suuria, että ne olivat vähällä jopa kaataa kuntaliitossuunnitelmat. Tunteenomaiselle suhteutumiselle oli tyypillistä saatavilla olevan tiedon väheksyminen ja erittäin epäilevä suhtautuminen kaikkeen liitokseen liittyvään.

”Huolissaan kaikista kylien tulevaisuudesta ja kyl se mikä on ihan ymmärrettävää se lähti tunnepohjalle, on nimittäin syrjäkylien palvelut, pienet asiat loppujen lopuksi, mikä on tulevan kunnan rooli yksityisteiden avustamisessa, vesihuoltoavustuksissa, parhaat käytännöt oli, mitä käy kyläkouluille, suurimmalla osalla enemmän se tunne.”

”Tunne-elämää, siellä oli joukko ihmisiä että vaikka mitkä faktat olis mitä niin ei panna yhteen.”

”Suurin on pelko, tunne, tunteenomainen suhtautuminen asioihin.”

Kuntalaisten tärkeäksi kokemat palvelut aiheuttivat haasteita pienten kuntien taloudelle. Kunnallisten symbolien ja palveluiden ylläpitäminen oli raskas taakka pienelle kunnalle. Kun palvelut koettiin henkilökohtaisesti kuntalaisten keskuudessa, niiden karsiminen oli hyvin vaikeaa. Kunnat saattoivat ajautua taloudellisesti heikkoon tilanteeseen, kun päättäjät eivät olleet valmiita karsimaan mitään palveluita. Vaikeiden päätösten myötä kuntaliitokset saatettiin kokea keinoina välttää ikävät ratkaisut ja saneeraus kunnan toimesta. Uuden kunnan alaisuudessa tiedettiin saneerauksen olevan edessä ja ikävät päätökset saatettiin siirtää uuden valtuuston päätettäväksi, jolloin paikallinen identiteetti ja yhteishenki saatettiin säilyttää tahrattomana. Uudessa kunnassa tehdyt säästötoimet saatettiin laittaa kuntaliitoksen syyksi.

”Semmonen ja kuntaliitoksessa varsinkin tunnepohjalla suuri yleisö arvosteli näitä asioita, ei ymmärrä niitä paineita että kun ei raha riitä. Kansalaiset pysäytti siihen suuntaan kun tuli vaihdos, kukaan ei ajattelu, että millainen olis (ollut ilman liitosta) pysäytti siihen kun tuli liitos.”

”Sanotaan että ennen oli paremmin.”

Kuntalaisten identiteetin kiinnittyminen kuntaan oli yleistä, ja se heijastui vahvaan tunteellisuuteen kuntaliitospuhunnassa. Joissakin kunnissa itsenäisyyden menettämisen merkitys oli tunnistettu ja kunta haluttiin saattaa kunniakkaasti loppuun, puhuttiin jopa saattohoidosta, jota tehtiin kunnan loppuvaiheessa. Ihmiset kokivat tärkeäksi käsitellä yhdessä vaikean tilanteen, ja puhua siitä muiden kuntalaisten ja päättäjien kanssa.

”Itte keksin, se oli ihan selkeä, kuulin niin paljon henkilökohtaista traagista kertomusta, miten kunnan menettäminen - - teurastussymboliikkaan liittyvä. Aika monta puhetta pidin siitä itekin, siitä sitten tota. Siihen liittyen, vahvuutena että sitä ei pitäis missään tapauksessa hävittää.”

”Ihmisillä on tärkeää tulla kuulluksi, saada sanoa mielipide ja tulla kuulluksi.”

Kuntaidentiteetin suojelemiseksi käytettiin kuntaliitosten yhteydessä tietynlaista retoriikkaa. Kunnille oli olennaista esimerkiksi se, millä tavalla liitos toteutettiin. Joissakin kuntaliitoksissa kaikki entiset kunnat lakkautettiin ja liitoksessa perustettiin uusi kunta. Uuden kunnan perustaminen voidaan kokea helpommaksi kuin liittyminen toiseen kuntaan. Tällöin kaikki kunnat ovat ikään kuin saman tilanteen edessä, eikä mikään kunnista pääse jatkamaan suoraan vanhasta kunnasta liitoksen jälkeen.

”Jokainen kaupunkiseutu on erilainen, meillähän ei tehty kuntaliitosta, vaan lakkautettiin kaikki kunnat ja perustettiin uusi Kouvola.”

Kuntaliitoksen vastustuksesta puhuttaessa jotkut haastateltavat halusivat olla erityisen vahvasti uuden kunnan puolella ja korostivat päätöksen rationaalisuutta. Samaan aikaan liitoksen vastustusta ikään kuin vähäteltiin, mutta sitä ei kuitenkaan kielletty. Päätös nähtiin rationaalisesti ajateltuna järkevänä, mutta tunteellisuus vanhaa kuntaa kohtaan oli kuitenkin edelleen olemassa. Haastateltavat saattoivat samassa yhteydessä kertoa, että liitoksen vastustusta ei juurikaan ollut, mutta samassa lauseessa kuitenkin palata liitoksen vastustukseen. Rationaaliset syyt liitokselle olivat päättäjillä hyvin tiedossa, ja niillä haluttiin perustella liitoksen tarpeellisuutta.

”Oli jonkun verran (vastustusta) oli mutta mun mielestä sillä tavalla mitä ihmisten kanssa jutteli ja kuulemistilaisuuksissa oli mukana niin kuitenkin ymmärrettiin että se on välttämätön asia. Et sitä

vastustusta ei ihan hirveästi ollut, mutta ainahan näissä on sitä vastustusta ja sitä oloa että tää ei oo oikein ja että se identiteetti häipyä mut se meni tosi hyvin täällä. Ei oo jälkeenkään kuulunut mitään kovin negatiivista. Ollaan oltu aika tyytyväisiä, en oo kokenut päättäjänä et olis sitä negatiivista tullut, mutta ainahan sitä päättäjänä tulee, mut se on pakon sanelemana juttu, tulevaisuudessa ei pärjätä.”

”On se iso myllerrys se, muutosvastustus on luonnollinen asia, tuntuu et vaikka siinä mitä tehtäis se ei kivutta mene, ihmiset on erilaisia, toiset näkee mahdollisuuksina, suurin osa, sit on niitä jotka on hyvin muutosvastasia, kaikkia ei koskaan saada sillä tavalla positiivisesti sopeutumaan vaikka mitä tehtäis, ihmiset on erilaisia.”

Oman kunnan alue on monelle kuntalaiselle tuttu ja asukkaat hahmottavat kunnan kokonaisuutena. Kuntaliitoksen myötä rajat muuttuvat ja omaan asuinkuntaan tulee paljon uusia alueita, jotka saattavat olla vieraita. Pienemmän kunnan alue tuntuu usein myös asukkaiden näkökulmasta helpommin ymmärrettävältä. Kuntaympäristön tuttuus luo turvallisuuden tunnetta asukkaille, kun taas uusi suurempi kunta voi aiheuttaa turvattomuuden tunnetta, kun aluetta on vaikeampi ”ottaa haltuun”. Yksilöiden kokemukset ja tavat hahmottaa vallitsevaa ympäristöä heijastuvat kuntaliitoskeskusteluun ja turvallisuuden tunteen kokemiseen.

”Kunta tarjoaa myös turvaa.”

Kuntaliitoksia kohtaan on usein monenlaisia pelkoja, joiden syitä ei aina ole selittävässä millään rationaalisilla tekijöillä. Pelot saattavat liittyä myös tunteenomaiseen suhtautumiseen kuntaliitosta kohtaan, kun uhattuna ovat alueelliset symbolit. Ajatukset muutokseen liittyvästä tuntemattomasta tulevaisuudesta ja erityisesti omaan asuinalueeseen kohdistuvista muutoksista aiheuttavat epävarmuutta. Jos pelon tunteille ei ole löydetty oikeanlaisia käsittelykanavia, ne ovat voineet purkautua epämiellyttävällä tavalla esimerkiksi päättäjiin kohdistuneena uhkailuna. Pelko saattoi päättäjien taholla liittyä ajatukseen keskuskunnan dominoivasta asemasta. Keskuskunnissa nähtiin myös, että pienillä ratkaisuilla voitiin lisätä muiden kuntien luottamusta keskuskuntaan.

”--jos ei olis annettu periksi niin ei olis tullut liitosta, olis kaatunut pieniin asioihin.”

Kuntaliitoksissa kuntien identiteetit joutuvat uudenlaisen haasteen eteen. Muutokseen liittyy hallinnollisten järjestelyiden lisäksi emotionaalinen puoli (vrt. esim. Zimmerbauer & Suutari 2007, 357). Kuntaidentiteettiin liitetään keskeisesti tunnekokemukset, sekä ihmisten huolet ja pelot alueen tulevaisuudesta. Kuntaliitoksessa herää muutoksen vastustusta, kun tutuksi mielletty alue, eli oma kunta, ja siihen liittyvät symbolit tuntuvat katoavan. (vrt. esim. Zimmerbauer & Suutari 2007,

356–357.) Paikallisuus ja oman kunnan symboliset elementit nousevat uudenlaiseen arvoon ja merkitykseen, kun niiden olemassaolo on uhattuna. Kuntaliitoksissa usein pieniksi tai vähäpätöisiksi määritellyt, symboliset asiat saattavat nousta hyvin tärkeiksi. Kuntaidentiteettikokemukset vaihtelevat eri alueilla, mutta myös saman alueen sisällä, mikä kertoo identiteettikokemusten henkilökohtaisuudesta. Kuntaidentiteetti on muodoltaan heterogeeninen, ja se saa erilaisia muotoja ja kiinnittymiskohtia eri alueilla ja eri ihmisten käsityksissä.

5.4 Kunnan deinstitutionalisoituminen

Kuntaliitosalueilla on selvästi havaittavissa deinstitutionalisoitumiseen liittyviä piirteitä. Esimerkiksi entisellä Korpilahden kunnalla on edelleen omat internet-sivut, joita voidaan pitää deinstitutionalisoituneen kunnan säilyneenä osana, jota ylläpidetään dokumentoituna tietona. Kunnan identiteetti on edelleen olemassa, vaikka kunta on hallinnollisena yksikkönä sulautunut uuteen Jyväskylään. Edelleen ylläpidetyt internet-sivut kuvastavat ainakin joidenkin kunnan alueen asukkaiden halukkuutta säilyttää Korpilahteen kiinnittyvä identiteetti. Korpilahdella ilmestyy myös edelleen oma paikallislehti, mikä kuvastaa halua säilyttää ja uusintaa korpilahdelaista identiteettiä. Tällaisten toimien kautta Korpilahden identiteetti ei elä pelkästään muistitiedon varassa, vaan Korpilahdella tuotetaan edelleen entisen kunnan alueeseen liittyvää dokumentoitua tietoa. Korpilahden kunta elää uuden Jyväskylän rinnalla deinstitutionalisoituneena alueena.

”Korpilahti on entinen Suomen kunta, joka sijaitsee Keski-Suomen maakunnassa, Länsi-Suomen läänissä. Korpilahti oli itsenäinen vuoden 2008 loppuun saakka, jonka jälkeen Korpilahti liitettiin osaksi Jyväskylää.” (Korpilahti 2012)

”Korpilahdella julkaistaan paikallislehteä, nimeltään Korpilahti-lehti, jota julkaisee Korpilahden Paikallislehti Oy.” (Korpilahti 2012)

Korpilahden lisäksi myös muilla tutkimusalueilla on havaittavissa deinstitutionalisoitumiseen liittyviä piirteitä. Vanhojen kuntien ei haluta katoavan ihmisten tietoisuudesta, vaan entiset kunnat ovat muuttuneet paikoiksi ja alueiksi, joissa ylläpidetään deinstitutionalisoituneen kunnan identiteettiä. Esimerkiksi entisestä Halikon kunnasta löytyy yksityishenkilön ylläpitämä valokuvagalleria. Sivusto on perustettu ennen kuntaliitos, ja se jatkaa edelleen aktiivista toimintaa. Sivuilla kerrotaan Halikon liittymisestä Saloon.

”Halikko oli itsenäisenä kuntana vuosina 1867–2008 ja 1.1.2009 alkaen se on kuulunut yhdessä yhdeksän muun kunnan kanssa perustettuun Salon kaupunkiin.” (Halikko 2012)

Kouvolaan liittyneestä entisen Jaalan kunnan alueesta taas löytyy info-sivusta, jossa kerrotaan paikallisista tapahtumista ja palveluista. Sivustolta käy ilmi, että Jaalassa pidettiin esimerkiksi Jaalan pitäjänkokous teemalla ”*Miten menestytään Kouvolaassa, näkökulma Jaalasta*” (Jaala 2012). Sivusto osoittaa, että Jaalan alueella toimitaan edelleen aktiivisesti alueen elinvoimaisuuden puolesta.

5.5 Kuntien ohjaus ja kuntakulttuurit puhunnassa

Kuntien ulkopuolinen ohjaus on koettu kahdella tavalla. Toinen ryhmä ajattelee, että ulkopuolinen ohjaus ei pääse käsiksi paikallisuuteen ja paikallisesti tärkeisiin elementteihin. Kuntakartat nähdään tietämättömien piirtäminä rajoina, jotka saattavat jopa loukata paikallista identiteettiä. Toisen näkemyksen mukaan uudet rajat ja hallinnolliset järjestelyt eivät vaikuta suoranaisesti paikalliseen kuntaidentiteettiin. Syrjäseutujen identiteetit ovat kuitenkin voimakkaasti kiinnittyneet palveluihin ja palvelut ovat joidenkin alueiden elinehto. Tällaisilla seuduilla palveluiden karsiminen voi nostattaa hyvin voimakkaan paikallisen vastustuksen, kun identiteetti koetaan uhatuksi.

”Ei ole yhtä käyttäytymismallia, siksi on älytön toi kuntakartta jos alkaa väkisin painaan sitä, paikallishallinnon ja paikallisuuden ja identiteetin tuntemattomuutta.”

”Ei sillä paikallista identiteettiä vielä muuteta jos tehdään hallinnollisia ratkaisuja, mut jos niiden ratkaisujen myötä aletaan syrjästä karsia palveluita, sieltä alkaa ne identiteetit vyöryä päälle.”

Kuntakulttuurit ovat osa kuntaidentiteettiä. Eri kunnissa on ollut erilaisia tapoja ja perinteitä hoitaa asioita. Kuntakulttuurit liittyvät esimerkiksi siihen, miten luottamushenkilöitä otetaan mukaan asioiden valmisteluun tai siihen, millaisia asioita hallituksen kokouksissa käsitellään. Joissakin kunnissa hallitustyöskentely pysyttelee strategisella tasolla, kun taas usein pienemmissä kunnissa hallituksessa käsitellään myös operatiivisia asioita. Nämä tavat ovat toisinaan ajautuneet törmäyskurssille kuntaliitosten yhteydessä. Kuntakulttuurit ovat osa kunnan arkipäiväistä toimintaa, joka näyttäytyy erityisesti kunnan työntekijöille, viranhaltijoilla ja päätöksentekijöille. Muutokset oman kunnan toimintatavoissa ovat pitkällisiä prosesseja ja monessa kunnassa on kaivattu vanhoja toimintatapoja. Keskusteluissa on lisäksi pohdittu sitä, minkä kunnan kulttuuri on ottanut vallan uudessa kunnassa.

”Kuntakulttuurit vuosikymmenien aikana syntyneet, ne jotka vanhasta Kouvolaasta tuli, on aika paljon kaipaillut sitä vanhaa kulttuuria, en tiedä tuotiinko tähän jonkun kunnan, mut on tää jonkin verran erilaista nyt.”

”Täs on tällanen tehdaspaikkojen kulttuuri tänne tullut.”

Maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelu on noussut esiin monilla alueilla. Maaseutualueilla on jouduttu karsimaan palveluita, ja siellä ollaan oltu huolissaan asukasmäärän vähentymisestä. Syrjäisemmät seudut käyvät kamppailua olemassaolostaan. Kaupungit ja keskusta-alueet nähdään voittajina, joihin on keskittynyt asutus sekä palvelut. Usein ajatellaan, että kaupungeilla ei ole liitoksissa mitään menetettävää, vaikka todellisuudessa taloudelliset ja kulttuuriset kysymykset koskettavat myös keskuskuntia. Liitosalueilla on koettu, että kuntaliitoksen jälkeen on täytynyt tehdä päätöksiä sen suhteen, että keskitytäänkö alueella keskustan elinvoimaisuuteen vai tuetaanko ja ylläpidetäänkö maaseutua edelleen. Kysymykset ovat tärkeitä maaseudun asukkaille ja heidän paikalliselle identiteetilleen ja tulevaisuudelle, mutta myös kaupunkien keskustoille, jotka käyvät kamppailua muiden kaupunkiseutujen kanssa.

”Maaseutu-kaupunki näkökulma on noussut vahvasti esiin, mitä enemmän syrjästä palveluita karsitaan sitä enemmän kulminoituu ristiriita.”

”Valitaanko että pyritään vahvistamaan keskustaa ja harvoja taajamia, vai halutaanko että siellä maaseutu ja haja-alueella on asutusta.”

5.6 Puhunnan diskurssit – kuka identiteetistä puhuu?

Diskurssianalyttisestä näkökulmasta katsottuna on keskeistä pohtia, kenen äänellä haastateltavat puhuvat, kun he puhuvat kunnasta ja kuntaidentiteetistä. Tätä pohditaan jäsenyyden kategorisoinnin analyysin avulla (kts. s. 38). Seuraavaksi esitellään niitä eri diskursseja ja ääniä, joita aineistosta on löydettävissä. Puhunnan eri diskurssit on jaettu kahteen tasoon, ylempään ilmiö-tasoon (makrotaso) sekä konkreettisempaan roolitasoon (mikrotaso). Puhunnan diskurssit ja eri roolit eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan ne voivat ilmetä yhtä aikaa haasteltavien puhunnassa.

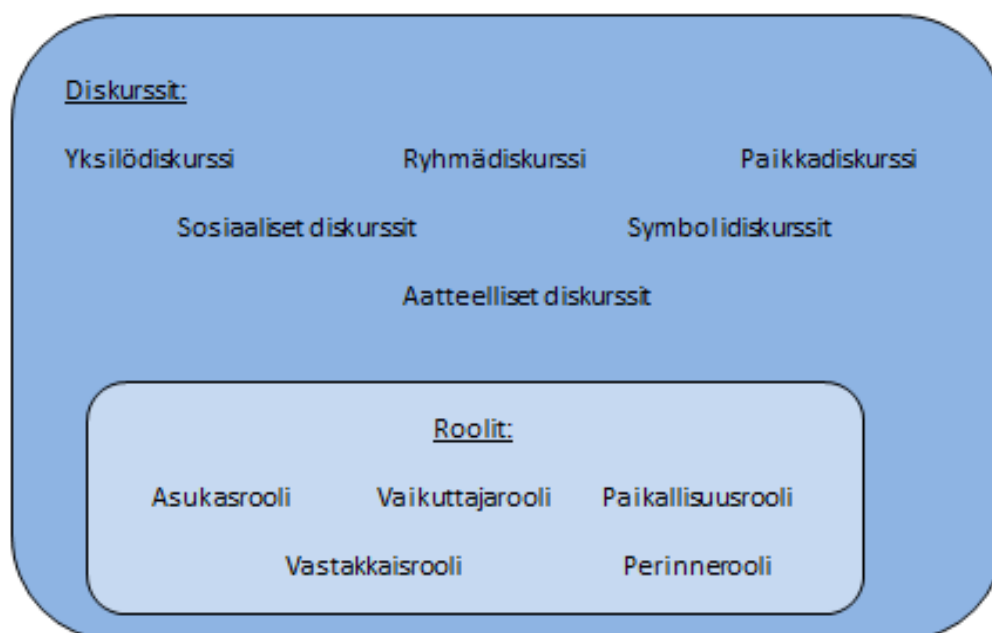
Kun kuntaidentiteetin diskursseja pohditaan ilmiötasolla, voidaan joukosta erottaa kategorioita, jotka pohjautuvat myös teoreettiseen viitekehukseen. Haastateltavat puhuivat kunnasta ja kuntaidentiteetistä omasta näkökulmastaan käsin. Tätä lähtökohtaa nimitetään tässä tutkimuksessa *yksilödiskurssiksi*. Haastateltavat kokivat monesti kuuluvansa johonkin ryhmään, jonka edustajina he toivat mielipiteitään esiin. Tyypillinen ryhmämuoto oli esimerkiksi jokin puoluepoliittinen ryhmä. Näitä puhunnan muotoja voidaan nimittää *ryhmädiskursseiksi*. Ihmiset edustavat erilaisia arvoja ja maailmankuvia. Niiden mukaan ihmiset myös arvottavat päätöksentekoa ja toimintaa. Poliitiikka ja erilaiset aatesuunnat näyttävät kunkontekstissa voimakkaasti. Kunnissa nousee esiin myös hyvinvointivaltioon liittyvä puhunta. Erilaiset näkemykset hyvinvointivaltion palvelutarjonnasta lukeutu-

vat osaksi tätä kategoriaa. Näiden puhunnan tapojen kategoriaksi tässä kontekstissa nimetään *aatteellinen diskurssi*. Ihmiset tuntevat kuuluvansa monenlaisiin sosiaalisiin kategorioihin, kuten työsäkäyviin, eläkeläisiin tai lapsiperheisiin. Eri kategorioiden edustajat voivat arvottaa eri asioita tärkeiksi. Perheelliselle saattaa olla tärkeää lähellä sijaitseva koulu ja päiväkoti, eläkeläiselle taas terveyspalvelut ja vanhustenhuolto. Sosiaalisen kategorian mukaan luokiteltuja puhunnan muotoja voidaan nimittää *sosiaalisiksi diskursseiksi*. Yksi keskeinen teema haastateltavien puhunnassa on fyysisiin paikkoihin kiinnittyvät identiteetit. Kuntaidentiteetikokemus voi kiinnittyä esimerkiksi kylään, kaupunginosaan tai johonkin rajattuun alueeseen. Tällaisia kiinnittymisiä nimitetään *paikkadiskursseiksi*. Edellä mainittujen diskurssikategorioiden lisäksi on syytä nimetä vielä yksi oleellinen kategoria. Joidenkin henkilöiden kuntaidentiteetti nojautuu symbolisiin asioihin. Näitä symboleja voivat olla esimerkiksi kunnan vaakuna, jokin merkityksellinen rakennus tai kunnan nimi. Tämän kategorian puhuntamuodot nimetään *symbolidiskursseiksi*.

Seuraavaksi esitellään konkreettisempia diskurssimuotoja eli erilaisia roolitasoja, joita haastateltavien kerronnasta on tunnistettavissa. Kaikki haastateltavat olivat jonkun kunnan asukkaita. Tätä muotoa voidaan nimittää *asukasrooliksi*. Asukasrooli on hyvin keskeinen puhunnan taso kuntaidentiteetidiskursseissa. *Vaikuttajarooli* on merkittävä kuntakontekstissa. Kunnan poliittiset päättäjät sekä viranhaltijat voidaan lukea kuuluviksi tähän kategoriaan. Kuntaliitoksessa poliittisilla päättäjillä on keskeinen rooli kuntaliitospäätöksessä, kun viranhaltijat vaikuttavat taas asioiden valmistelussa. Kuntalaiset voidaan nähdä mielipidevaikuttajina, yhtä lailla kuin paikallismedian edustajat. Joissakin kunnissa on järjestetty kansanäänestys kuntaliitoksissa, jolloin kaikille kuntalaisille on tarjottu mahdollisuus kertoa oma mielipide kuntaliitoksesta. Nämä roolit voidaan liittää ryhmädiskurssiin, sosiaaliseen diskurssiin, aatteelliseen diskurssiin sekä yksilödiskurssiin.

Paikkadiskurssin alaisuuteen voidaan liittää useita roolikategorioita. Kuntalaiset kokevat olevansa kyläläisiä, taajaman asukkaita, kuntalaisia ja paikkakuntalaisia. Näitä rooleja voidaan nimittää *paikkallisuusrooleiksi*. Ne edustavat sitä paikan ja paikallisen tason muotoa, johon kuntalainen kokee samaistuvansa. Kunnan asukkaat saattavat määritellä omaa paikantumistaan myös vastakohtien kautta. Näitä rooleja nimitetään *vastakkaisrooleiksi*. Vastakkaisrooli syntyy esimerkiksi keskuskaupunki – maaseutu – vastakkainasettelusta. Tässä roolissa oma asemointi tapahtuu vastinparin kautta. Lisäksi paikkadiskurssiin voidaan vielä liittää alueellisen perinteen edustajat ja vaalijat. Tällaiset henkilöt omaavat usein pitkän asumishistorian tietyssä paikassa, jonka myötä heille on kehittynyt vankka historiantuntemus sekä halu säilyttää alueelle ominaista perinnettä. Tällaista roolia nimitetään *perinnerooliksi*.

Diskurssi- ja roolikartta

Kuvio 4. Diskurssi- ja roolikartta

5.7 Kuntaidentiteetti ehjänä liitoksen läpi

Kuntaliitokset ovat asettaneet erilaisia ja eritasoisia paineita tutkimusalueiden kuntaidentiteeteille, kun esimerkiksi kuntien rajat ja nimet ovat muuttuneet. Erityisen mielenkiintoista kuntaidentiteetti-puhunnassa on se, että eri kunnat ovat reagoineet hyvin eri tavoin kuntaliitoksiin. Kunnan asemasta osana uutta kuntaa ollaan joillakin alueilla oltu erittäin huolestuneita. Joillakin alueilla on taas koettu, että kuntaliitos on yksi hallinnollinen muutos muiden joukossa, mikä ei varsinaisesti vaikuta kunnan identiteettiin. Kuntaliitosten aikana on syntynyt paljon erilaisia diskursseja ja tarinoita siitä, mitä kuntaliitoksissa tapahtui kunnille. Kuntaidentiteetti on noussut tärkeään asemaan kuntaliitosten yhteydessä, ja se on kulminoitunut kunnissa eri tavoin.

Kuntaidentiteetit ovat kiinnittyneet ja kulminoituneet toisistaan poikkeavilla tavoilla tutkimusalueilla, mitä voidaan pitää yhtenä selityksenä erilaisiin kokemuksiin kuntaliitoksesta. Kuntaidentiteetti on saattanut olla joillakin alueilla sidoksissa kuntarajaan ja kuntaan hallinnollisena yksikkönä ja toisaalla taas identiteetti on kiinnittynyt esimerkiksi alueellisiin symboleihin. Näiden kahden asian väliltä saattaisi löytyä selitys erilaisiin tapoihin, joilla kuntaliitoksiin on reagoitu liitosalueilla. Jos

kunnan identiteetti on kiinnittynyt alueellisiin symboleihin ja yhteiseen jaettuun historialliseen kokemukseen kunnasta, niin hallinnollisilla muutoksilla ei ole niin voimakkaita vaikutuksia kuntaidentiteettiin. Jos kuntaidentiteetti taas on kiinnittynyt voimakkaasti hallintoon ja kuntarajoihin, identiteetti on koettu erittäin uhatuksi kuntaliitoksessa ja asian käsitteleminen on herättänyt voimakkaita tunteita kuntalaisissa. Kuntaidentiteettitulkinnoissa tulee kuitenkin huomioida niiden subjektiivisuus sekä muuttuva luonne. Kuntaidentiteetti ja oman kotikunnan merkitys saattavat nousta korkeampaan arvoon, kun kunnan olemassaolo on uhattuna.

Kaikkien kuntien osalta voidaan kuitenkin todeta, että tämän tutkimuksen tarkastelujaksolla paikalliset, niin sanotut vanhojen kuntien identiteetit, ovat säilyneet. Ne ovat saaneet uuden deinstitutionalisoituneen muodon. Identiteettipuhunnan diskurssit kertovat edelleen vanhoista kunnista. Voimakkait pelot kuntaidentiteettiin liittyen ovat usein hälventyneet prosessin aikana tai viimeistään pari vuotta sen jälkeen. Kuntaidentiteetti on joillakin alueilla kanavoitunut uusiin kohteisiin ja löytänyt uudenlaisia kiinnittymiskohtia eli kunnissa on tapahtunut deinstitutionalisoitumisprosesseja, joissa kuntalaiset ovat kanavoineet identiteettiään uusiin kohteisiin. Kuntaidentiteetit eivät ole poistuneet tai hävinneet kuntaliitoksissa. Aineiston perusteella voidaan todeta, että joissakin kunnissa kuntaliitos on jopa lisännyt alueen yhteisöllisyyttä ja kunnan merkitys on noussut uudelle tiedostetummalle tasolle ihmisten kokemusmaailmassa.

6. Kuntaidentiteetti elää muutoksessa

Tämän luvun tarkoituksena on pohtia esitettyjen teoreettisten lähtökohtien sekä aineiston kautta, millaisesta ilmiöstä on kysymys, kun puhutaan kuntaidentiteetistä. Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena oli tutkia kuntaidentiteetin ilmenemistä, ja sen erilaisia muotoja vapaaehtoisen kuntaliitoksen tehneissä kunnissa. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimivat Paasin institutionalisoitumisteoria sekä kuntien deinstitutionalisoinnin näkökulma. Tutkimuksessa on tarkasteltu sitä, mikä on kuntaidentiteetti ja miten kuntaliitosprosessi on vaikuttanut alueen asukkaiden kuntaidentiteettikokemuksiin. Tutkimuksessa on lisäksi otettu huomioon ajatus kunnan ajassa muuttuvasta luonteesta, jota on käsitelty kuntahistorian tarkastelun kautta.

Tutkielmassa esitettiin kaksi tutkimuskysymystä: millaisia kuntaidentiteettikokemuksia vapaaehtoisissa kuntaliitoksissa on ilmennyt sekä millaisia muotoja kuntaidentiteetti on saanut kuntaliitosten aikana ja niiden jälkeen? Kuntaliitoksia on tarkasteltu osana historiallista jatkumoa, jolloin kuntaidentiteetissä heijastuvat ne piirteet, jotka ovat muodostuneet kunnassa oleellisiksi kuntalaisten näkökulmasta. Kuntaliitokset ovat tarjonneet erityisen tilaisuuden tarkastella kuntaidentiteetin luonnetta, ja sen kokemisen kannalta oleellisia tekijöitä. Kuntaliitokset ovat voimistaneet kuntaidentiteettikokemuksia, mikä osaltaan myös helpottaa niiden tutkimista. Kun kuntaidentiteetti on muuttunut aktiiviseksi koetussa uhkatilanteessa, sen tutkiminen on tärkeää, koska kuntalaiset ovat heränneet pohtimaan oman kunnan merkitystä. Kuntaidentiteetin voimakas esiintyminen ja kuntaliitosprosessi ovat selvästi kytkeytyneet toisiinsa.

Tutkimuksessa liitoskuntia on tarkasteltu identiteetin kiinnittymisen kohteina, ja huomioon on otettu niiden riippuvuus sekä ajallisista että paikallisista tekijöistä. Tutkimuksessa on pohdittu menneen ja nykyisin vallitsevan kuntaidean luonnetta. Vallitsevan kuntaidean (vrt. Haveri & Airaksinen 2011, 56) mukaan kunnat ovat hallinnan areenoita, joilla on merkittävä rooli toimintojen paikallisessa koordinaatiossa. Kuntaliitosten yhteydessä paikallisuuden luonne kuitenkin muuttuu. Päätöksenteko ja hallinta tapahtuvat edelleen kunnan alueella, mutta joidenkin mielestä päätöksenteko on silti voinut etäännyä verrattuna tilanteeseen ennen liitosta. Paikallisuus on edelleen tärkeää kuntalaisille (vrt. esim. Pyy 1998, 66–67; Neill 1998, 390–391; Haveri 2008, 120), mitä kuvastaa osaltaan myös se, että kuntien välinearvoa korostava malli on ollut jo useita vuosia esillä, mutta se ei ole saanut laajaa kannattajajoukkoa taakseen (vrt. esim. Haveri & Airaksinen 2011, 56). Tätä voivat osaltaan selittää voimakkaat kuntaidentiteettikokemukset. Kuntia ei koeta pelkästään palveluiden tuottajiksi, vaan niihin kiinnittyy monia merkityksiä. Kuntien tarkastelu osoittaa myös, että kuntien

itsehallinnollinen asema koetaan tärkeäksi, ja kuntaliitostilanteessa sen merkitys nousee usein esiin. Monet kuntalaiset puolustavat paikallista itsehallintoa, ja kunnan itsehallinnon sekä palveluiden puolesta ollaan valmiita tekemään täysin irrationaalisilta vaikuttavia päätöksiä esimerkiksi kyläkoulujen suhteen (vrt. esim. Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 38).

Kuntaidentiteettitarkastelussa näyttäytyy erittäin voimakkaasti paikallisuus ja lokalismi. Lokalistiselle ajattelumallille on tyypillistä omien olosuhteiden ja lähtökohtien keskeinen asema (vrt. esim. Pyy 1998, 56; Harisalo 1988, 5–6; Stanyer 1980, 23–28). Lokalismi paikantuu kuntaidentiteettipuhunnassa vanhojen kuntien rakenteeseen uuden kunnan sijaan. Keskiössä ovat oman entisen kunnan toiminnot ja palvelut. Tämä kytkeytyy taas ajatukseen deinstitutionalisoituneesta kunnasta ja kuntaidentiteetistä.

Kuntaliitoksessa vanhat kunnat menettävät itsehallinnollisen asemansa ja uudessa kunnassa on yritettävä sopeutua yhteiseen päätöksentekoon, mikä ei kuitenkaan tutkituilla alueilla ole ollut yksinkertaista. Tästä on seurannut se, että rationaalisuus ja irrationaalisuus kamppailevat kuntaliitosprosessissa (vrt. Haveri & Majoinen 2000, 98). Rationaalisuutta ja irrationaalisuutta voidaan tarkastella emotionaalisen kuntadiskurssin osana. Kuntaliitoksien yhteydessä tunteikkaalla suhtautumisella omaan kuntaan vaikuttaa olevan suuri merkitys päätöksenteossa ja käyttäytymisessä. Paikallisten palveluiden säilyttäminen ja edunvalvonta koetaan erittäin merkittäviksi asioiksi uuden kunnan sisällä. Omaa aluetta eli vanhaa kuntaa halutaan edelleen pitää yllä kuntaliitoksesta huolimatta. Kuntapalvelut ovat monilla alueilla muodostuneet siksi paikallisuuden symboleiksi, joiden olemassaolo halutaan säilyttää. Kuntaliitoksen myötä vanhan kunnan itsehallinnollinen asema on kadonnut, mutta identiteetti voi edelleen kiinnittyä paikallisiin palveluihin. Sosiaalipolitiikan kehittyminen kiinteäksi osaksi kunnallisia palveluita ja kunnallista itsehallintoa (vrt. esim. Palola & Parpo 2011, 48–50; Kananoja ym. 2008, 53–54) näkyy selkeästi aineistosta.

Uusi hallintodoktriini, jonka seurauksena on siirrytty kohti hyvinvointiyhteiskuntaa, on merkinnyt julkisen sektorin roolin vähentymistä. Julkisen sektorin palvelut ovat kuitenkin erityisen korostuneita syrjäseuduilla, sillä muuta palvelutarjontaa ei yleensä ole (vrt. Pyy 1998, 209). Kaupungeissa ja maaseudulla ollaan erilaisessa asemassa palvelutarjonnan suhteen. Maaseudulla palvelut ovat enemmän riippuvaisia kuntien tuotannosta kuin kaupungeissa (vrt. esim. Pyy 1998, 22). Tämä saattaa selittää sitä, miksi maaseuduilla palvelutarjonta kiinnittyy niin voimakkaasti kunnalliseen identiteettiin. Palvelut ovat keskeinen osa kunnan toimintaa ja kunnan tuottamat palvelut ovat ensiarvoisen tärkeitä lähipalveluita, kun alueella ei ole muita palveluntuottajia. Suurten kuntien sisällä kilpailun tarve pienempien kylien välillä on kasvanut (vrt. esim. Pyy 1998, 225–229), mikä näkyy

myös aineistossa vahvana tahtona säilyttää kaikki kunnalliset palvelut entisellään. Uuden kunnan sisällä ei riitä, että palvelu on saatavilla uuden kunnan alueelta, vaan palvelut halutaan säilyttää deinstitutionalisoituneen kunnan alueella.

6.1 Kuntaidentiteetti osana institutionalisointusteoriaa ja kuntien deinstitutionalisoitumista

Kuntien institutionalisoituminen sekä deinstitutionalisoituminen ovat toimineet tämän tutkimuksen teoreettisina viitekehyksinä, joiden kautta kuntaidentiteetin muodostusta ja muutosta on ollut mahdollista tarkastella kuntaliitosprosessin yhteydessä. Tämän osion tarkoituksena on heijastaa teoreettista kehystä uusien kuntien identiteettikehityksen vaiheeseen.

Lähtökohtaisesti voidaan olettaa, että kaikilla kunnilla on ollut jonkintasoinen identiteetti ennen kuntaliitoksia. Tämä identiteetti on syntynyt historiassa pitkän aikavälin kehityksen tuloksena. Kuntaliitos on deinstitutionalisoitumisprosessi, jossa alueella on tapahtunut rakenteellinen muutos eli tässä yhteydessä kuntaliitos. Kunnissa tapahtuva deinstitutionalisoitumisprosessi ei kuitenkaan poista kunnissa vaikuttaneita vanhoja instituutioita. Vanhat instituutiot ja symbolit ovat jääneet elämään uusien rinnalle. Analyysissa tuotiin esiin muiden muassa dokumentoitu tieto, jonka kautta vanhoja instituutioita voidaan edelleen uusintaa alueilla. Tämän lisäksi vanhat instituutiot elävät myös muistitietona alueella. (vrt. Riikonen 1995, 90–91; Zimmerbauer 2006, 113–120.)

Deinstitutionalisoituminen tarjoaa yhden näkökulman kuntaliitoksissa tapahtuviin prosesseihin. Paasin institutionalisointusteorian kautta pohdinnassa päästään lähemmäksi kuntien identiteettikehitystä uudessa kunnassa. Paasin teorian ensimmäinen vaihe, territoriaalinen hahmottuminen, on tapahtunut uusissa kunnissa. Kunnalla on uudet rajat, jotka ovat laajentuneet kuntaliitoksien myötä. Uusi kunta on tunnistettavissa virallisesti uudeksi territoriaalseksi kokonaisuudeksi. (vrt. Paasi 1986, 30–33.)

Teorian toinen vaihe, symbolinen hahmottuminen, on tapahtunut kunnissa osittain. Yhtenä symbolisen hahmottumisen vaiheena pidetään kunnan nimeä. Kaikissa uusissa kunnissa on valittu nimi, jota uudesta alueesta käytetään. Symbolinen hahmottuminen voi muilta osin olla kuitenkin hyvin hajanaista. Vanhat alueelliset symbolit elävät vielä uuden kunnan rinnalla. Tällaisia symboleita ovat esimerkiksi kuntien vanhat nimet sekä vanhaan kuntaan kiinnittyvät symboliset paikat ja rakennukset. (vrt. Paasi 1986, 30–33.)

Paasin teorian kolmas vaihe on instituutioiden ja organisaatioiden muodostuminen. Uusissa kunnissa on tapahtunut formaalista institutionalisoitumista. Tämä tarkoittaa sitä, että uudella kunnalla on itsehallinnollinen rooli osana valtioita. Alueen sisäiset, ei-muodolliset, instituutiot ja organisaatiot ovat kuitenkin suuntautuneet vielä pääasiassa vanhoihin kuntiin. (vrt. Paasi 1986, 30–33.) Teorian viimeinen vaihe on identiteetin vakiintuminen, jossa kunnalla on selkeä identiteetti. Tällaista kehitystä ei kuitenkaan ole tapahtunut vielä yhdelläkään tämän tutkimuksen kuntaliitosalueella. Uusien kuntien identiteetit nojautuvat lähinnä formaaleihin muotoihin, kun ihmiset samaistuvat vielä vanhoihin kuntiin. (vrt. emt.) Tutkimustuloksissa on kuitenkin otettava huomioon aikajänne, jolla uusien kuntien identiteettiä tarkastellaan. Kuntaliitokset ovat tapahtuneet vain muutaman vuoden sisällä, jonka vuoksi voidaan olettaa, että uusien kuntien institutionalisointiprosessit ovat edelleen kesken.

Kuntaidentiteetissä näkyvät voimakkaasti ne piirteet, jotka ovat olleet keskeisiä kuntayhteisöjen historiallisessa synnyssä. Kuntien alkuperäinen merkitys on ollut yhteisten asioiden hoitaminen ja oman asuinalueen puolustaminen (vrt. Pyy 1998, 71–72). Kuntaliitosten jälkeen kaikilla alueilla ei voida enää puhua paikallisesta itsehallinnosta, mutta paikallisuuden, kuten oman asuinalueen tai kylän, merkitys voidaan kokea hyvin tärkeäksi. Kuntaliitoksissa syntyneiden suurten kuntien sisällä vanhat kuntarajat ovat kuitenkin edelleen nähtävillä, deinstitutionalisoituneina alueina, ja näiden alueiden identiteetteinä. Kuntaliitoksen jälkeen kunnan sijaan identiteetti voi kiinnittyä deinstitutionalisoituneeseen kuntaan tai paikalliseen yhteisöön. Vaikka kunnat eivät ole enää olemassa virallisten dokumenttien mukaan, ne voivat kuitenkin elää edelleen hyvin voimallisesti alueiden sisällä. Kuntarajojen muutos ja deinstitutionalisoituneet kunnat kertovat edelleen tarinaa paikallisista alueista ja yhteisöistä, jotka olivat ennen itsenäisiä kuntia.

6.2 Kuntaidentiteetti monen tekijän summana

Mikä on kuntaidentiteetti? Tämän tutkimuksen perusteella kuntaidentiteetti voidaan määritellä seuraavalla tavalla:

Kuntaidentiteetti on kuntalaisen samaistumisen kokemus kuntaan, mikä voi ilmetä yhtäaikaaisesti yksilön ja/tai ryhmän kokemuksena sekä eri aluetasoilla; koko kunnasta pienempiin alueisiin, kiinnittyvinä arvoina, tunteina ja kokemuksina.

Tämän tutkimuksen perusteella kuntaidentiteetti on yksi identiteettimuoto, joka jollakin tavalla kiinnittyy sen kokijan koti- tai asuinkuntaan. Kuntaidentiteetti saa erilaisia muotoja eri ihmisten

elämässä. Sen muodot ovat hyvin vaihtelevia ja kiinnityskohdat erilaisia. Kuntaidentiteetti elää muutoksessa, se ei ole stabiili ilmiö. Kuntaliitos on tilanne, joka saattaa voimistaa kuntaidentiteetti-kokemuksia hyvin merkittävästi. Kuntaidentiteetti voidaan lisäksi kokea eri tasoilla samanaikaisesti. Se voi olla yksilöllinen, sosiaalinen tai ryhmään kiinnittyvä kokemus. Lisäksi kuntaidentiteetti voi kiinnittyä johonkin tiettyyn paikkaan, alueeseen tai symboliseen kohteeseen.

Kuvio 5. Kuntaidentiteetin osatekijät

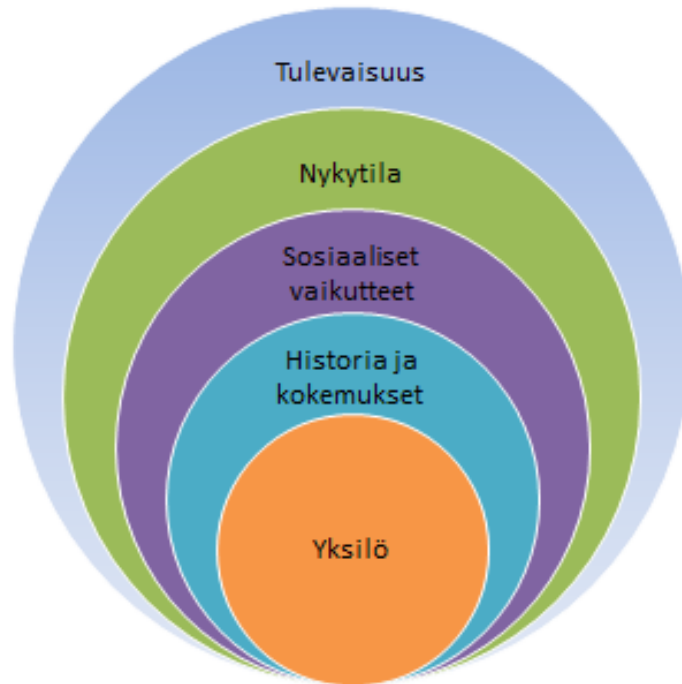
Kuntaliitokset saavat aikaan identiteettien voimistumista. Identiteetit saattavat muuttua kuntaliitosten aikana hyvin aktiivisiksi, vaikka ne olisivat olleet pitkään maltillisia. Yhtä aikaa kuntaidentiteettitutkimus on kiinnostavaa, mutta haasteellista identiteetin muuttuvasta luonteesta johtuen. Identiteetti voi kiinnittyä lähes mihin tahansa asiaan tai paikkaan. Se liittyy lisäksi voimakkaasti tunteisiin ja tunteellisuuteen. Kuntaidentiteetti ei näyttäydy rationaalisena tekijänä, vaan siihen liittyvät perustelut nojautuvat usein tunteisiin ja moraaliin, jonkun asian oikeaksi kokemiseen. Kuntaidentiteetti on yhtä kuin sen uusintajat eli kuntalaiset. Se elää ja muuttuu samalla, kun ihmiset muuttavat esimerkiksi elinpiiriään. Kuntaidentiteetin luonteelle on hyvin tyypillistä tilannekohtaisuus ja muuntautuminen.

Kuntaidentiteetin luonteesta ei voi tehdä pysyviä päätelmiä. Kuntaidentiteetti voidaan kuvata siinä hetkessä, jossa se ilmenee. Se voi muuttua huomattavasti ajan kuluessa. Kuntaidentiteettikokemukset ovat lisäksi hyvin henkilökohtaisia. Ihmiset voivat kokea kuntaan kiinnittymisen tai samaistumisen hyvin eri tavalla. Kuntaidentiteettikokemus on siis riippuvainen siitä, keneltä asiaa kysytään. Identiteettipuhunnassa on kuitenkin joitakin alueille tyypillisiä ominaispiirteitä, joita voidaan tunnistaa. Esimerkiksi joillakin alueilla kuntaidentiteetti kiinnittyy vahvasti kyläyhteisöihin. Kuntaidentiteetissä on tunnistettavissa sosiaalisen identiteetin teorialle tyypillinen jaottelu sisä- ja ulkoryhmiin. (vrt. esim. Suoninen ym. 2011, 220; Opererio & Fiske 1999, 42.) Kuntaliitoksen jälkeen kuntalaiset kiinnittyvät usein edelleen vanhaan kuntaan, joka koetaan sisäryhmäksi, uuden kunnan muiden osien ja asukkaiden näyttäytyessä vielä ulkoryhmänä. Tämä heijastuu esimerkiksi päätöksenteossa, jossa ajetaan oman alueen eli oman sisäryhmän etua.

Kokemukset kuntaidentiteetistä kiinnittyvät paikkoihin, asioihin ja ihmisiin. Kuntalaiset tuottavat ja uusintavat identiteettiä. Kuntaliitos ei poista tai välttämättä edes muuta paikallista identiteettiä. Identiteetti voi muuttua tai se voi löytää uusia kiinnittymiskohtia. Tämän tutkimuksen aikakehyksessä ei ole havaittu viitteitä siitä, että kuntaidentiteetin merkitys olisi kadonnut tai vähentynyt kuntaliitoksen myötä. Päinvastoin kuntaliitoksen yhteydessä kuntaidentiteetit ovat aktivoituneet monella alueella.

Kumulatiivisuus on hyvin tyypillistä kuntaidentiteetin rakentumiselle (kts. Kuvio 5). Uudet kerrokset identiteetissä rakentuvat aiempien osien päälle. Kuntaidentiteetin muodostuminen on spatio-temporaalinen prosessi, jossa yhdistyvät useat ajanjaksot. (vrt. Paasi 1986, 30–33.) Kokemukset ja tunteet saavat vaikutteita historiasta ja uudet identiteetin osatekijät kasautuvat eli kumuloiduvat vanhojen osien päälle. Tämä tekee kuntaidentiteetistä monitasoisen ja monisyisen kokemuksen, johon liittyvät niin arvot ja tunteet kuin historialliset kokemukset sekä nykyisyys. Kuntaidentiteetin koki-
jat katsovat myös tulevaisuuteen, jossa saatetaan nähdä esimerkiksi identiteettiä uhkaavia asioita.

Kuntaidentiteetin kerrokset

Kuvio 6. Kuntaidentiteetin kerrokset

6.3 Yhteiskunnan ja politiikan suhde kuntaidentiteettiin

Kuntaidentiteetin kehitykseen vaikuttavat kunnan historiallinen yhteisömuoto sekä sosiaalivaltion palveluyhteiskuntamalli. Kuntien toiminta on hyvin riippuvaista muista yhteiskunnassa tapahtuvista muutoksista, kuten valtion ohjauksesta tai yleisen taloustilanteen vaihteluista. Kuntarakennetta koskeva keskustelu liikkuu itsehallintojatkumolla (vrt. Laamanen 2007, 266–267). Kuntaidentiteetti-keskustelu on paikannettavissa itsehallintojatkumon päähän, jossa kuntaa tulkitaan itseisarvoisena hallintoyhteisönä sen sijaan, että se nähtäisiin valtiokoneiston osana. Tässä näyttäytyy myös kunnan institutionaalinen konsepti (vrt. Nyholm 2008, 188189), jolloin kunnan tehtäviä ei kyseenalaisteta, vaan vanhoista perinteistä halutaan pitää kiinni. Kuntaliitoksessa paikallisten arvojen merkitys korostuu. Kunnan perusominaisuuksia tarkasteltaessa (vrt. Anttiroiko ym. 2005, 13) voidaan todeta, että kuntaidentiteetin kiinnittymiskohtia on löydettävissä sekä kunnan organisaation että paikallisyhdyskunnan elementeistä.

Kunnat ovat osa hallinnan kenttää ja historian kehityskulku on osoittanut heiluriliikkeen, joka kulkee keskittämisen ja fragmentaation välillä. (vrt. Bouckaert, Verhoest & Peters 2007.) Ihanteellisen kuntakoon määrittelyt vaihtelevat yksilöiden sekä aikakausien välillä. Tämän hetkinen kehitys on kuitenkin suuntaamassa kohti suurempaa kuntakokoa. Kuntien toimivaltaa on historian saatossa supistettu ja lisätty, jyvitetty ja koottu yhteen. (vrt. esim. Anttiroiko ym. 2005, 80–86.) Viimeaikaisista kehitystä voidaan tulkita myös samasta näkökulmasta. Kunnat ovat siirtäneet palvelutuotantoa yksityiselle sektorille ja kunnat toimivat palveluiden tilaajina. Kuntaudistuksen pyrkimystä takaisin vahvoihin peruskuntiin on tulkittu suurempien kuntien mahdollisuutena vastata itse palvelutuotannosta. Tässä kehityksessä on nähtävissä hallinnan heiluriliike, joka palauttaisi hajautettua palvelutuotantoa takaisin peruskuntien oman tuotannon piiriin.

Kuntaidentiteetti liikkuu osana hallinnan heiluria, ja sen luonne on turbulenttinen. Kuntaidentiteetti ei ole stabiili ilmiö, vaan se muuttuu ajassa, paikassa ja tilassa. Se on altis hallinnan ja hallinnon muutoksille, ja se saa uusia muotoja vanhojen rinnalle. Mikään identiteetin osa ei varsinaisesti poistu, vaan uudet osat rakentuvat vanhan identiteetin päälle. (kts. Kuvio 5.) Esimerkiksi kunnissa koettu hyvinvointivaltiokehitys näkyy edelleen vahvoina palveluihin kiinnittyneinä identiteettikokemuksina. Kuntaidentiteetti muuttuu ihmisissä, sillä se on osa jokaisen yksilön henkilökohtaista kokemusta. Toisilla ihmisillä kuntaidentiteetti voi olla muodoltaan pysyvämpi, kun taas toisilla se saattaa muuttua lähes jatkuvasti. Kuntaidentiteetti ei siis ole jotakin pysyvää ja muuttumatonta, vaan se elää ihmisten mukana ajassa ja paikassa. Kuntaidentiteettikokemukset muuttuvat ihmisten mielisissä ja ihmiset sekä paikat muuttuvat ajassa. Muutokset ja uudistukset ravistelevat ihmisiä ja heidän identiteettikäsityksiään. Toiset elävät enemmän muutoksen mukana ja muuttuvat itsekin, toiset taas punnitsevat tarkkaan ja harkiten, miten reagoivat muutokseen. Joidenkin mielestä muutos on epätoivottua ja siihen pyritään reagoimaan pysyttelemällä kiinni vanhassa. Kunnissa on hyvin erilaisia asukkaita, toiset asuvat samassa paikassa koko ikänsä, toiset taas muuttavat usein kunnan sisällä tai eri kuntien välillä. Kuntien asukkaisiin lukeutuu laaja kirjo erityyppisiä asukkaita. Kuntaidentiteetin syntyminen ei kuitenkaan vaadi pitkää suhdetta kuntaan, vaan se voi syntyä joillekin hyvin nopeasti, esimerkiksi johonkin ryhmään kiinnittymisen kautta. (vrt. esim. Suoninen 2011, 220–221.)

Kuntaidentiteetti on muuttuvasta luonteestaan huolimatta hyvin tärkeä osa kuntaa. Kuntaidentiteetin kautta ihmiset voivat sitoutua alueeseen. Sitoutuneet ihmiset voivat toimia aktiivisemmin oman kunnan kehittämisen puolesta. Tämä on oleellista myös poliittisen päätöksenteon näkökulmasta. Kun päättäjien tehtävänä on ajatella oman kunnan etua ja tehdä päätöksiä sen asukkaiden hyväksi, on sitoutuminen alueeseen tai kuntaan erittäin merkityksellistä.

Kuntaidentiteetti voi toimia kuntaliitoskeskustelussa esteenä tai voimavarana. Kuntaidentiteetti voi luoda alueelle uutta tahtoa kunnan erityispiirteiden säilyttämiseen. Kuntaidentiteettikokemukset saattavat toimia myös kehitysresurssina uudessa suuremmassa yksikössä. Kuntaidentiteetti voi estää tai hidastaa liitosprosessia, jos alueella herää voimakkaita pelkoja uutta kuntaa kohtaan, ja oman identiteetin katoamista pelätään. Kuntaidentiteetit näyttävät usein myöhemmässä vaiheessa uuden kunnan päätöksenteossa, esimerkiksi halukkuutena säilyttää oman asuinalueen palvelutarjonta.

Kunnissa tehtävät ratkaisut, kuten päätös kuntaliitoksesta, ovat erittäin merkittäviä kuntaidentiteetin kannalta. Kuntaliituksen jälkeen entisten kuntien identiteetit kokevat muutoksia, koska vanhat instituutiot lakkaavat olemasta. Tämä ei kuitenkaan estä kuntaidentiteettiä kiinnittymästä tiettyyn alueeseen, tässä tapauksessa entiseen kuntaan, jolloin voidaan puhua deinstitutionalisoituneen kunnan identiteetistä. Deinstitutionalisoituneet identiteetit puolestaan näyttävät uuden kunnan päätöksenteossa oman alueen edun puolustamisena ja identiteetin säilyttämisenä sekä uusintamisena, kuten esimerkiksi Korpilahden tapauksessa satamasta haluttiin tehdä korpilahtelaisen identiteetin symboli. Kuntaliitosten myötä uusien kuntien sisälle on syntynyt deinstitutionalisoituneita kuntaidentiteettejä, joita voidaan nimittää myös kunnan sisäisiksi alueidentiteeteiksi. Erilaisten alueidentiteettien syntyä kunnissa ei voi estää. Niitä on ollut jo ennen kuntaliitoksia esimerkiksi Jyväskylän maalaiskunnassa.

6.4 Tutkimuksen kritiikki ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Tälle pro gradu-tutkielmalle on vaikea löytää vertailukohtia. Pohdittaessa tutkimuksen luotettavuutta ja yleistettävyyttä, on syytä tarkastella tutkimuksen aineistoa. Se on kerätty neljältä kuntaliitosalueelta. Tutkimus ulottuu usealle kuntaliitosalueelle, mutta toisaalta on myös paljon kuntaliitoksia, joihin tämä tutkimus ei ulotu. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole kuitenkaan ollut luoda yleistettäviä näkemyksiä kuntaidentiteettien ilmenemismuodoista, sillä kuntaidentiteettitutkimukset ovat jollakin tapaa aina tapauskohtaisia (vrt. Zimmerbauer & Suutari 2007, 356–357). Tutkimuksessa on kuitenkin pyritty hahmottamaan kuntaidentiteetin käsitettä ja sisältöä.

Tutkimusaineistoa käsiteltäessä tutkija tekee tulkintoja ja päätelmiä aineistostaan. Tulkinnat pyritään tekemään aineistolähtöisesti, mutta ne ovat myös kyseenalaistettavissa. Joku toinen voisi tulkita niiden merkitykset eri tavalla. Toisaalta kuitenkin haastattelutilanteiden vuorovaikutusta ja signaaleja ei voida siirtää tapahtuman ulkopuolelle. Haastattelutilanne on jokaisella kerralla uniikki ja haastattelusta saatava tieto riippuvainen myös haastattelijan ja haastateltavan välille muodostuvasta suhteesta. Tutkimuksen taustalla on vaikuttanut myös aikaisemman kandidaatintutkielman pohjalta

muodostunut esiyymmärrys aiheesta. Samansuuntaiset tutkimustulokset tässä ja aiemmassa tutkimuksessa puoltavat tutkimuksen luotettavuutta. Tutkijan on kuitenkin mahdotonta irtautua tiedostamattomista arvoista, vaikka pyrkimys on tuottaa mahdollisimman objektiivista tietoa.

Tutkimus on tarjonnut joitakin vastauksia kysymyksiin kuntaidentiteetistä, mutta niiden ohella se on herättänyt myös paljon uusia kysymyksiä. Erityisesti kuntien yhdistymisessä on olennaista kuntien deinstitutionalisoitumisprosessi, jota on tutkittu varsin vähän. Kuntien deinstitutionalisoituminen on kiinnostava ilmiö, johon tämän tutkimuksen perusteella kiinnittyy myös kuntaidentiteetti. Kiinnostava jatkotutkimusmahdollisuus olisi pohtia tarkemmin kuntien deinstitutionalisoitumisprosesseja sekä niiden suhdetta kuntaidentiteettiin.

Tämä tutkimus on tarjonnut ikkunan kuntaidentiteetikokemukseen kuntaliitoksen tehneissä kunnissa. Kuntaidentiteetikokemukset ovat nousseet voimakkaasti esiin hallinnon uudelleenjärjestelyiden yhteydessä. Kuntaidentiteettitutkimuksessa ei ole juurikaan eroteltu erilaisia kuntatyyppejä. Mielenkiintoinen tutkimuskohde olisi esimerkiksi kehyskuntien ja keskuskuntien kuntaidentiteettien tutkimus. Miten nämä identiteetit suhteutuvat toisiinsa? Palvelut ovat selvästi kytköksissä kuntaidentiteettiin, jonka vuoksi olisi kiinnostavaa selvittää, mieltävätkö kehyskuntalaiset jollakin tapaa esimerkiksi keskuskunnan palvelut ”omikseen” ja toisaalta, mitä keskuskaupungissa ajatellaan kehyskunnista?

Tämän tutkimuksen kaikki kuntaliitokset toteutuivat, mutta joistakin liitoksista jäi myös pois alueiden kannalta merkittäviä kuntia. Kuntaidentiteettitutkimuksen näkökulmasta olisi mielenkiintoista tutkia myös liitoksista poisjääneitä kuntia ja erityisesti syitä tähän. Kiinnostavaa olisi selvittää, ovatko kuntaidentiteetikokemukset vaikuttaneet tehdyissä päätöksissä.

7. Johtopäätökset

Pro gradu –tutkielmani aiheena on ollut kuntaidentiteetin tutkimus kuntaliitosalueilla. Tutkielmani keskeisen sisällön muodostavat haastattelut, joiden avulla olen porautunut kuntien kannalta olennaiseen ilmiöön, kuntaidentiteettiin. Tutkimukseni teoreettisina lähtökohtina olen käyttänyt alueiden institutionalisointusteoriaa sekä kuntien deinstitutionalisoinnin näkökulmaa. Läheisessä yhteydessä aiheeseen ovat lisäksi erilaiset identiteettiin ja identiteetin muodostamiseen liittyvät teoriat. Tässä tutkimuksessa olen lähestynyt identiteettiä yksilön ja ryhmän identiteettikokemusten kautta sekä sosiaalisen ja paikkaidentiteetin näkökulmasta. Näiden identiteetin tulkintatapojen yhteydestä kuntakontekstiin olen muodostanut määrittelyn kuntaidentiteettikäsitteelle (kts. s.92). Kuntaidentiteetistä puhuttaessa on tarpeen huomioida myös sen kontekstuaalinen tausta eli kuntien historiallinen synty sekä kunnallishallinnon muut erityispiirteet. Näihin on perehdytty kuntien historiaa, kunta-valtio-suhteen kehitystä sekä sosiaalipolitiikan kehitystä luotaavassa jaksossa.

Tutkielmani tarkoituksena oli tutkia, millaisia kuntaidentiteettikokemuksia valituilla liitosalueilla on ilmennyt, ja mitä muotoja kuntaidentiteetti on alueilla saanut. Tutkimuksessani olen päätenyt näkemykseen, jonka mukaan kuntaidentiteetti on hyvin heterogeeninen ilmiö. Samaan aikaan kuntaidentiteetti on kumulatiivinen, sillä sen osat rakentuvat toistensa päälle. Se saa uusia kerroksia ydinosan, yksilön identiteettikokemuksen, päälle. Kuntaidentiteetin syntyyn ja taustaan ovat vaikuttaneet niin yksilön henkilökohtainen kokemusmaailma kuin yhteiskunnallinen kehitys. Kuntaidentiteetti elää muutoksen mukana, mutta se ei katoa kuntaliitoksen yhteydessä, vaan siitä syntyy deinstitutionalisoituneita kuntaidentiteettejä. Kuntaliitoksissa identiteetin merkitys usein voimistuu, ja se voi saada myös uusia kiinnittymiskohtia. Kuntaidentiteetin muodot olen nimennyt tässä tutkimuksessa ilmiötasolla yksilödiskurssiksi, ryhmädiskurssiksi, aatteelliseksi diskurssiksi, sosiaaliseksi diskurssiksi, paikkadiskurssiksi ja symbolidiskurssiksi. Näiden ilmiötasojen alapuolella on vielä konkreettisempia roolitasoja: asukasrooli, vaikuttajarooli, paikallisuusrooli, vastakkaisrooli ja perinnerooli.

Kun peilaan tutkimustuloksia vallitsevaan kuntadiskurssiin ja ajatukseen kuntien roolista, voin todeta, että käsitykset ja kokemukset eivät kulje samassa linjassa. Vallitsevan kuntaidean ja kuntauudistuksen tavoitteiden mukaan kunnan rooli nähdään pitkälti palvelukoneena. Paikallisuuden ja itsehallinnon periaatteet ovat monelta osin jääneet sivuun kuntauudistuksessa. Vallitseva kuntauudistuspolitiikka ei tunnista kuntaidentiteettien olemassaoloa, ja niiden merkitystä paikallisella tasolla. Uusiin suuriin kuntiin ei sitouduta koko alueen tasolla, ja ne voidaan tuntea hyvinkin vieraisiksi. Tällä saattaa olla vaikutusta myös kunnalliseen demokratiaan ja kuntalaisten osallistumiseen. Jos uuteen suureen kuntaan ei olla valmiita sitoutumaan, on kunnallinen päätöksentekojärjestelmä uhattuna. Syk-

syn 2012 kuntavaaleissa ehdokkaiden määrä on vähentynyt. Esimerkiksi keskustalla ja vihreillä ehdokashaku yhdellä tutkimuskohdealueistani (Kouvola) on takkuillut ja epäilyksenä on ollut, että kaikista liitoskunnista ei saada mistään puolueesta edustajaa uuteen valtuustoon. Taustalla vaikuttaa pettymys Kouvolan seudun kuntaliitokseen. (kts. Kykkänen 2012.) Voidaankin pohtia, kertooko kuntavaaliehdokkaiden puute siitä, että uusiin suuriin kuntiin ei sitouduta, ja niihin ei koeta samais- tumisen tunnetta, joka loisi kunnalle identiteettiä ja asukkaille vaikuttamishalukkuutta?

Kuntauudistuksessa on jätetty huomiotta kuntaidentiteettiin kytkeytyvät voimavarat ja mahdolli- suudet. Parhaimmillaan kuntaidentiteetti voidaan kanavoida paikallisen yhteisön edun ja elinvoiman ylläpitäjäksi. Tällä hetkellä kuitenkin näyttää siltä, että kehitys on menossa aivan toiseen suuntaan. Kuntavaalien ehdokasasettelun hankaluus voi kertoa siitä, että suuret liitokset ovat vaikuttaneet ne- gatiivisesti demokratiaan. Monessa kunnassa tulevaisuus on edelleen epäselvä ja kuntaliitokset ovat pohdinnan alla. Kuntaidentiteetin näkökulmasta katsottuna valtion kuntauudistuspolitiikkaa ajetaan vääristä lähtökohdista käsin. Kuntauudistuksen pohjaksi esitetyt työssäkäyntialueet eivät kulje käsi kädessä paikallisten identiteettien kanssa, esimerkiksi Pohjanmaalla liitosehdotukset koskevat täy- sin suomenkielisten ja enemmistökielenä ruotsia puhuvien alueiden yhdistämistä. Niin kutsuttujen kuntakarttojen esittäminen on aiheuttanut pelkoja ja vastustusta jo ennen liittoselvityksiä, ja paikal- liset identiteetit ovat nousseet esiin muiden muassa kuntien itsenäisyyttä kannattavissa liikkeissä (ns. itsenäisyyspuolueet).

Sen sijaan, että valtio yrittää sanella kuntarajoja ylhäältä päin, tulisi paikallisuus huomioida aivan uudella tavalla kuntaliitosretoriikassa. Kunnille tulisi viestiä siitä, että kuntaliitokset eivät tukahduta paikallista identiteettiä. Kuntauudistuksessa voitaisiin tarjota ratkaisumalleja, joissa esimerkiksi osa tärkeiksi koetuista päätöksistä, kuten palveluista, jyvitetäisiin kunnanosiin, ja koko kuntaa koske- vat, esimerkiksi maankäyttöön ja julkiseen liikenteeseen liittyvät päätökset, voitaisiin tehdä koko kunnan tasolla (vrt. Pihlaja & Sandberg 2012, 152). Mallissa tulisi kuitenkin ottaa huomioon kasva- vien kaupunkiseutujen ja muuttotappioalueiden resurssien erot. Kuntaidentiteetin kannalta päätök- senteon säilyminen lähellä on tärkeää, ja tällaisilla keinoilla voitaisiin lisätä myös paikallisen pää- töksenteon merkitystä sekä kunnallisten luottamustoimien houkuttelevuutta.

Suurten kuntien eri alueiden erityispiirteiden huomioiminen ja kunnioittaminen saattaisi vaikuttaa myös koko kunnan yhteistyön sujuvuuteen. Kuntaidentiteettien kiinnittymiskohtien tunnistamisella ja kartoittamisella voitaisiin hahmottaa niitä asioita, jotka alueilla koetaan erityisen tärkeiksi ja säi- lyttämisen arvoisiksi. Eri kuntien ja alueiden parhaita asiantuntijoita ovat paikalliset asukkaat, joita voitaisiin hyödyntää voimavarana. Kuntien sisällä erilaiset alueidentiteetit (esimerkiksi kylä- ja taa-

jamaidentiteetit) ovat vaikuttaneet jo ennen kuntaliitoksia, mikä kertoo siitä, että niiden syntymistä on lähes mahdotonta estää. Tämän vuoksi ne tulisi nähdä resurssina, jota hyödyntämällä voidaan kasvattaa koko kunnan elinvoimaisuutta. Kuntalaisten voimakkaat kannanotot ja liitoskunnissa tapahtunut deinstitutionalisoitumiskehitys kertovat kuntalaisten halusta toimia paikallisten arvojen, tapojen ja erityispiirteiden säilyttämisen puolesta. Tämän syksyn (2012) kuntavaalien ehdokasasettelu on joissain kunnissa osoittanut, että voimavaroja ei ole pystytty realisoimaan käytännössä, vaan kuntaliitosalueilla on saattanut tapahtua huolestuttavaa passivoitumista päätöksenteon näkökulmasta.

Kuntakenttä elää jatkuvassa muutoksessa, samoin kuin suomalainen yhteiskunta ja globaalit toimijaverkostot. Identiteeteissä on havaittu kansallisen tason heikkenemistä samalla kun paikallisen tason identiteetit ovat korostuneet (vrt. esim. Hall 1999). Tämä voidaan nähdä kuntien kannalta tärkeänä asiana. Kuntien roolit paikallisina toimijoina ovat Suomessa keskeisiä. Tulevat vuodet osoittavat sen, mihin suuntaan hallinnan heiluri seuraavaksi liikahtaa ja mihin suuntaan kuntarakenne kehittyy, sekä millaisia vaikutuksia kehityksellä on ihmisten kuntaidentiteettikokemuksiin.

Tutkimuksen tuloksia voidaan pitää monella tapaa yllättävinä. Tutkimusaiheen yhteydet kytkeytyvät moniin kunnallisiin asioihin ja kuntaidentiteetin merkitys on saanut uusia ulottuvuuksia tutkimusprosessin aikana. Kuntaidentiteetissä on kyse monimutkaisesta ilmiöstä, johon on kuitenkin löydettävissä tarttumapintaa. Sen muuttuva luonne tarjoaa haasteita, mutta se tekee tutkimusaiheesta myös erittäin kiinnostavan. Tätä tutkimusta voidaan pitää kuntaidentiteettitutkimuksen herättelijänä, sillä kuntaidentiteetissä on vielä paljon tutkittavaa. Tutkimus tuotti vastauksia kuntaidentiteetistä esitettyihin kysymyksiin, mutta tämän lisäksi se herätti myös paljon uusia kysymyksiä ja pohdinnan aiheita kuntaidentiteetin merkityksestä ja vaikutusvoimista. Tutkimuksen perusteella voidaan olettaa, että kunnalla ja kuntaan kytkeytyvillä asioilla on edelleen merkitystä ihmisille. Paikallisuus ja yhteisön merkitys eivät ole kadonneet. Kunta on edelleen ihmisille merkittävä identiteetin osatekijä, johon koetaan samaistumista.

Hallinnon- ja aluekehityksen ministeriryhmän (Valtiovarainministeriö 2012b) antaman uuden kriteeristön mukaan liitosselvitystarve tulee koskemaan monia kuntia. Tämän seurauksena voidaan olettaa kuntaliitosten määrän kasvavan tulevina vuosina. Tämä merkitsisi todennäköisesti myös kuntaidentiteettien uutta nousua alueilla, joissa ne saattavat tällä hetkellä olla uinuvassa tilassa. Jos kuntaidentiteettien vaikutusta kuntaliitoksien yhteydessä ei huomioida entistä paremmin, saattaa pahimmassa tapauksessa seurauksena olla lähidemokratian toimintaedellytysten radikaali heikentyminen ja paikallisen elinvoiman lamaantuminen eri puolilla Suomea.

Lähteet

- Airaksinen Jenni (2009) *Hankala hallintouudistus*. Tampere: Tampere University Press.
- Airaksinen Jenni, Laine Toni K., Kyösti Anni, Markkola Antti, Härkönen Helena, Afflekt Antti, Lehtola Jenni & Paananen Henna (2012) *Kuntaudistus prosessina. Institutionaalinen johtajuus kuntamuutoksessa*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 23/2012. Helsinki: Tampereen yliopistopaino.
- Anttiroiko Ari-Veikko (1991) *Kunnan oleminen ja olemus*. Kunnallistieteiden laitos. Julkaisusarja 2/1991. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Anttiroiko Ari-Veikko, Haveri Arto, Karhu Veli, Rynnänen Aimo & Siitonen Pentti (toim.) (2005) *Kuntien toiminta, johtaminen ja hallintasuhteet*. Tampere: Tampere University Press.
- Aronen Kauko (1996) *Toimivan seutukunnan organisatoristen esteiden poistaminen. Case Kotka – Hamina –seutu*. Helsinki: Efektia-palvelu, tutkimuksia 83–96.
- Aura S., Horelli L. & Korpela K. (1997) *Ympäristöpsykologina perusteet*. Helsinki: WSOY.
- Bickerstaff K., Simmons P. & Pidgeon N. (2005) *Situating local experience of risk: Peripherality, marginality and place identity in the UK foot and mouth disease crisis*. *Geoforum* 37 (2006) 844–858 Elsevier.
- Brubaker Rogers & Cooper Frederick (2000) *Beyond "identity"*. *Theory and society* 29 (1) 2000, 1–47.
- Burr V. (2003) *Social constructionism*. Toinen painos. London: Routledge.
- Canter D. (1977) *The psychology of place*. London: Architectural Press.
- Dixon & Durrheim (2000) *Displacing place-identity: A discursive approach to locating self and others*. *British Journal of Social Psychology*, Volume 39, Issue 1, p. 27–44.
- Frijhoff Willem (2002) *Tunteiden tila – Alankomaat kuviteltuna yhteisönä*. Teoksessa Syrjämaa Taina & Tunturi Janne (toim.) (2002) *Eletty ja muistettu tila*. Helsinki: SKS.
- Gaertner Samuel L., Bachman Betty A., Dovidio Jack & Banker Brenda S. (2001) *Corporate Mergers and Stepfamily Marriages: Identity, Harmony and Commitment*. Teoksessa Hogg Michael A. & Terry Deborah, J. (toim.) (2001) *Social identity processes in organizational contexts*. Philadelphia: Psychology Press.

- Gee James Paul (2011) *How to do Discourse Analysis. A toolkit*. New York: Routledge.
- Gidlund Janerik, Ekman Ann-Kristin, Lagergren Mårten, Rudebeck Karin & Lidström Bengt (1988) *Periferins renässans. Lokala framtiden och Sveriges omvandling*. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Grönholm Christoffer (1983) *Kommunal självstyrelse och demokrati I Finland*. Helsingfors: Schildts.
- Haatanen Pekka (1993) *Suomalaisen hyvinvointivaltion kehitys*. Teoksessa Riihinen Olavi (toim.) (1993) *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. (2.painos) Porvoo: WSOY.
- Hague C. (2005) *Regional change and place identity*. Teoksessa Hague C. & Jenkins P.(edit.) (2005) *Place identity, participation and planning*. London: Routledge.
- Halikko (2012) www.halikko.com (Katsottu 28.7.2012.)
- Hall Stuart (1999) *Identiteetti. Suomentaneet ja toimittaneet Lehtonen Mikko & Herkman Juha*. Tampere: Vastapaino.
- Hall Stuart (1996) *Who need's 'identity'?* Teoksessa *Questions of cultural identity*. Hall, Stuart & du Gay, Paul (toim.) London: Sage.
- Halme Esa & Kuukasjärvi Lauri (2010) *Uusi kunta vai kuntaliitos – kuntalaisen itsehallinto*. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö.
- Harisalo Risto (2011) *Kunnallinen itsehallinto: epätodellinen haave vai todellinen mahdollisuus?* Teoksessa Haveri Arto, Stenvall Jari & Majoinen Kaija (toim.) (2011) *Kunnallisen itsehallinnon peruskivet*. Acta nro 224. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Harisalo Risto (1988) *Taloudellinen ahdinko ja uudistuva kunta. Tutkimus kuntien käyttäytymisestä taloudellisessa ahdingossa*. Tampere: Tampereen yliopisto, Kunnallistieteiden laitos, julkaisusarja 2/1988.
- Haveri Arto & Airaksinen Jenni (2011) *Itsehallinto asukkaiden paikalliseen itsehallintoon perustuvana hallintana*. Teoksessa Haveri Arto, Stenvall Jari & Majoinen Kaija (toim.) (2011) *Kunnallisen itsehallinnon peruskivet*. Acta nro 224. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Haveri Arto (2006) *Kunnallishallinnon tulevaisuus – kuinka kunnallishallinto selviää murroksesta*. Teoksessa Meklin Pentti, Rajala Tuija, Kärki Lotta-Maria, Haveri Arto, Ryynänen Aimo & Saasta-

moinen Sari (toim.) (2006) Kuntarakenteita etsimässä. Puheenvuoroja kunta- ja palvelurakenteiden uudistustarpeista ja –mahdollisuuksista. Juhlakirja kunnallistalouden professori Veli Karhun siirtyessä eläkkeelle vuonna 2006. Tampere: Tampere University Press.

Haveri Arto, Laamanen Elina & Majoinen Kaija (2003) Kuntarakenne muutoksessa? Tutkimus kuntajaon muutostarpeista tulevaisuudessa. Acta nro 155. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Haveri Arto & Majoinen Kaija (2000) Muutosprosessit ja johtajuus – kuinka kunnat yhdistyvät? Acta nro 123. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Haveri Arto (2008) Suomalainen paikallinen itsehallinto – demokratian ja tehokkuuden perusta. Teoksessa Tiitinen S. & al. (toim.) (2008) Suomen ja kansanvallan haasteet. Suomen eduskunta 100 vuotta, 12. Helsinki: Edita.

Helander Voitto & Pekola-Sjöblom Marianne (2006) Alueelliset kokonaisuudet samaistumiskohteina. Teoksessa Pekola-Sjöblom Marianne, Helander Voitto & Sjöblom Stefan (2006) Kuntalainen – kansalainen. Tutkimus kuntalaisten asenteista ja osallistumisesta 1996–2004. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Helne Tuula, Julkunen Raija, Kajanoja Jouko, Laitinen-Kuikka Sini, Silvasti Tiina & Simpura Jussi (2003) Sosiaalinen politiikka. Helsinki: WSOY.

Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko & Sajavaara Paula (1997) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Hogg Michael A. & Terry Deborah J. (2001) Social identity theory and organizational processes. Teoksessa Hogg Michael A. & Terry Deborah, J. (toim.) (2001) Social identity processes in organizational contexts. Philadelphia: Psychology Press.

Hong Z., Junxi Q. & Lei F. (2011) Negotiating place identity after change of administrative division. *Social & Cultural Geography*, Volume 12, Issue 2, p. 143–158.

Ihalainen Pasi (2006) Modernisoituva kansallinen identiteetti käsitehistorian tutkimuskohteena. s.171–215. Moilanen Laura-Kristiina, Sulkunen Susanna (toim.) Aika ja identiteetti. Katsauksia yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen keskiajalta 2000-luvulle. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura (SKS).

Jaala (2012) www.jaala.info (Katsottu 28.7.2012.)

- Jokinen A., Juhila K. & Suoninen E. (1993) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.
- Jones George & Stewart John (1985) The case for local government. (second edition) London: Allen & Unwin.
- Jäntti Anni, Airaksinen Jenni & Haveri Arto (2010) Siniset ajatukset – vapaasta pudotuksesta hallittuun sopeuttamiseen. Kainuun hallintokokeilun vaikutukset. Valtiovarainministeriön julkaisuja 20/2010. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Jäntti Anni (2011) Kunnallisen itsehallinnon tienhaarassa – uusi paikallinen yhteisö vai ontot kunnat? Teoksessa Haveri Arto, Stenvall Jari & Majoinen Kaija (toim.) (2011) Kunnallisen itsehallinnon peruskivet. Acta nro 224. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Kallio Johanna (2008) Kansalaisten asennoituminen hyvinvointivaltion uudelleenmuotoiluun. *Sosiologia* 2008; 45 (1): 3–20.
- Kallio Johanna (2007) Kansalaisten asennoituminen kunnallisten palvelujen markkinoistumiseen vuosina 1996–2004. *Yhteiskuntapolitiikka* 2007; 72 (3): 239–255.
- Kananoja Aulikki, Niiranen Vuokko & Jokiranta Harri (2008) Kunnallinen sosiaalipolitiikka. Osallisuutta ja yhteistä vastuuta. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Keski-Petäjä Timo (2011) HAA9 Tutkimusmenetelmät –luentosarja.
- Korpela K. (1988) Viimeaikaisia malleja minuudesta ja identiteetistä. Jyväskylän yliopiston psykologianlaitoksen julkaisuja 301. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Korpela K. (1989) Place-identity as a product of environmental self-regulation. *Journal of Environmental Psychology*, 9.
- Korpilahti (2012) www.korpilahti.fi (Katsottu 28.7.2012.)
- Kykkänen Valtteri (2012) Kuntavaaliehdokkaiden etsiminen vaikeaa monelle puolueella. Yle uutiset. Saatavilla:
http://yle.fi/uutiset/kuntavaaliehdokkaiden_etsiminen_vaikeaa_monelle_puolueelle/6295845. (Katsottu 23.9.2012.)
- Kyösti Anni (2011) Itsenäisyyden raunioilla. Kunnan identiteetin muutos yhteistoiminta-alueilla. Kandidaatin tutkielma. Johtamiskorkeakoulu. Tampereen yliopisto: Tampere.

- Laamanen Elina (2007) Vapaaehtoiset pakkoliitokset? Diskurssianalyttinen tutkimus kuntarakennetta koskevasta julkisesta keskustelusta. Acta nro 194. Helsinki: Suomen Kuntaliitto; Tampereen yliopisto.
- Laine Toni, Airaksinen Jenni, Kyösti Anni & Härkönen Helena (2011) Raamit kaulassa. Rakenteet ja johtaminen sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alueilla. Helsinki: Kuntaliiton verkkojulkaisu.
- Laine Toni (2010) Hallintakyvyn rakenteet: Kunnan organisaatorakenne ja johtamisjärjestelmän toimintakyky ammattijohdon näkökulmasta. Pro Gradu –tutkielma. Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Laitinen Riitta (2002) Koti, paikkaidentiteetti ja muutokset navajoyhteiskunnassa 1800-luvulla. Teoksessa Syrjämaa Taina & Tunturi Janne (toim.) (2002) Eletty ja muistettu tila. Helsinki: SKS.
- McKinley Andrew & McVittie Chris (2011) Identities in context. Individuals and discourse in action. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Meklin Pentti (2012) Kuntaudistus –seminaari. 14.5.2012 Tampereen yliopisto.
- Moilanen Laura-Kristiina, Sulkunen Susanna (toim.) Aika ja identiteetti. Katsauksia yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen keskiajalta 2000-luvulle. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura (SKS).
- Mumford L. (1989) The city in history: Its origins, its transformations and its prospects. San Diego: A Harvest/HBJ Book.
- Mäki-Lohiluoma Kari-Pekka, Hartikainen Juha, Kurikka Päivi; Panhelainen Tiina & Pekola-Sjöblom Marianne (1994) Vapauden aika? Tutkimus 11 vapaakunnan kehityksestä vuosina 1988–93. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Mäkinen Päivi (2002) Konstruktivismi. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Saatavilla: <http://www.uta.fi/tyt/verkkotutor/konstr2.htm>. (Katsottu 31.7.2012.)
- Neill W. (1998) Place Visions and Representational Landscape: ‘Reading’ Stormont in Belfast and the Palast der Republik in Berlin. Planning Practice & Research, vol. 13, No 4, 389–406. Carfax Publishing Ltd.
- Nummela Juhani & Ryytänen Aimo (1993) Kuntahallinnon vaihtoehdot – Kunnallisvaltion etäisyydestä kansalaisyhteiskunnan perustaksi. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

- Nyholm Inga (2008) Keskijohto kuntamuutoksen näkijänä ja kokijana. Seutuyhteistyö muutosprosessina kuntien keskijohdon näkökulmasta. Acta nro 199. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Operario Don & Fiske Susan T. (1999) Integrating Social Identity and Social Cognition: A Framework for Bridging Diverse Perspectives. Teoksessa Abrams Dominic & Hogg Michael A. (toim.) (1999) Social Identity and Social Cognition. Oxford: Blackwell.
- Paasi Anssi (1986) Neljä maakuntaa. Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 8: Joensuu.
- Paasi Anssi (2002) Rajat ja identiteetti globalisoituvassa maailmassa. Teoksessa Syrjämaa Taina & Tunturi Janne (toim.) (2002) Eletty ja muistettu tila. Helsinki: SKS.
- Palola Elina & Parpo Antti (2011) Kunnallista sopeutumisen sosiaalipolitiikkaa. Teoksessa Palola Elina & Karjalainen Vappu (toim.) (2011) Sosiaalipolitiikka. Hukassa vai uuden jäljillä? Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pekola-Sjöblom Marianne (2011) Kuntalaisten mielipiteet ja kuntalaisuus elävän itsehallinnon tason määrittäjänä ja vahvistajana. Teoksessa Haveri Arto, Stenvall Jari & Majoinen Kaija (toim.) (2011) Kunnallisen itsehallinnon peruskivet. Acta nro 224. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Peräkylä Anssi (1990) Kuoleman monet kasvot: identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa. Tampere: Vastapaino.
- Pietikäinen Sari & Mäntynen Anne (2009) Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- Pihlaja Ritva & Sandberg Siv (2012) Alueellista demokratiaa – Lähidemokratian toimintamallit Suomen kunnissa. Valtiovarainministeriön julkaisuja 27/2012. Helsinki: Suomen Yliopistopaino Oy.
- Puustinen Sari (1998) Kuohuttava kuntaliitos. Tutkimus kolmen kuntaliitoksen edellytyksistä ja esteistä. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Pyy Ilkka (1998) Paikallisvaltion loppu? Hyvinvointivaltion murros syrjäisessä kunnassa. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Relph E. (1976) Place and placelessness. London: Pion Limited.
- Riikonen Heikki (1995) Sukupolvet ja alueellinen muutos. Terra 107:2, 88–100.

Rittel Horst & Webber Melvin (1973) Dilemmas in a General Theory of Planning. Policy Sciences 4 (1973), 155–169.

Rytkölä Olavi (1957) Kunnallisen jaoituksen muuttaminen. Yleinen luonne ja edellytykset. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja nro 55. Helsinki: Suomen lakimiesyhdistys.

Rönkkö Pentti (2006) Peruspalvelurahoitusongelmien ratkaisu vai uusi ongelma – kunta- ja palvelurakennemuutoksen etukäteisarviointi. Teoksessa Meklin Pentti, Rajala Tuija, Kärki Lotta-Maria, Haveri Arto, Ryyänen Aimo & Saastamoinen Sari (toim.) (2006) Kuntarakenteita etsimässä. Puhenvuoroja kunta- ja palvelurakenteiden uudistustarpeista ja –mahdollisuuksista. Juhlakirja kunnallistalouden professori Veli Karhun siirtyessä eläkkeelle vuonna 2006. Tampere: Tampere University Press.

Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Katsottu 16.02.2012.)

Saari Juho (2006) Sosiaalipolitiikka. Teoksessa Saari Juho (toim.) (2006) Suomen malli – Murroksesta menestykseen? Helsinki: Yliopistopaino.

Sandberg Siv & Ståhlberg Krister (1997) Kuntalaisen kunta ja valtio. Helsinki: Kunnallisan alan kehittämissäätiö.

Sisäasianministeriö (1990) Vapaakuntakokeilu. Helsinki: Sisäasianministeriö.

Soikkonen Hannu (1966) Kunnallinen itsehallinto kansanvallan perusta. Maalaiskuntien itsehallinnon historia. Helsinki: Maalaiskuntien liitto.

Stoneall Linda (1983) Country life, city life. Five theories of community. New York: Praeger.

Suomen ev.lut. kirkko (2012) Kunnilla ja seurakunnilla on Suomessa pitkä yhteinen historia. Saatavissa:

<http://evl.fi/evlfi.nsf/Documents/5B6AF524F76EFCFFC225709700458C29?openDocument&lang=FI>. (Katsottu 12.9.2012.)

Suoninen Eero (1992) Perheen kuvakulmat: diskurssianalyysi perheenäidin puolesta. Tampere: Tampereen yliopisto.

Suoninen Eero (1993) Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa Jokinen Arja, Juhila Kirsi & Suoninen Eero (1993) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Suoninen E., Pirttilä-Backman A-M., Lahikainen A.R. & Ahokas M. (2011) Arjen sosiaalipsykologia. Helsinki: WSOYpro.

Stanyer Jeffrey (1980) Understanding local government. Oxford: Robertson.

Stoker G. (2011) Was local governance such a good idea? A global comparative perspective. Public Administration Vol. 89, No.1, 2011 (15-31) Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

Ståhlberg Krister (1998) Samaistuminen kuntaan. Teoksessa Mäki-Lohiluoma Kari-Pekka & Pekola-Sjöblom Marianne & Ståhlberg Krister (toim.): Kuntalaisten valta ja valinnat. KuntaSuomi 2004 -tutkimuksia nro 13. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.

de Tocqueville A. (2006): Demokratia Amerikassa. Helsinki: Gaudeamus.

Turner John C. (1982) Towards a cognitive redefinition of the social group. Teoksessa Taifel Henri (toim.) (1982) Social identity and intergroup relations. Cambridge: Cambridge University Press.

Tiihonen Seppo & Tiihonen Paula (1984) Suomen hallintohistoria. (2. korjattu painos) Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Twigger-Ross C. & Uzzell D. (1996). Place and identity processes. Journal of environmental psychology , 205–220.

Valtiovarainministeriö 2012a, Kuntauudistus. Saatavissa:

http://www.vm.fi/vm/fi/05_hankkeet/0107_kuntauudistus/index.jsp. (Katsottu 25.4.2012.)

Valtiovarainministeriö 2012b, Kuntarakenteen uudistamista ohjaavat kriteerit vahvistettiin. Tiedote 133/2012, 27.6.2012. Saatavissa:

http://www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20120627Kuntar/name.jsp (Katsottu 27.6.2012.)

Vartiainen Perttu (1992) Seudullinen kehittäminen kuntayhteistyön haasteena. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 20:1, 57–67.

Verhoest Koen Bouckaert Geert & Peters Guy (2007) Janus-faced reorganization: specialization and coordination in four OECD countries in the period 1980–2005. *International Review of Administrative Sciences*, Vol 73(3), 325–348.

Verkuyten M (2005) *The social psychology of ethnic identity*. London: Routledge.

Väärälä Reijo (2011) *Sosiaalinen murros – kuka meitä ohjaa?* Teoksessa Palola Elina & Karjalainen Vappu (toim.) (2011) *Sosiaalipolitiikka. Hukassa vai uuden jäljillä?* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Wassholm Johanna (2006) Kansallinen ja kielellinen identifikaatio yksilön näkökulmasta. 192–215. Moilanen Laura-Kristiina, Sulkunen Susanna (toim.) *Aika ja identiteetti. Katsauksia yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen keskiajalta 2000-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura (SKS).

Yle uutiset (2012) ”Kohuttu kuntakartta paljastetaan viimein.” (8.2.2012) Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/kohuttu_kuntakartta_paljastetaan_viimein/5054698 (Katsottu 28.8.2012.)

Ylikangas Heikki (1990) *Mennyt meissä. Suomalaisen kansanvallan historiallinen analyysi*. Helsinki: WSOY.

Zimmerbauer Kaj (2006) Kunnan deinstitutionalisoituminen. Alueellinen identiteetti kuntaliitoksessa: esimerkkinä Peräseinäjoen ja Seinäjoen liitos. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 2006:2, 109–121.

Zimmerbauer Kaj & Suutari Timo (2007) Alueellinen identiteetti kuntarakenteen muutosprosesseissa – Aluesamastumisen olemuksen ja tutkimuksellisten haasteiden jäljillä. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 2006:2, 109–121.

Liitteet

Liite 1. Positivismin ja konstruktivismin tieto-opillinen vertailu (Keski-Petäjä 2011).

Keskeisiä tieto-opillisiä (epistemologisia) eroja...	POSITIVISMIN NÄKEMYS (A. Comte ~positiv)	KONSTRUKTIVISMIN NÄKEMYS (~construere)
ONTOLOGIA (TODELLISUUSKÄSITYS)	OBJEKTIIVINEN TODELLISUUS: LUONNONLAKIEN KALTAISET SYY- JA SEURAUSSUHTEET	TODELLISUUS KONSTRUOITUU PYRITTÄESSÄ YMMÄRTÄMÄÄN; YMMÄRTÄMISEN INTERVENTIO
EPISTEMOLOGIA (TODELLISUUTTA KOSKEVAN TIEDON MUODOSTUS)	HAVAINNOIDAAN, TUNNISTETAAN KAUSALITEETTEJA (SELITETTÄVYYS, ENNUSTETTAVUUS, "VARMUUS JA OBJEKTIIVISUUS")	KOMPLEKSINEN TODELLISUUS: TIETOON VAIKUTTAVAT ARVOT, ASEENTEET JA ESIYMMÄRRYS
IHMISKÄSITYS / HAVAINNOIJAN ROOLI	VOI PYSYTELLÄ ULKOPUOLISENA: OBJEKTIIVISTA TIETOA OIKEAN MENETTELYN AVULLA (CORRECT PROCEDURE) "KIRJURI"	TODELLISUUDEN JÄSENTÄMISESSÄ TOIMIJA; EI ULKOPUOLINEN, VAAN TULKITSIJANA (INTREPRETEUR)
TIETEELLINEN TUTKIMUS	KAUSAALINEN PROSESSI: VARMISTETUN, OBJEKTIIVISEN TIEDON AVULLA SELITYSMALLI	TULKITSEVA, HERMENEUTTINEN PROSESSI: VUOROVAIKUTUKSEN LAATUUN PANOSTAMALLA LUOTETTAVAA TIETOA, TIEDOSTAEN ESIYMMÄRRYS JA TUTKIJAN ROOLI TULKITSIJANA
TULOSTEN HYÖDYNTÄMINEN	VOIDAAN VAIKUTTA A TODELLISUUTEEN TUNTEMALLA SYY- JA SEURAUSSUHTEITA	NEUVOTTELUAGENDA, JONKA AVULLA SYVENNETÄÄN YMMÄRRYSTÄ: PYRITÄÄN MYÖS PUUTTUMAAN ILMIÖIHIN

Liite 2. Haastatteluteemoja ja kysymyksiä.

Haastatteluteemoja

- Kuntaliitoksen taustat
- Kuntaliitoksen toteutus
- Kuntaliitoksen jälkeinen aika
- Kuntapalvelut osana kuntaliitosta
- Poliitiikan rooli kuntaliitoksessa

Haastattelukysymyksiä

- Kerro kuntaliitosprosessista.
- Näkyvätkö yksittäiset entiset kunnat edelleen toiminnassa?
- Ymmärretäänkö uusi kunta/alue kokonaisuutena vai ajatellaanko edelleen vanhojen kuntien kautta?
- Miten kunnat suhtautuivat liitokseen/yhteistoimintaan?
- Mitkä asiat koettiin kuntaidentiteetin näkökulmasta erityisen hankaliksi yhdistymisprosessissa?
- Millainen entisen kunnan rooli/merkitys on nykyisin?
- Onko alueella yhteistä identiteettiä?